

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Ústav bohemistiky

**JAZYK A STYL SOUČASNÝCH ČESKÝCH
AUTORŮ**

(MICHAL VIEWEGH, PETR ŠABACH)

Diplomová práce

Autorka práce: Lenka Kroupová

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Bohumila Junková, CSc.

Termín odevzdání: 24. 4. 2010

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci na téma **Jazyk a styl současných českých autorů (Michal Viewegh, Petr Šabach)** vypracovala samostatně a pouze s použitím uvedených pramenů a literatury, které uvádím v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích 24. dubna 2010

.....

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí diplomové práce doc. PaedDr. Bohumile Junkové, CSc., za odbornou pomoc, ochotu, rady a připomínky, které mi poskytla při psaní mé práce. Současně děkuji i doc. PaedDr. Michalu Bauerovi, Ph.D. za rady a pomoc při zpracování literární části práce.

Anotace

Diplomová práce na téma **Jazyk a styl současných českých autorů (Michal Viewegh, Petr Šabach)** se věnuje komparaci vybraných literárních děl jmenovaných autorů. Cílem diplomové práce je zejména postihnout shodnou a rozdílnou jazykovou výstavbu knih.

Práce je založena na volném výběru dvou děl od jednoho autora, a to vždy dílo novější a z počátku jeho tvorby. V analýze vybraných knih je kladen důraz na morfologickou, syntaktickou a lexikální rovinu, na vyhledávání spisovných a nespisovných prostředků. V dílech obou autorů jsou rovněž postihnuty mluvenostní prostředky.

Diplomová práce je rozčleněna na teoretickou a praktickou část. V úvodní části práce je krátký teoretický exkurz do problematiky jazykové a textové výstavby uměleckých textů. Dále následuje část věnující se současným tendencím v umělecké literatuře a nezbytné informační minimum o výše uvedených autorech a dílech.

Praktická část se věnuje především rozboru shodných a rozdílných prostředků v jednotlivých jazykových rovinách užívaných v pásmu postav a v pásmu vypravěče a způsobu stylizace mluvenosti ve vybraných dílech.

Rozbor byl proveden u knih *Názory na vraždu* (1990) a *Andělé všedního dne* (2007) od Michala Viewegha; *Jak potopit Austrálii* (1986) a *Občanský průkaz* (2006) od Petra Šabacha.

Abstract

The diploma thesis **The Language and Style of Contemporary Czech Writers (Michal Viewegh, Petr Šabach)** is focused on the comparison of selected literary works written by the authors. The aim of this thesis is particularly to affect the similar and different linguistic construction of the books.

The thesis is based on the free choice of two works by one author: the first book is from the beginning of his works, the second is his later work. In the analysis of the selected books is an emphasis on morphological, syntactic and lexical levels, standard and non-standard language units. The thesis is also focused on the analysis of the “spoken language” in the works of both authors.

The diploma thesis is divided into theoretical and practical part. There is a short excursion into theoretical issues of linguistic and textual construction of artistic texts in the first part. The second part is devoted to current trends in art and literature, and it is followed by the necessary minimum of information about the authors and works.

The practical part deals with particular analysis of identical and different language units at particular language levels used in a range of characters and the range of narrator and also deals with the stylization of “spoken language” in the selected works.

The analysis was carried out with books *Názory na vraždu* (1990) and *Andělé všedního dne* (2007) by Michal Viewegh; *Jak potopit Austrálii* (1986) and *Občanský průkaz* (2006) by Petr Šabach.

Obsah

Předmluva.....	7
1 Funkční styl umělecké literatury obecně.....	8
1.1 Textová výstavba uměleckých textů	9
1.1.1 Kompozice	9
1.1.2 Horizontální členění uměleckého textu.....	9
1.1.3 Vertikální členění uměleckého textu.....	10
1.2 Jazyková výstavba uměleckých textů.....	10
1.2.1 Jazyk uměleckých děl a jazyk spisovný.....	10
1.2.2 Hláskosloví a tvarosloví (foneticko-fonologická a morfologická rovina)	11
1.2.3 Skladba (syntaktická rovina).....	11
1.2.4 Slovní zásoba (lexikální rovina)	12
2 Současné tendence v umělecké literatuře.....	14
2.1 Vývoj literatury od 90. let 20. století.....	14
2.2 Próza.....	15
2.3 Poezie	17
2.4 Drama	19
3 Autoři a jejich dosavadní tvorba.....	21
3.1 Michal Viewegh	21
3.2 Petr Šabach	22
4 Textová výstavba a základní charakteristika jednotlivých děl.....	25
4.1 Michal Viewegh – Názory na vraždu (1990)	25
4.2 Michal Viewegh – Andělé všedního dne (2007).....	27
4.3 Petr Šabach – Jak potopit Austrálii (1986).....	28
4.4 Petr Šabach – Občanský průkaz (2006)	33
5 Jazyková výstavba vybraných děl	36
5.1 Hláskosloví (foneticko-fonologická rovina).....	36
5.1.1 Změna -ý- / -í- > -ej-; -ý > -ej	37
5.1.2 Úženi -é > -ý / -í.....	38
5.1.3 Elize j- a zjednodušení skupiny hlásek	39

5.1.4	Protetické v- (-v-).....	40
5.1.5	Méně obvyklé hláskové seskupení slov	41
5.2	Tvarosloví (morfologická rovina)	42
5.2.1	Tvaroslovné jevy v dílech Michala Viewegha.....	43
5.2.2	Tvaroslovné jevy v dílech Petra Šabacha.....	45
5.3	Skladba (syntaktická rovina)	50
5.3.1	Zvýšená frekvence vět určitého typu	50
5.3.2	Kumulace stejných výrazů	52
5.3.3	Délka vět	53
5.3.4	Parenteze	54
5.3.5	Spojky	56
5.3.6	Pásmo vypravěče a pásmo postav	57
5.4	Slovní zásoba (lexikální rovina).....	57
5.4.1	Výrazy z obecné češtiny.....	58
5.4.2	Profesní mluva a slang	59
5.4.3	Slova z cizích jazyků.....	60
5.4.4	Aluze	63
5.4.5	Citáty	67
5.4.6	Expresivně zabarvené jazykové prostředky	70
5.4.7	Přirovnání.....	73
5.4.8	Metafora	76
5.4.9	Tažená metafora	77
5.4.10	Personifikace	79
5.4.11	Oxymóron	80
5.4.12	Metonymie	81
5.4.13	Synekdocha	81
5.4.14	Ironie, sarkasmus a humor	82
5.4.15	Frazeologismy	86
5.4.16	Rým	87
	Závěr.....	90
	Literatura	93
	Přílohy	97

Předmluva

Michal Viewegh se společně s Petrem Šabachem již delší dobu řadí mezi komerčně i čtenářsky velice úspěšné současné české prozaiky. Své čtenáře oslovují a přitahují především zvolenými tématy, většinou týkající se každodenního života, která jsou podána humorně s ironií až sarkasmem, a je pro ně charakteristická vysoká míra autentičnosti a autobiografičnosti. Neméně důležitá je u nich schopnost poutavě vyprávět historiky a příběhy, k čemuž volí rozmanité jazykové prostředky a určitou ověřenou výstavbu literárního díla. K popularitě jim tedy dopomáhá nejen to, že jsou výbornými vypravěči, ale i skutečnost, že se jejich knihy – ať už to jsou soubory povídek nebo novely – staly náměty pro scénáře k divácky úspěšným filmům.

Diplomová práce se pokouší zjistit a popsat, čím autoři Michal Viewegh a Petr Šabach přitahují čtenáře a co k tomu, aby zaujali čtenářskou veřejnost, používají. Cílem této práce je porovnat vybraná díla jmenovaných autorů a postihnout shodné a rozdílné přístupy při práci s jazykem. Práce proto podává zejména přehled nejpoužívanějších výrazových prostředků obou spisovatelů. Snaží se také popsat, v čem se jednotliví autoři liší a v čem je naopak jejich postup stejný.

Celkově je práce dělena do pěti kapitol. První dvě kapitoly jsou teoreticky zaměřené, zbylé jsou zaměřeny prakticky – týkají se rozboru literárních děl. Základní teoretické poznatky byly čerpány z jazykových a literárních publikací uvedených v kapitole Literatura. Každá z kapitol praktické části práce se snaží postihnout rozdílný a shodný přístup při výstavbě literárního díla obou autorů. Praktické ukázky v jednotlivých oddílech vycházejí z analýzy vybraných knih a z komparace jazykových prostředků. K práci jsou připojeny přílohy, které obsahují fotografie obou spisovatelů a dále obálky všech čtyřech knih s ukázkou části textu.

1 Funkční styl umělecké literatury obecně

Funkční styl umělecké literatury (umělecký styl) je stylem všech děl tzv. krásné literatury (vnitřně tradičně členěné na poezii, prózu a drama), která jsou v dané době v čtenářském oběhu (spadají mezi ně díla dočasně zapomenutá, díla starší literatury, ale i překlady).

Funkce umělecké literatury se vymezuje jako esteticky sdělná, nebo jako estetická a sdělná. Otázkou sdělné funkce uměleckého díla se zabývá literární věda a v jejím rámci literární teorie. Podstatou je, že „literární dílo je zobrazením skutečností reálného i fiktivního světa ze subjektivního pohledu autora a subjektivně interpretovaným čtenářem. Z toho vyplývá, že ani zdaleka nemusí jít o realistické vyjádření skutečnosti.“¹ Estetickou funkcí rozumíme, že umělecký projev působí na citovou stránku vnímatele, obohacuje jeho vnitřní život, nutí jej zaujímat věcné, etické či emotivní postoje k uměleckému sdělení. Obě dvě funkce – tedy sdělná i estetická – se plně uplatní pouze tehdy, když dílo interpretujeme.

Do okruhu umělecké literatury řadíme všechna díla, v kterých je přítomna literárnost (neboli poetičnost), což je „vědomá snaha autora vytvořit dílo literární, a tedy esteticky účinné, a to bez ohledu na skutečný výsledek této snahy.“²

Literární dílo je svébytným typem komunikátu a vyznačuje se množstvím protikladů. Umělecký text je veřejný, ale je určen pro individuální vnímání a pochopení. Je psán jako monolog autora, ale často je zcela nebo zčásti stylizován jako dialog postav, nebo i jako dialog se čtenářem. Většinou jde o text psaný, ovšem dramatický text je určený ke zvukové realizaci. Kontakt s adresátem, který je u autora nepřímý, se v realizaci dramatu zkonkrétňuje. Literární dílo vzniká jako situačně nezakotvené, ale vnímá se a interpretuje vždy v konkrétní situaci. Umělecký projev bývá předem pečlivě připraven, ovšem některé žánry usilují o iluzi autentičnosti výpovědi. Umělecké dílo je sice subjektivně vyjádřeným komunikátem, ale zpravidla směřuje k umělecké objektivitě.

¹ ČECHOVÁ, M. - KRČMOVÁ, M. - MINÁŘOVÁ, E. (2008): *Současná stylistika*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 299.

² ČECHOVÁ, M. a kol. (2003): *Současná česká stylistika*. Praha: ISV nakladatelství, s. 259.

Umělecká díla jsou vždy zobrazením reality, proto mohou užívat celé šíře národního jazyka.

Za charakteristický rys krásné literatury pokládáme poetizaci sdělení, což je „užívání výrazových prostředků se záměrem vytvořit dílo působící jak hodnotou sdělnou, tak i estetickou. V konečné podobě se na poetizaci textu podílejí všechny složky textu.“³ Součástí celkové poetizace uměleckého díla může být i výtvarný doprovod.

1.1 Textová výstavba uměleckých textů

1.1.1 Kompozice

Kompozice uměleckého textu je „záměrné uspořádání jednotlivých jazykových i tematických složek literárního díla v celek, v jehož struktuře mají všechny prvky své pevné, významově exponované postavení.“⁴

Po kompoziční stránce jsou umělecká díla dokonale propracovaná a tvořena tak, aby plnila autorský záměr. V mnoha dílech je kompozice ovlivněna tradicí žánru (například klasicistní díla), současná literatura směřuje spíše k individualizaci autorského stylu.

Z hlediska uplatnění slohových postupů se díla krásné literatury dají charakterizovat jako smíšená. Epický text je založen na vyprávěcí linii. Vyprávění je v epice prvkem dynamickým a je spojováno s úseky statickými – popisnými. Epika obvykle střídá dialog s monologickou řečí autora. Dramatický text je založen na vyprávění podaném dialogickou formou, statický prvek v něm zastupují pasáže úvahové, které mívají formu monologu. Popis je nahrazen představením dramatu na scéně. Lyrika je subjektivní a dominuje v ní postup popisný nebo úvahový.

1.1.2 Horizontální členění uměleckého textu

Horizontální členění je podřízeno esteticky sdělné funkci díla. Titul tvoří součást textu, dnes má spíše obrazný charakter, který nenaznačuje obsah díla, jak

³ ČECHOVÁ, M. a kol. (2003): *Současná česká stylistika*. Praha: ISV nakladatelství, s. 261.

⁴ VLAŠÍN, Š. a kol. (1987): *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, s. 179.

tomu bylo například u popisných titulů ve středověku. Podle Eduarda Petru⁵ rozeznáváme tituly jednoslovné, tituly v podobě sousloví a tituly větné. Prozaické texty bývají většinou členěny na kapitoly, které mají textovou návaznost. Dramatika je rozčleněna na jednání (akty) a jednotlivé výstupy. V lyrice je obdobou horizontálního členění volba jednotlivých čísel sbírky, nebo i strukturace slok a veršů.

1.1.3 Vertikální členění uměleckého textu

Umělecká díla mají ustálená typická vertikální členění. Vertikální členění epického textu je důležitým stylistickým problémem, protože se promítá jak do textové roviny díla, tak i do jazykové výstavby textu. Jde především o rozčlenění informace do pásma (řeči) vypravěče a pásma (řeči) postav. Drama se rozděluje do dialogů jednajících postav a do scénických poznámek, jako je například charakter prostředí, příchod postav či intonace replik. V lyrice je vertikální členění zajištěno veršovou stavbou a volbou obrazných vyjádření.

1.2 Jazyková výstavba uměleckých textů

1.2.1 Jazyk uměleckých děl a jazyk spisovný

„Stylová norma novočeské literatury se začala nově utvářet až v 19. století. Základem se tu stala koncepce básnického jazyka, kterou propracoval Josef Jungmann.“⁶ Básnickým jazykem se ve 20. a 30. letech 20. století zabývali členové Pražského lingvistického kroužku, kde se začala formovat funkční lingvistika. Literární vědci, především Jan Mukařovský, rozvíjeli koncepci básnického jazyka jako jazyka funkčního, „tj. souboru vyjadřovacích prostředků určených (v rámci spisovného jazyka) obecným cílem komunikace, v tomto případě cílem estetickým.“⁷

Základem každého uměleckého díla je neutrální vrstva spisovného jazyka, která tvoří jakési pozadí, nepříznakovou vrstvu, na základě které se identifikují stylově aktivní prvky. Jazyk uměleckých děl a jazyk spisovný jsou v neustálém

⁵ PETRŮ, E. (2000): *Úvod do studia literární vědy*. Olomouc: Rubico, s. 99.

⁶ ČECHOVÁ, M. - KRČMOVÁ, M. - MINÁŘOVÁ, E. (2008): *Současná stylistika*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 308.

⁷ Tamtéž, s. 309.

kontaktu. Množství ani charakter výrazových prostředků, které se liší od normy spisovného jazyka, nejsou měřítkem umělecké hodnoty literárního díla.

Jazykovým materiálem uměleckého díla mohou být i starší normy spisovného jazyka nebo může být užito i prvků z cizích jazyků.

1.2.2 Hláskosloví a tvarosloví (foneticko-fonologická a morfologická rovina)

Užití nespisovných hláskových nebo tvarových jevů je v psaném textu limitováno grafickým obrazem ustáleným v psaných textech; pravopisu se podřizuje i interpunkce.

Pokud autor užívá dialektu (nářečí), je to většinou pro stylizaci dialogů. Nejčastěji používá jednotlivé nespisovné lexémy a hláskové nebo morfologické jevy užívá střídmě.

Obdobně toto platí i pro obecnou češtinu, i když dnes jsou její prvky v uměleckých textech vcelku běžné a tím ztrácejí na příznakovosti. Repertoár hláskových a tvaroslovných prvků obecné češtiny je v uměleckých dílech poměrně úzký. Z hláskových jevů se nejčastěji jedná o -ej v koncovkách i kmenech slov a -ý místo -é v koncovkách. Z tvaroslovných jevů je to univerzální koncovka -ma v 7. pádě plurálu a přičestí minulé činné typu nes (on nes místo on nesl).

Prvky zastarávající a zastaralé mají v uměleckých textech různou funkci – mohou být projevem dobového zařazení díla, prostředkem charakterizace postav a prostředí, celkové poetizace textu, ironie či kontrastu.

Neobvyklá hlásková seskupení či slova, která obsahují stejné či zvukově podobné hlásky, lze hodnotit také jako prostředek poetizace. Zejména v poezii se jedná o zvukomalbu, rým a rytmus. V próze se můžeme setkat také s paronomázií, anaforou, epiforou či kumulací slov jisté délky.

1.2.3 Skladba (syntaktická rovina)

Syntaktická stavba uměleckých děl je velmi variabilní, využívá všechny typy vět a souvětí a všechny způsoby vyjádření syntaktických vztahů.

V řeči postav jde o tzv. mluvenostní syntax, což je „stylizování syntaktických jevů typických pro spontánní mluvené projevy.“⁸ Hranice mezi řečí postav a řečí vypravěče se stírají a mluvenostní syntax proniká do celého projevu. V textech se ale můžeme setkat i s opačnou stylizací, kdy je řeč literárních postav oddělena od běžné komunikace.

Prostředkem poetizace může být i zvýšená frekvence vět určitého typu, například větných ekvivalentů, jednočlenných vět, využívání extrémní délky souvětí, nepoměr mezi členěním informace a členěním větným, osamostatňování částí výpovědí a také spojování samostatných informací do jediného větného celku.

Dále jsou za prostředek poetizace považovány i obměny slovosledu - například postpozice shodného přívlastku, přesun slovesa na konec věty, nebo užití subjektivního pořádku slov.

Věty tázací, práci nebo zvolací v řeči vypravěče bývají použity zejména v úvahových pasážích.

Prostředky poetizace se mohou stát také syntaktické figury, mezi něž patří asyndeton (bezspoječné přičlenění vět), polysyndeton (nadbytek spojek), parenteze (neboli vsuvka), zeugma (spřažení vazeb) a elipsa.

1.2.4 Slovní zásoba (lexikální rovina)

Charakteristickým rysem krásné literatury je, že má velice široký slovník. Nejpestřejší lexikum mají básně.

Slovní zásoba vychází z neutrální vrstvy slovní zásoby, ale většinou ji překračuje. Autor tak vytváří komunikát výrazově sourodý, nebo využívá širokých možností národního jazyka k vytváření kontrastu mezi řečí vypravěče a postav, což vede k bohaté synonymitě či použití figur.

Poetismy jsou „lexémy se stálou stylovou hodnotou, tvořené nebo ustálené pro plnění specifické funkce uměleckých projevů – funkce estetické.“⁹ Řadí se mezi ně autorská slova a neologismy.

⁸ ČECHOVÁ, M. - KRČMOVÁ, M. - MINÁŘOVÁ, E. (2008): *Současná stylistika*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 311.

⁹ Tamtéž, s. 320.

Příznaková vrstva slovní zásoby se v krásné literatuře uplatňuje při charakteristice postav a prostředí. Nejčastěji se užívá dialektu, kolokviálních (hovorových) výrazů, obecné češtiny, slov slangových a argotických, frazeologických jednotek lidového původu, knižních a zastaralých výrazů, historismů, termínů nebo publicismů. Do kontextu literárního díla může vstoupit i citát – cizojazyčný nebo z téhož jazyka a také aluze (narážka).

Umělecký text častěji využívá expresivních výrazů, které působí na city čtenáře. Lexémy s kladnou expresivitou najdeme tradičně v textech pro děti, většinou však převažují výrazy s negativní expresivitou. Mezi expresivní výrazy se řadí vulgarismy, nadávky a pejorativa.

Pro umělecké texty je dále typické vědomé využívání vztahů, které ve slovní zásobě existují. Vedle synonymie či koheponymie, je to vztah polysémie, homonymie a antonymie.

Lexikální oblast využívá velmi často i obrazných pojmenování (tropů). Řadí se mezi ně nepřímá obrazná pojmenování – metafory a metonymie. Krásná literatura také hojně užívá jak běžného přívlastku, tak i epitet (přívlastků básnických). Někteří autoři používají přirovnání nebo opakování slov, které je velmi tvárným prostředkem – mezi opakování slov patří epizeuxis (intenzifikační opakování výrazů, mezi nimiž není předěl), anafora (opakování výrazů na počátku celků), epifora (opakování koncových slov) a epanastrofa (opakování koncového slova na počátku dalšího celku).

2 Současné tendence v umělecké literatuře

2.1 Vývoj literatury od 90. let 20. století

Události z konce roku 1989 znamenaly rychlé a radikální zhroucení totalitního komunistického režimu v Československu. Literatura, která se do té doby uměle dělila do třech proudů (oficiální, samizdatová a exilová tvorba), se v 90. letech sjednotila. Zmizela cenzura, zásahy i zákazy. Zejména v první polovině 90. let vycházelo obrovské množství textů. Výrazné je pronikání postmoderních tendencí do textů krásné literatury – patrné je to v próze i poezii. V českém prostředí měl postmodernismus otevřený nástup až počátkem 90. let. Začínají se obnovovat kulturní kontakty se světem a nastává přísun informací všeho druhu. Objevuje se množství překladové literatury. Po rozpadu Československa se ale ztrácí kontakt se slovenskou literaturou. Nastává renesance křesťanské a spirituální kultury, ožívuje se také zájem o německou a židovskou literaturu v českých zemích. Pozvolna začíná ze Západu pronikat také feminismus – zejména v druhé polovině 90. let. Dalším významným prvkem je vstup internetu do literárního prostředí a vznik různých internetových časopisů. Rubem liberalizace je komercializace kulturního provozu, která hodnotné umění vytlačuje na periferii zájmu. Vzniká konzumní literatura, která těží z popularity známých osobností, z erotiky, sexu, z napětí a fantastiky.

Jeden z nejvýraznějších fenoménů polistopadové literatury bylo vydávání řady deníkových textů, pamětí a vzpomínek. Postupně se probouzela i literární historie – pozvolna začínají vycházet kritické edice s komentáři, monografie o některých autorech, ale také odborné práce umožňující orientaci v literatuře (Slovník české prózy 1945 – 1994, Slovník českých spisovatelů I. a II. díl).

Exilová nakladatelství se přesunula domů a začala s vydáváním zakázaných autorů. Knižní podnikání ostatně po roce 1989 zažilo velký rozmach. Poslední dekáda 20. století byla dobou, kdy se vydavatelství postupně stratifikovala, hierarchizovala a specifikovala. Mezi nejvýznamnější nakladatelství lze zařadit nakladatelství Československý spisovatel (od roku 1993 Český spisovatel), Atlantis, Host, Mladá Fronta, Petrov (vydává díla Michala

Viewegha), Nakladatelství Lidové noviny, Paseka (vydává Petra Šabacha), Pražská imaginace a další.

Po listopadu 1989 také vzniklo značné množství literárních a kulturních časopisů. Napříč časopiseckým spektrem panovala malá komunikace, byla zde značná ideová i regionální rozrůzněnost, fenoménem se staly tematická čísla. Z časopisů působících na literární scéně je možno jmenovat například Literární noviny, Tvar, Host, Revolver Revue, Kritický sborník, Akord, Souvislosti, Weles, Psí víno a další. Naopak zanikl oficiální svazový Literární měsíčník.

Literární kritika působí zejména v časopisech – v týdenících Reflexu a Týdnu, v denících Mladá fronta Dnes, Lidové noviny nebo Právo.

Zanikl Svaz českých spisovatelů a byl nahrazen Obcí spisovatelů, která sdružuje spisovatele bez rozdílu ideového přesvědčení a uměleckého zaměření. Prvním předsedou této organizace byl Václav Havel. Obnovila se také činnost Centra mezinárodního PEN-klubu.

Literárních cen a soutěží existuje v České republice něco kolem čtyř desítek. Tyto ceny představují pro autory morální satisfakci a finanční injekci. Od roku 1995 jsou udělovány Státní ceny za literaturu garantované ministerstvem kultury. Další významná ocenění jsou například Cena Jaroslava Seiferta, Cena Karla Čapka, Cena Jiřího Ortena, nebo i nakladatelské ceny, které uděluje Knižní klub, či Mladá fronta.

2.2 Próza

Česká próza 90. let se vyznačuje několika vzájemně se prostupujícími fázemi, v nichž dominoval odlišný přístup k literárnímu dílu. Podle Lubomíra Machaly¹⁰ jde konkrétně o fázi vyrovnání se s texty, které nemohly v předchozích obdobích oficiálně vycházet, o fázi kultu autenticity a o fázi návratu příběhu a fabulované prózy. Všechny fáze byly určovány především společenskými okolnostmi.

Obecně je možno zaznamenat dvojí směřování prózy, která má vyšší umělecké cíle:

¹⁰ MACHALA, L. (2008): Próza. In: HRUŠKA, P. - MACHALA, L. - VODIČKA, L. - ZIZLER, J., *V souřadnicích volnosti: česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: Nakladatelství Academia, s. 277.

1. Autentizující – tato linie směřuje k autenticitě, k bezprostřednímu vyjádření holého existenciálního vyplývání, k demystifikaci iluzí a k demystifikaci všech ideálů. Míří k jedinečnému osobnímu vnímání reality, zobrazuje, jak „já“ vnímá a prožívá svět.

2. Univerzalizující – tuto linii tvoří prózy sázející na rozbití příběhu cestou rafinované hry představových asociací a prolínání fantaskních vizí a reálných představ. Prózy vypovídají o světě jako celku, zprostředkovávají tedy svět, jaký „já“ generuje.

Oba proudy se někdy prolínají, jejich klíčovým prvkem je zvýšený důraz na autorské „já“ a oba směry jsou sebereflexní (reflektují i proces vzniku textu).

Pravým opakem je literatura zaměřená na čtenáře, která sází na tradičně vyprávěný příběh, někdy s autobiografickými rysy, zajímavou zápletkou těžící z atraktivního prostředí nebo vyrovnávající se s minulostí. Nezbytnou součástí těchto próz bývá erotika a humor. Takové rysy najdeme například v knihách Michala Viewegha, který se drží vysoko na žebříčku čtenářské popularity. Jeho dovedně napsané knihy pracují s ironií, reflexí vyprávění a různými narážkami, kritika mu ale vyčítá povrchnost jeho próz. Neméně populární jsou i knihy Petra Šabacha, kterým k úspěchu výrazně dopomohly i filmové adaptace. Šabach patří k autorům prodlužujících tradici tzv. hospodského vyprávění, jeho prózy úspěšně sugerují dojem spontánního vyprávění, mají spád, komické ladění, výrazná je pro ně tematická i kompoziční inspirace vypointovaná anekdotou. Velmi produktivní se po listopadu 1989 ukázalo ztvárnění událostí z roku 1968, nebo i následujícího období normalizace z dětské či adolescentní perspektivy.

Historická próza se po roce 1989 tematicky rozšířila především o díla, která se snažila o korekci ideologicky zkresleného obrazu národních dějin a obracela se k tématům dříve tabuizovaným. Jedním z hlavních témat bylo také soužití Čechů s Němci.

Podloží próz založených na imaginaci a fantasknosti jsou staré báje, mýty a pohádky. Autoři pracují s experimentem, navazují na tradici romantiky a francouzského „nového románu“, potlačují přehledný děj, příběh se tak rozpadá na několik variací a i totožnost postav se znejistňuje. Je zde patrná inspirace surrealismem, věty jsou chaotické, zaznamenáme přeskoky času i prostoru

k různým vrstvám vzpomínek, představ, vizí, opakovaně se připomíná hledání domova a plynutí času.

Memoárová a deníková literatura, která byla ke konci 20. století jedním z nejnápadnějších prozaických trendů, využívá deníkových záznamů a korespondence z dětství a mládí, líčí erotické scény, osobní svědectví o životě v disidentském prostředí před rokem 1989, autoři se často vrací k tématu exilu a domova, vnější i vnitřní nezakotvenosti člověka.

Feminismus se stal specifickým fenoménem polistopadové společnosti. Začaly vznikat feministické časopisy a nakladatelství orientovaná na feministickou prózu nebo publikace určené především ženám. Přesto ohlas feminismu nebyl nijak přesvědčivý. Autorky se snaží zajímat o ženskou problematiku – například sociální postavení ženy.

Nemalá část české prozaické tvorby vznikala v souladu s postmodernistickými či dekonstruktivistickými přístupy k příběhu. Hlavní znaky takovýchto próz jsou lyrizace prozaických výpovědí – zejména od druhé poloviny 90. let, jejich obrazná kvalita, jazykové pokusnictví, vazba mezi slovem a atmosférou místa a nálada chvíle.

2.3 Poezie

Počátkem 90. let došlo k obrovské záplavě knižního trhu verši, sbírkami i jmény. Petr Hruška¹¹ označuje tuto situaci jako mnohost, která se týká směrů, názorových postojů i poetik. Vycházejí úplná básnická díla Jana Zahradníčka, Bohuslava Reynka, Jiřího Ortena, Oldřicha Mikuláška a dalších. Do veřejné kultury se také vrací množství exulantů, básníků spiritualistických a křesťanských, undergroundových i surrealistických. Poezie se diferencuje i regionálně – kromě Prahy se stává centrem i Brno, Olomouc, Zlín, severní Čechy a severní Morava.

Až na výjimky nevzniká bezprostředně po listopadu 1989 poezie odrážející převratné dějinné události, což je jev dosud nevídaný v českých poměrech.

¹¹ HRUŠKA, P. (2008): Poezie. In: HRUŠKA, P. - MACHALA, L. - VODIČKA, L. - ZIZLER, J., *V souřadnicích volnosti: česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: Nakladatelství Academia, s. 37.

Do literatury vstupují nejmladší autoři narození v šedesátých a sedmdesátých letech. Patří k nim i básníci z bývalého undergroundu. Pro jejich tvorbu je typický syrový autentický pohled na realitu, kritický despekt vůči společenským normám, ostrá ironie, vztah k Bohu, i odklánění se od pojetí básně jako okouzleného lyrického zpěvu.

Jedním z nejvýraznějších proudů poezie 90. let je duchovní (spirituální) poezie. Nejsilnější vlivy na tuto básnickou tvorbu mají předchůdci Jan Zahradníček, Jakub Deml a Bohuslav Reynek. Tématem básní je duchovno, postrádání pevného řádu a nadosobní autorita.

„Vážná“ poezie tvoří jistý protipól k imaginativní linii poezie. Ústředními patrony takto psaných veršů jsou František Halas a Vladimír Holan. Oba patří k vůbec nejdůležitějším zdrojům inspirace české tvorby 90. let a básníci se k nim otevřeně hlásí.

Imaginativní linie poezie je reprezentována především širokým okruhem surrealistů. Jejich hlavním úsilím je rozjitřovat lidské vnímání podvrtnou silou imaginace. Jejich verše nepostrádají smysl pro černý humor, sarkasmus, absurdní grotesku i určitou civilnost.

Mnoho básníků se snaží ve své poezii nechat zazářit to magické z každodenní reality, vtáhnout do básně běžnou mluvenou řeč, vulgarismy, dialekt i slang.

O kritický obraz společnosti se ve svých dílech pokouší autoři, jejichž díla komunistický režim preferoval a kteří se ve svobodných poměrech téměř odmlčeli. Tito autoři vnímají negativně změnu politických poměrů po listopadu 1989, snaží se obhájit své komunistické přesvědčení a dřívější postoje.

Výrazné básnické stylizace jsou dalším znakem poezie 90. let. Autoři velmi odlišně nakládají s tzv. lyrickým subjektem. Pro řadu sbírek je typické přesunutí lyrického subjektu z první osoby do třetí, přičemž „on“ bývá opatřen konkrétním jménem. Je zde snaha i o určitou epizaci textu.

Čtenáři se mohli seznámit i s díly experimentální poezie, pro kterou je typická pozornost vůči jazyku a promluvě, slovo a řeč tvoří hlavní témata básně. Slovo není jen pouhým prostředkem sdělení, ale má svébytný význam a magickou, zařikávací sílu.

2.4 Drama

Divadelní jeviště se v týdnech tzv. Sametové revoluce stala hlavním dějištěm politického života v zemi. Čtenářsky i divácky nejatraktivnější byla díla donedávna zakázaných autorů. Ovšem zanedlouho po revoluci nastala divadelní krize, lidé začali vyprazdňovat hlediště. Vliv na tento jev měly ekonomické reformy i komercializace, doprovázená bulvarizací. Na repertoáru divadel se téměř neobjevovalo původní drama, proto se původní drama začalo hledat – vznikla Nadace Alfréda Radoka, která finanční odměnou podporuje vznik divadelních her psaných česky a oceňuje nejvýznamnější události divadelního umění Cenou Alfréda Radoka.

Zlomem v zájmu o původní kulturu se stal rok 1997, kdy došlo k opětovné návštěvnosti divadel. Drama se snaží zobrazovat žitou skutečnost v přímé projekci. Tuto novou dramatickou vlnu charakterizuje surová, impertinentní a nelítostná tematizace negativních důsledků destrukce mezilidských vztahů a vyostřování sociálních, etnických a kulturních rozdílů v globalizující se společnosti. Často se opakujícím tématem je realita konzumní společnosti, přesycenost z nadbytku podnětů, zážitků a statků, které v důsledku plodí jen nudu. Život je v těchto hrách zobrazen jako řada banálních úkonů končících smrtí.

V 90. letech je také patrná snaha vyrovnat se s komunistickou minulostí. Téma minulosti bylo velmi atraktivní, historická látka se stala přitažlivým materiálem i proto, že v prostředí globalizace nabízela jednu z mála pevnějších uchopitelnějších a čitelnějších možností pro dramatickou fabulaci. Ovšem vznikly i hry, které se zabývaly společenskou transformací devadesátých let.

Nejsilnější linii původní dramatické tvorby 90. let tvoří grotesky a absurdní černá podobenství o soudobém světě. V těchto dílech se objevují všechny formy násilí a všemožné sociopatické jevy. Hlavní hrdina je „kdokoliv“ a jeho protihráčem bývá smrt, která je velmi často zastoupena podnikatelem či gangsterem. Většina dramát je situována do prostředí rodinného mikrosvěta. Předmětem zájmu dramatiků se stávají i masová média, jako odlidštěné prostředky pokleslé zábavy a kýče. Postupy odvozené z různých televizních seriálů a zábavných pořadů tvoří rozpor s vážnými a tragickými ději.

Lyrické a psychologické drama usiluje o emotivní výpověď o jedinečnosti každého člověka. Tematizují se zde pocity prázdna, odcizení a nemožnosti dorozumění. Konzumní a zmechanizovaný způsob života je zde v kontrastu s hlubokým cítěním hlavních hrdinů. Dramatická stavba je rozvolněná, situace na sebe nenavazují, autoři dávají přednost asociativnímu pásmu, čímž vytvářejí prolínání různých rovin reality, snů a vizí. Hry zachycují komplikovanost partnerských a mezigeneračních vztahů, neschopnost pochopit druhého, nebo problémy dospívání.

3 Autoři a jejich dosavadní tvorba

3.1 Michal Viewegh

Spisovatel a dramatik Michal Viewegh se narodil 31. března 1962 v Praze. Jeho otec byl inženýr chemie, matka je právnička. Dětství prožil na Sázavě, kde také od roku 1968 navštěvoval základní školu. Střední školu absolvoval v Benešově u Prahy. Po maturitě na gymnáziu začal studovat na Vysoké škole ekonomické v Praze. Studia však nedokončil, po dvou letech školu opustil a začal pracovat jako noční strážný nebo jako průvodčí vlaku či stavební figurant. V letech 1983 – 1988 studoval na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze – obor český jazyk a literatura – pedagogika. V říjnu roku 1989 nastoupil jako učitel na Základní školu Vladislava Vančury v Praze-Zbraslavi, kde několik let učil. Poté pracoval jako redaktor v nakladatelství Československý spisovatel. Od roku 1995 se plně věnuje své spisovatelské profesi – stal se spisovatelem z povolání. Žije střídavě v Praze a v Sázavě nad Sázavou. Je držitelem Ceny Jiřího Ortena (1993) a dále v roce 2005 obdržel Cenu Magnesia Litera.

V současné době je Michal Viewegh jedním z nejčtenějších, nejprodávanějších a zároveň i nejpřekládanějších (jeho knihy byly přeloženy do více než dvaceti jazyků), ale také nejkritizovanějším českým spisovatelem.

Michal Viewegh začal publikovat počátkem 80. let. V této době mu vyšlo několik povídek ve víkendové příloze Mladé fronty, v Mladém světě či Literárních novinách. Debutoval novelou s detektivní zápletkou *Názory na vraždu* (1990). Jeho druhá kniha román *Báječná léta pod psa* (1992) „získala mimořádný čtenářský i kritický ohlas a z autora učinila jednoho z nejvýraznějších českých prozaiků mladší generace.“¹² Dočkala se i filmového zpracování. Viewegh se pokusil i o volné pokračování této úspěšné knihy a o deset let později vydává *Báječná léta s Klausem* (2003). Mezi jeho další díla patří dva svazky literárních parodií *Nápady laskavého čtenáře* (1993) a *Nové nápady laskavého čtenáře* (2000). Románová tvorba Michala Viewegha zahrnuje *Výchovu dívek v Čechách*

¹² *Slovník českých spisovatelů od roku 1945, Díl 2 M – Ž* (1998). Praha: Nakladatelství Brána Knižní klub, s. 625.

(1994), Účastníky zájezdu (1996), Zapisovatelé otcovské lásky (1998), Román pro ženy (2001), Případ nevěrné Kláry (2003), Vybjíjenou (2004) a Báječný rok [deník 2005] (2006). Spisovatel je i autorem tří novel: kromě již zmiňované novely *Názory na vraždu* jsou to *Lekce tvůrčího psaní* (2005) a *Andělé všedního dne* (2007). Viewegh se však představil i jako fejetonista v dílech *Švédské stoly aneb Jací jsme* (2000) a *Na dvou židlích* (2003). Je autorem sbírky *Povídka o manželství a sexu* (1999). Pokus o drama představuje divadelní hra *Růže pro Markétu* (napsáno 1990, vydáno 2004). Mezi jeho obsáhlou tvorbu se řadí i kniha pohádek *Krátké pohádky pro unavené rodiče* (2007).

Jeho tvorba má do jisté míry autobiografické rysy a je velmi čtivá. Ve svých dílech osvědčil smysl pro ironii až sarkasmus, smysl pro detail nebo psychologické postřehy. Čtenáře zaujal přitažlivými tématy – věnuje se společenským, rodinným či morálním problémům. Je oceňován kritikou zejména za své vypravěčské schopnosti.

Zobrazovací perspektiva je u Michala Viewegha vedena pohledem z ptačí perspektivy, „což vypravěči, kterým je často jedna z postav, umožňuje udržet si od ostatních značný odstup, ale zároveň je schopen vnímat je pouze v pokřiveném světle, zaměřit se pouze na jeden, třeba i nepodstatný rys jejich charakteru či vzhledu. Proto jsou Vieweghovým vypravěčem postavy lehce karikovány a zesměšňovány.“¹³

3.2 Petr Šabach

Český spisovatel, prozaik Petr Šabach se narodil 23. srpna 1951 v Praze. Jeho otec byl vojákem z povolání (plukovníkem), matka pracovala jako úřednice ministerstva školství a kultury. V roce 1966 začal Šabach studovat Střední knihovnickou školu, ale po prvním ročníku přestoupil na gymnázium, z kterého byl ovšem v roce 1969 vyloučen. Poté byl externě přijat znovu na Střední knihovnickou školu, kde roku 1974 maturoval. Po maturitě začal dálkově studovat kulturologii (teorii kultury) na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze;

¹³ MACHALA, L. (2008): *Próza*. In: HRUŠKA, P. - MACHALA, L. - VODIČKA, L. - ZIZLER, J., *V souřadnicích volnosti: česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: Nakladatelství Academia, s. 400.

obor dokončil v roce 1979. Od roku 1974 vystřídal různá zaměstnání: působil jako technický redaktor Pragokonzertu, metodik Kulturního domu v Praze-Kobylisích, noční hlídač v Jiřském klášteře, pracovník vykonávající inventury ve Středočeském nakladatelství a knihkupectví, odborný referent na AVU a pracovník Galerie hlavního města Prahy. Od roku 2000 je spisovatelem na volné noze a také vyučuje tvůrčí psaní na Literární akademii. Jeho knihy se staly námětem filmů Šakalí léta, Pelíšky, Pupendo nebo U mě dobrý - na filmových adaptacích jeho próz se většinou podílí scénárista Petr Jarchovský a režisér Jan Hřebejk. V současné době žije Petr Šabach v Praze.

V devadesátých letech minulého století patřil Šabach k nejvydávanějším autorům. „Značná obliba jeho knih je následkem lidového charakteru autorových historek, jejichž hrdiny jsou obyčejní lidé hovořící obecnou češtinou s množstvím vulgárních výrazů.“¹⁴

Od roku 1975 Petr Šabach publikuje časopisecky povídky zejména v periodikách Mladá fronta, Práce, Tvorba, Kmen či Kulturní rozvoj. Stěžejním žánrovým útvarem je pro něj ovšem novela. Je autorem próz Jak potopit Austrálii (1986) – což je spisovatelova prvotina, Šakalí léta (1993), Hovno hoří (1994), Zvláštní problém Františka S. (1996), Putování mořského koně (1998), Babičky (1998), Opilé banány (2001), Čtyři muži na vodě aneb Opilé banány se vracejí (2003), Ramon (Psáno pro New York Times) (2004), Občanský průkaz (2006) a Tři vánoční povídky (2007).

Pro Šabachovu tvorbu je charakteristická autobiografičnost a tematika, která evokuje společenskou a politickou situaci komunistických let. „Petr Šabach navazuje svými prózami na domácí tradici humoristické literatury dvacátého století, zejména na Karla Poláčka a Josefa Škvoreckého, a zobrazuje minulou skutečnost dětskýma očima. Základním žánrovým útvarem je autorovi próza novelistického rozsahu, rozdělená do relativně samostatných epizod s vlastní pointou, které mají charakter rozvedené anekdoty. Autor zachycuje s nostalgickým laděním dobu vlastního mládí prožitého na pražské periferii a tíhne přitom k osobní vypravěčské pozici. Zdrojem humoru je mu konfrontace

¹⁴ MACHALA, L. (2008): Próza. In: HRUŠKA, P. - MACHALA, L. - VODIČKA, L. - ZIZLER, J., *V souřadnicích volnosti: česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: Nakladatelství Academia, s. 399.

nonkonformního mladíka či klukovské party s autoritativní rodičovskou generací (Šakalí léta, Opilé banány), jinde vzájemné stýkání mužského a ženského vidění světa.“¹⁵

„Zobrazovací perspektiva, jež se výraznou měrou podílí na humorném ztvárnění reality, je nejpodstatnějším rysem Šabachových textů, kterým se liší od humoristických próz Michala Viewegha. ... Šabachův vypravěč vnímá skutečnost kolem sebe ve většině případů zdola, z „žabí perspektivy“, všímá si drobných detailů, které ostatním unikají a jež mohou vytvořit překvapivý celek. Autor svým bystrým pohledem sice nachází slabiny svých postav, ale nezesměšňuje je a svého poznání nezneužívá, naopak s postavami soucítí.“¹⁶

¹⁵ http://www.czlit.cz/main.php?pageid=34&author_id=170, 30. 3. 2008.

¹⁶ MACHALA, L. (2008): Próza. In: HRUŠKA, P. - MACHALA, L. - VODIČKA, L. - ZIZLER, J., *V souřadnicích volnosti: česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: Nakladatelství Academia, s. 399 – 400.

4 Textová výstavba a základní charakteristika jednotlivých děl

4.1 Michal Viewegh – Názory na vraždu (1990)

Názory na vraždu jsou Vieweghovou úspěšnou knižní prvotinou, která ovšem zůstala kritikou téměř nepovšimnuta.

Tento text je epický, jedná se o vyprávění v ich-formě. Kompozičně je text vystavěn retrospektivně (nejdříve se dovídáme, že byla zavražděna mladá učitelka) a chronologicky (autor seznamuje čtenáře s událostmi tak, jak následovaly za sebou). Horizontálně se text člení na titul, který částečně informuje a prozrazuje, o čem dílo pojednává. Jedná se o souvislé vyprávění, které není děleno do kapitol – jediným dělením textu, který je možno v knize zaznamenat, je vynechání řádku mezi některými úseky. Vertikálně je novela rozčleněna na pásmo vypravěče (monologické pasáže) a pásmo postav. Řeč postav je oddělena od pásma vypravěče uvozovkami (ve většině případech), setkáme se však i s nevlastní přímou řečí.

Novela je tragikomickým příběhem s polodetektivní zápletkou odehrávající se na malém českém městě (Sázava) počátkem léta – přesněji během každoroční sázavské pouti, která se koná na počest svatého Prokopa¹⁷.

Knihu vypráví o vyšetřování násilné vraždy mladé učitelky sázavské základní školy Daniely Linhartové. Autor, který je zároveň i vypravěčem příběhu, taktéž působí na místní škole jako učitel a Danielin kolega. Do učitelského sboru patří ještě Florián, který je, stejně jako sám vypravěč, do nové kolegyně zamilován. Daniela chodívá pravidelně do malého domku za řekou, ve kterém přebývá podivín, jemuž nikdo v městečku neřekne jinak než Pražák. Přáteli se i se slabomyslným Jaromírem, hrobníkovým synem. V městečku probíhá pouť, na kterou se sjíždí lidé z blízkého okolí i ze vzdálenějších měst a vesnic. Večer se koná pouťová zábava a lidé se velmi dobře baví. V noci na cestě domů je Daniela u řeky zavražděna. Obyvatelé městečka si mezi sebou povídají, že byla dokonce i

¹⁷ Prokop připadá v kalendáři na 4. července.

znásilněna, což s sebou přináší velké obavy. Každý má hned hotový názor a myslí si, že ví, kdo vraždu spáchal. Podezřelými se tak stávají zejména lidé v městečku nevitání, mezi něž patří Vietnamec Nhang, neoblíbený Pražák, kolotočář Leo a dokonce i duševně chorý Jaromír. Nikdo z místních netuší, že policie pachatele zadržela už onu nešťastnou noc. Policejní zpráva nakonec vyvrátí všechna podezření vznesená obyvateli Sázavy. Vyjde najevo, že vrahem je mladík jménem Andrej, v minulosti již jednou trestaný, kterému Daniela na pouti zabránila opjjet postiženého Jaromíra. Celý příběh končí Danieliným pohřbem, na kterém má proslov ředitel školy a na kterém se také lidé dozvědí, že pravým otcem mladé učitelky je Pražák.

Příběh je vyprávěn retrospektivně a je postaven na rozhovoru – autor se pouze domnívá, jak se určitý dialog mohl odehrát. Při rekonstrukci dialogů vychází z toho, co mu jaký obyvatel městečka osobně sdělil, nebo z toho, co se sám doslechl. Tvoří si tak domněnky. Jisté je pro něj pouze to, že Daniela byla zabita. „Záminkou k nahlédnutí do života maloměšťáka je autorovi vražda mladé učitelky, k níž každý z protagonistů vyjadřuje svůj názor, aby tak bezděky odkryl především sám sebe.“¹⁸

Michal Viewegh umístil tuto prózu do prostředí maloměsta. Prostor malého města má v české próze dlouhou tradici, která sahá do poloviny 19. století a graduje v meziválečném období. Maloměsto je zobrazeno i ve velkém množství polistopadových titulů. V *Názorech na vraždu* „Viewegh bez jakékoliv inovace nakládá s časoprostorem maloměsta jako s hotovým konstruktem či modelem, který mu slouží výhradně pro účely satirické a karikaturní.“¹⁹ Dalším typickým znakem tohoto prostředí je, že „do popředí vystupuje nenávisť Sázavských vůči všem cizím elementům, která se projevuje zejména při hledání domnělého Danielina vraha.“²⁰ Místní si nepřipouští, „že by čin vážně narušující morální řád mohl spáchat někdo ze spořádaných spoluobčanů.“²¹

¹⁸ VIEWEGH, M. (2003): *Názory na vraždu*. Brno: Petrov.

¹⁹ GILK, E. (2006 – 2007): Tematizace maloměsta v nové české próze. *Český jazyk a literatura*, 57, s. 69 – 74.

²⁰ Tamtéž, str. 70.

²¹ Tamtéž, str. 70.

Vieweghův debut varuje „před nebezpečím snadné ovlivnitelnosti většiny z nás, před nekritickým přijímáním nepodložených názorů a předsudků; novela si všímá i mechanismů vzniku a průběhu davové psychózy.“²²

4.2 Michal Viewegh – Andělé všedního dne (2007)

Andělé všedního dne je jedna z nejsmutnějších autorových knih.

Jedná se o epický text, vyprávění, které je jednak v ich-formě, a to pokud je příběh vyprávěn prostřednictvím andělů, nebo v er-formě, pokud je to vyprávění o Ester (kapitoly nazvané Ester). Příběh je vyprávěn chronologicky. Horizontálně se text člení na titul, který naznačuje obsah díla a prozrazuje i hlavní postavy, a kapitoly, které jsou v knize číslovány. Celkem je jich 31 a jsou nazvané podle hlavních postav – např: *1/ Jofaniel*, *2/ Ester* atd. Vertikálně je text rozdělen do pásma vypravěče a pásma postav. Řeč postav (přímá řeč) je oddělena od ostatního textu uvozovkami.

Na tématu knihy se projevila smrt Vieweghova otce, ale i úvahy o víře, Bohu, ubíhajícím čase, nebo o andělech.

„Vieweghův andělský příběh má nápad, zajímavou zápletku i pointu, byť předem očekávanou, i další, osvědčené vlastnosti zn. *Viewegh* – lehce se čte, potěší ve vlaku, v křesle i pod stromečkem...“²³

Novela se odehrává v úterý 5. září 2006 v Praze. Je to den smrti pro dvě ze tří hlavních postav knihy: dvaapadesátiletého instruktora autoškoly Karla a sebevraha Zdeňka. O této skutečnosti však vědí pouze andělé, vlastně vypravěči celého příběhu. Jsou celkem čtyři – Jofaniel, Nith-Haiiah, Hachamel a Ilmuth²⁴. Jejich úkolem je dělat lidem před smrtí drobné radosti, či jim smrt jiným způsobem alespoň trochu zpříjemnit. Prostřednictvím jejich pozorování světa se dozvídáme vše potřebné o hlavních postavách i celém ději příběhu. Nahlížíme do Karlovy domácnosti, kterou sdílí se svou manželkou, učitelkou Marií. Žijí

²² MACHALA, L. (2001): *Literární bludiště: Bilance polistopadové prózy*. Praha: Nakladatelství Brána Knižní klub, s. 127.

²³ FIALOVÁ, A. (2007): Smrt, láska a andělé á la Viewegh. *Tvar*, 18, s. 20.

²⁴ V úvodu knihy Michal Viewegh děkuje textaři Michalu Horáčkovi za inspirativní informace o andělech. Z rozhovoru s Vieweghem vyplynulo, že Michal Horáček studuje anděly už léta a autor má od něho jména všech čtyř andělů vystupujících v příběhu, jejich povahy i dovednosti. (<http://www.pwf.cz/cz/archiv/rozhovory/2182.html>, 5. 12. 2009)

stereotypní život, z kterého se po 27 letech manželství vytratila láska, vášeň i porozumění. Mariinou jedinou radostí je nakupování barevných kancelářských potřeb a volání do rozhlasových relací. Jejich jediný syn Filip, spolujednatel autosalonu, žije se Zdeňkovou manželkou Lídou a jejich dětmi. Zdeněk je nejmladší z hlavních postav novely, po odchodu své manželky žije jen pro pomstu, nedokáže se vyrovnat s tím, že ztratil svou rodinu i dům, a proto se odhodlává k velmi radikálnímu řešení – sebevraždě skokem z mostu. Zdeňkova matka Jarmila je kuchařka na stejné základní škole, kde učí Marie, věří v existenci andělů, věští z andělských karet a říká si Kelly. Třetí hlavní postavou je mladá vdova Ester Nováková. Žije sama v bytě, který dříve sdílela se svým manželem Tomášem, který pozvolna umíral na rakovinu. Ester se o něho obětavě starala do poslední chvíle. 5. září má před sebou poslední kondiční jízdu v autoškolě – s Karlem. Osudy všech třech protagonistů se spojí právě ve chvíli, kdy Zdeněk skočí z mostu na rušnou silnici. Ester, která má právě poslední jízdu s Karlem, instinktivně strhne auto, aby tělo nepřejela. Tím se ovšem vůz dostane na koleje a do jeho boku narazí tramvaj číslo sedm. Zdeněk i Karel umírají, Ester nehodu přežije. Vyprávění tedy končí tragickou smrtí Karla i Zdeňka, ale jakým způsobem jejich smrt zasáhne do života nejbližších příbuzných, se již z příběhu nedozvíme.

„Vieweghem zvolené téma je tedy více než vážné, byť říká nakonec stokrát omletou frázi o tom, že nevíme, kdy umřeme, může to být ještě dnes nebo zítra, a proto bychom měli mít vztahy kolem sebe i vlastní nitro uspořádané, abychom nebyli smrtí nečekaně zaskočeni. Nikdo, ani andělé, nám v tom nepomůže. Problémem knihy však je, že se autor nemůže sám se sebou domluvit, zda o tomto tématu chce psát vážně, anebo si z něj dělat legraci.“²⁵

4.3 Petr Šabach – Jak potopit Austrálii (1986)

Sbírka povídek *Jak potopit Austrálii* je první knihou Petra Šabacha (později ještě vyšla v souboru *Šakalí léta*, 1993) a jde o velmi zdařilou prvotinu.

Autor zvolil jako formu vyprávění skaz (povídka skazového typu), což se projevuje z hlediska lexikálního, syntaktického a intonačního zaměřením na

²⁵ BUKOVJANOVÁ, K. (2007): Knihovnička: české prózy. *Literární noviny*, 18, s. 16.

mluvenou řeč vypravěče, skaz lze tedy chápat i jako mluvené vyprávění, které je realizované ich-formou. Horizontálně se text člení na titul, který je možno popsat jako větný (je identický s první povídkou v knize), ovšem nijak neinformuje čtenáře o dalším dění. Dále je kniha členěna na dvě samostatné části a každá část obsahuje několik povídek, z nichž každá má samostatný název (viz níže). Vertikálně je každá povídka rozdělena na řeč vypravěče a řeč postav. Pásmo přímé řeči je od pásma vypravěče odděleno uvozovkami.

Knih je rozdělena do dvou tematických celků: Šakalí léta a Infarktové etudy a dohromady je v ní patnáct povídek. Příběhy ze Šakalích let vzpomínají na dětská léta, vypravěčem je většinou sám autor; Infarktové etudy jsou z pozdější doby a hlavní hrdinové jsou již dospělejší.

Šakalí léta obsahují celkem šest povídek: Jak potopit Austrálii, Dobře zašitej frajer, Čínská jablíčka, Tisíc a jedna noc, Balada štedrovečerní a Šakalí léta.

Jak potopit Austrálii je název první povídky, kterou celá kniha začíná. Vystupuje v ní autor jako jedna z hlavních postav, jeho spolužák Prokop a učitel zeměpisu Fialka, který chce odejít ze školy na jiné lépe placené místo, což mu není dovoleno a navíc se ještě do jeho hodiny chystá přijít inspektor. Chlapci s učitelem vycházejí dobře, a proto se mu rozhodnou pomoci. Ukradnou ze školního kabinetu mapu a „potopí Austrálii“ – vystříhnou ji a místo ní zbyde jen voda. Učitel o jejich nápadu nic neví. O hodině si inspektor všimne, že na mapě světa chybí Austrálie, rozzlobí se a Fialku vyhodí ze školy.

Povídka Dobře zašitej frajer vypráví o příjezdu cirkusu. Autorův známý Marína mu oznámí, že chce v cirkuse zápasit s medvědem (pro vítěze je připravena odměna tři sta korun), protože, jak tvrdí, v cirkuse pravého medvěda nemají a v medvědí kůži je zašitý podvodník, kterého Marína zná. V den zápasu čekal Marína v aréně na medvěda, který byl samozřejmě pravý, což viděli všichni kromě Maríny. Medvěd byl přemožen tím, že mu Marína dvakrát dupl vší silou na tlapy, odnesl si výhru, ale celou ji utratil za balónky pro děti, které se kolem něj po zápase seběhly.

Čínská jablíčka jsou o třináctiletém chlapci jménem Icik, kterého nemá nikdo rád, proto žije ve svém vlastním světě. V tubě od aspirinu má zavřenou

jepici, s kterou chce provést pokus, aby se přesvědčil, zda je pravda to, co se o jepicích říká (žijí pouze jeden den), proto ji pozoruje, sleduje, jak reaguje a ukazuje jí okolní svět. Vyšplhá se s ní na strom čínských jablíček, ale v sadu ho nachytá hlídač, uhodí ho holí přes trenýrky a ranou rozdrťtí tubu s jepicí. Icika rána srazí na zem a on se rozesmútní nad osudem jepice, které on sám vyměřil čas.

Hlavními hrdiny příběhu Tisíc a jedna noc jsou malá šestiletá holčička a pětatřicetiletý zloděj Pepé. Holčička zůstala sama doma, protože její rodiče odešli na návštěvu k sousedům. Pepé se vloupá do bytu, o kterém je přesvědčen, že v něm nikdo není, proto holčičce namluví, že jej poslali její rodiče, aby ji zkontroloval. Ona je však velmi bystrá a téměř ihned ho odhalí a pohrozí mu, že zavolá mamince. Nakonec se se zlodějem domluví na tom, že jí bude číst pohádku z knihy Příběhy tisíce a jedné noci a chce po něm, aby jí chodil předčítat každou noc, a pokud ne, řekne o něm rodičům. Když ovšem zazvoní telefon, holčička rodičům oznámí, že je vše v pořádku, čímž Pepého neprozradí.

V Baladě štědrovečerní vystupuje mladý učitel a Blbštajn, což je přezdívka nejhoupějšího žáka ve třídě, kterou mu dali jeho spolužáci. Příběh se odehrává těsně před Vánoci. Učitel se chystá strávit svátky se svou krásnou kolegyní, doma má již všechno přichystané – stromek i dárek s cedulkou. S kolegyní jsou domluveni, že na sebe počkají a společně půjdou k němu domů. Čekání se ale učitelovi zdá dlouhé, proto vyjde ven a rozhodne se, že se ještě vrátí pro kabát a počká před vchodem. Návrat pro kabát mu ovšem překazí velká mosazná klika školních dveří. Již dlouho totiž toužil po tom provést pokus – olíznout kliku a zjistit, jak chutná mosaz a zda jazyk opravdu přimrzne. Samozřejmě, že mu jazyk ke klice přimrzl. Okolo školy jde ve stejnou chvíli i Blbštajn, zastaví se u učitele a přemýšlí, jak by mu pomohl. Jediným řešením se mu zdá polít kliku horkým čajem, ale připouští také, že čaj bude těžké sehnat, protože je Štědrý večer a každý by ho vyhodil. Odchází tedy a nechává přimrzlého učitele samotného.

Nejdelší povídkou celé knihy jsou Šakalí léta²⁶. Příběh je zasazen do padesátých let v Praze, vypravěči je tehdy dvanáct let a postupně sděluje všechny důležité události svého života (například první vykouřenou cigaretu,

²⁶ Podle této povídky byla v roce 1993 natočena stejnojmenná muzikálová komedie s Martinem Dejdem v hlavní roli Bejbyho. Režie se ujal Jan Hřebejk, scénáře Petr Jarchovský, hudbu k filmu složil Ivan Hlas. Film získal pět českých lvů.

dobrodružství při prohledávání popelnic, první polibek, první setkání s rock'n'rollem, chození do hospody pro pivo, nebo první zkušenost s alkoholem). Schází se s ostatními vrstevníky na dvorku a jejich idolem je devatenáctiletý Bejby, který se vymyká tehdejší době jak svým zevnějškem, tak i chováním, a proto je trnem v oku zejména rodičům dospívajících chlapců. Bejby žije pouze se svou starou babičkou, umí hrát na kytaru a má přítelkyni, které se říká Bejbina. Jednoho dne odvezou Bejbyho babičku do ústavu a Bejby musí také odejít. Rodičům se uleví, ale chlapci jsou velice smutní.

Infarktové etudy²⁷ se skládají z devíti povídek: Člověk z galérie, Mr. Class, Za sklem, Infarktové etudy, Drak, Jugo, Na podzim, když přišel Čert, Kominíček pro štěstí, Zpráva o návštěvě vládního rady.

Protagonisty Člověka z galérie jsou pan Brázda a vypravěč. Oba pracují jako noční hlídači ve starém klášteře, kde se vystavuje gotické a barokní umění. Pan Brázda má na starosti gotiku, vypravěč baroko. Jednoho dne pana Brázdu napadne, že by si hlídání mohli prohodit – on že by byl v baroku a kolega v gotice. Oba hlídači se scházejí vždy v noci a pan Brázda vypravuje, řekl autorovi i svoji teorii o jménech, která spočívala v tom, že jméno člověka určuje jeho budoucí život. Pan Brázda zdědil po svém otci malý krámk – opravnu hraček Kašpárkova říše a v tomto krámku začal hrát za války pro děti loutkové divadlo. Jednoho dne pan Brázda nepřišel do práce, umřel a do galérie to přišla oznámit jeho dcera. Vypravěč si nechá jako památku na svého kolegu starého plyšového medvěda.

Vypravěčem povídky Mr. Class je pan Mrklas, kdysi známý hráč karet (varietní umělec), nyní důchodce v malém městečku, kde žije poklidný život. Jednoho dne se u jeho dveří objeví zoufalý soused Frantík. Je velice nešťastný, protože prohrál velkou sumu peněz ve „skořápkách“ a „řetízku“. Jel do Prahy manželce koupit kožich, ale o peníze přišel díky těmto hazardním hrám. Pan Mrklas se mu rozhodne pomoci. Jede do Prahy, kde předstírá, že je nezkušený vesničan, který má hodně peněz. Frantíkovy peníze vyhraje zpátky, ale nedá mu

²⁷ Na motivy povídek z Infarktových etud (zejména Mr. Class, Člověk z galérie, Tisíc a jedna noc a Kominíček pro štěstí) vznikl v roce 2008 film U mě dobrý. Režisérem byl opět Jan Hřebejk, scénář napsal Petr Jarchovský.

je. Začne o jeho historce pochybovat, a proto se rozhodne, že si je Frantík musí zpátky od něho vyhrát v řetízku.

Příběh *Za sklem* se odehrává ve studiu, kde se dělají rozhlasové hry. Požadavkem vypravěče je vidět Julii, jinak je pro něho nemožné dál hrát (pravděpodobně hraje ve hře *Romeo a Julie*). Svou roli zkouší vždy sám, ve studiu si povídá jen s mikrofonem a všude jsou jen samé dráty a ostatní technika. Vypravěč vyhlásil boj veškerým drátům i technice. Vzpomíná na to, jak hrál ve *Třech mušketýrech*, ale ostatní mušketýry nikdy neviděl (celá hra se mixovala až po nahrání jednotlivých hlasů a stejně je to i s ostatními hrami), a proto se rozhodl je vyhledat a seznámit se s nimi. Stejně tak chce vidět i Julii, ale ani v závěru povídky se mu to nepodaří.

V *Infarktových* etudách je vypravěčem soukromý učitel, který vyučuje hereckému umění. Jeho nejlepším žákem je pan Knobloch. V jedné hře po něm vypravěč chce, aby zahrál vyděšený výraz, při kterém by lidi mrazilo – něco jako když dostane slabý infarkt. Pan Knobloch si s tím neví rady. Večer je pro něho přichystána oslava narozenin. Při přípitku dostane pan Knobloch skutečně infarkt, ale vypravěčovo mínění je takové, že pan Knobloch to skvěle zahrál.

Povídka *Drak* je o barovém houslistovi, alkoholikovi, který touží po velkém koncertu, ale už pět let hraje jen po hospodách. Je rozvedený a z bývalého manželství má jedno dítě – syna, kterého má na světě nejraději, ale vidí ho jen občas v sobotu nebo v neděli. Má různé sny a naděje, ale v jeho životě se zdají být nesplnitelné. Jednoho dne se rozhodne, že se synem postaví draka – největšího draka na světě. Přejde za synem a dají se do práce. Když je drak hotov, chtějí s ním jít ven pouštět ho. Ovšem drak je příliš velký a neprojde dveřmi.

Jugo je přezdívka pracujícího Jugoslávce (občanským jménem je Branko Župančič) a jeho poznávacím znamením je mohutný knír. Jugo se do Čech přestěhoval i s manželkou a pracuje na pile, bydlí v malém domku u trati a s lidmi moc nemluví, proto se stane terčem smyšlených historek, kterým lidé věří a začnou se na něho dívat skrz prsty. Jednou se jeho spolupracovníci z pily domluvili mezi sebou, že ho v hospodě opijí rumem. S přibývajícím alkoholem se v nich stupňovala agresivita vůči Jugovi. Jugo je ale všechny překvapil, když se jich zeptal, zda jim jejich ženy myjí nohy. Jeho žena mu je myla, a to ve všech

zanechalo bolestnou vzpomínku. Zanedlouho si na Juga počkala parta a zbili ho a ustříhli mu knír, o němž se domnívali, že v něm má svou sílu a duši. Jugoslávec po této příhodě odjel, nikdo nevěděl kam a nikdo ho ani nesháněl.

Na podzim, když přišel Čert je povídka psaná formou dopisů - Marie píše dopisy své sestře Otylce. Marie žije s Karlem ve stereotypním manželství, které jednoho dne naruší nalezení malého černého kotěte. Pojmou ho Čert. Zvláště Karel si kocourka velmi zamiluje. Díky zvířeti začne mezi manžely narůstat napětí. Nejvíce se hádají kvůli kastraci – Karel nechce nechat Čerta vykastrovat, na rozdíl od Marie. Jednou dojde ke zmizení kocoura i Karla. Byli pryč tři dny. Karel s Marií se neustále hádají ohledně Čerta, ale najednou si všimnou, že zvíře zmizelo otevřeným oknem. Život se zase vrátil do stejných kolejí.

Komíníček pro štěstí je příběhem falešného kominíka, který chodí jen jakoby mimochodem okolo právě probíhajících svateb a snaží se chovat tak, aby si ho nikdo nevšiml, ale jeho záměrem je pravý opak. Svatebčané ho chtějí mít na svých fotografiích a on za to dostává peníze. I on sám je ženatý, ale jeho manželka je velmi žárlivá, celou výplatu mu vezme a on nedostává žádné peníze, proto si přivydělává právě tím, že dělá komíníčka pro štěstí. Těší se vždy na pátek, kdy si za ušetřené peníze dojde do baru či do hospody na biftek a užívá si svobody.

Zpráva o návštěvě vládního rady je povídka odehrávající se v restauraci Na rozkoši, což je jediná lepší restaurace v okolí. Je to podnik starého pána Roberta Hampla a personál tvoří místní lidé. Každého třicátého v měsíci do podniku chodí pan vládní rada, což je velká událost. Sedí vždy u stolu u okna s výhledem na řeku a dlouze vybírá z jídelního lístku, poté si dá malé pivo, ke kterému mu číšnice Boženka přinese i ohříváček, nají se, zaplatí a odchází.

4.4 Petr Šabach – Občanský průkaz (2006)

Občanský průkaz²⁸ je v pořadí jedenáctou autorovou knihou.

Příběh je vyprávěn v ich-formě chronologickým postupem. Horizontálně je kniha rozdělena na titul, který má podobu sousloví. Vlastní text není členěn do

²⁸ V roce 2009 začal režisér Ondřej Trojan točit film Občanský průkaz podle knihy Petra Šabacha. Scénář opět napsal Petr Jarchovský.

kapitol, ale jednotlivé úseky či části příběhu jsou od sebe odděleny třemi pěticipými hvězdami. Vyprávění je oživeno básněmi a dále po určité části textu následuje INTERMEZZO – příhoda, která přerušuje nakrátko probíhající děj. Vertikálně je příběh rozčleněn na pásmo vypravěče a pásmo postav. Přímá řeč je oddělena uvozovkami.

Knihy „zobrazuje osobní pohled na dějiny totalitou sešněrované a posléze sametem „osvobozené“.“²⁹ Reflektuje dobu českého reálného socialismu šedesátých až osmdesátých let (hlavně tedy období tzv. normalizace) a také krátce dobu porevoluční. Celý text je doplněn „poetickými ilustracemi Aleše Kovandy“ - autorova spolužáka.

Vypravěčův příběh se začíná odehrávat v Praze v roce 1966. V tomto roce se autor dožívá patnácti let a právě dostává svůj první občanský průkaz. Je to také rok 13. sjezdu KSČ, na jehož počest si vypravěč a jeho další tři spolužáci Aleš Kovanda, Venca Popelka a Medvěd natrhnou stránku třináct v občanském průkazu. Od té doby začínají jejich nepříjemnosti s policií, které vlastně skončí až sametovou revolucí.

Knihy se skládá z humorných historek, které dokreslují dobovou atmosféru. Z významných milníků historie autor téměř opomíjí rok 1968, zato se ale více věnuje demonstracím z roku následujícího. S lidmi pohybujícími se kolem spisovatele se setkáváme v dalších krátkých příbězích, například při majáles, při demonstracích, při účinkování v komparzu, kdy filmaři hledali postavy nekonformního vzezření, v hospodách, kam chodí na pivo i převlečení policisté, kteří předstírají, že jsou problémoví občané, jen aby si získali důvěru, nebo dokonce i v zaměstnáních.

Komunistické zlo v knize představuje několik postav. Zpočátku je to rotný Rusňák, s kterým se hlavní postava potýká zejména v době puberty (neustále mu kontroluje občanský průkaz a předvolává ho na stanici VB). Později se k nim přidává i vypravěčův spolužák ze základní školy Daniel Pačes, který měl k práci policisty předpoklady již od dětství: jako školák žaloval na své vrstevníky, postupem času se vypracoval na vysokou pozici v StB a proslavil se zvláště brutálním týráním vyslýchaných chartistů (dokonce se o něm jmenovitě zmiňuje i

²⁹ SIROVÝ, A. (2006): Přízraky z minula dvojmo a rozpačitě. *Literární noviny*, 17, s. 11.

Hlas Ameriky). Velkým zklamáním je pro vypravěče odhalení donašeče v rodinném příteli Pavlu Horovi (Šabach vystupoval ve spisech pod krycím jménem Šváb). K tomuto zjištění dojde až po revoluci, po otevření archivů.

„Občanský průkaz má vcelku jasnou linku a na tradičně humoristického Šabacha až nezvykle vážně pojímané téma. Bohužel doplácí na metodu, které Šabach navykl. Vtipné skeče a několikastránkové vážnější mikropříběhy, ze kterých mrazí, se prostě řadí za sebe a Šabach si nedá práci s tím, aby je důkladněji propojil. ... Kromě příliš volné stavby ubírá knize i styl à la Bylo nás pět („Charlie bydlel v Benediktický, ale jezdil za náma do Dejvic dost často, protože se kamarádil s jistým Mít'ou a s tím my sme se kamarádili taky“), který je čtivý a zábavný, ale do vážnějších rovin se s ním dosáhnout nedá.“³⁰

³⁰ SIROVÝ, A. (2006): Přízraky z minula dvojmo a rozpačitě. *Literární noviny*, 17, s. 11.

5 Jazyková výstavba vybraných děl

Umělecké dílo má své charakteristické rysy na úrovni jednotlivých jazykových plánů (rovin). Jak již bylo řečeno, základem každého uměleckého díla je neutrální (nepříznaková) vrstva spisovného jazyka, na jejímž základě se identifikují stylově aktivní prvky. Tyto prvky jsou odkrývány právě při analýze stylu jednotlivých autorů a jejich děl. Většinou je těchto prostředků užito k plnění autorského záměru.

Užitý prvek či prostředek má v textu vždy určitou funkci. Funkcí „se rozumí záměr, který sleduje autor, popř. účel, kterému projev slouží, cíl, který se projevem sleduje, event. zahrnuje i prostředek.“³¹

Vybraná díla jsou analyzována v hláskoslovné, tvaroslovné, syntaktické a lexikální rovině. Všechny jazykové roviny jsou mezi sebou určitým způsobem „provázané“, navzájem se doplňují a vytvářejí tak logický celek.

5.1 Hláskosloví (foneticko-fonologická rovina)

K této kapitole bych ráda poznamenala, že uvedené hláskové jevy se týkají obecné češtiny. U Michala Viewegha jsou značně příznakové, jelikož oběma jeho analyzovaným knihám dominuje neutrální (spisovná) vrstva českého jazyka. Hláskové jevy, které jsem v jeho dílech našla, se objevují většinou v řeči postav – jedná se o stylizaci přímé řeči.

Jiná situace je ovšem u Petra Šabacha, jehož knihy jsou psané obecnou češtinou téměř celé – to znamená, že obecnou češtinu nalezneme jak v řeči vypravěče, tak v řeči postav.

Jednotlivé podkapitoly jsou děleny podle výskytu určitého hláskoslovného jevu, který byl v dílech zaznamenán. Ve většině případech využívají spisovatelé stejné prostředky.

³¹ ČECHOVÁ, M. - KRČMOVÁ, M. - MINÁŘOVÁ, E. (2008): *Současná stylistika*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 28.

5.1.1 Změna -ý- / -í- > -ej-; -ý > -ej

Tvary s -ej- (-ej) místo spisovného -ý- (-ý) se objevují jak v základech slov (nejčastěji u slovesa být > *bejt*), tak i v koncovkách jmen. U tvarů vzniklých změnou -ý > -ej, typ *mladej*, jde o „morfologizovaný jev hláskoslovný.“³²

Michal Viewegh

Názory na vraždu: *Bejvá u nás slavná pouť. Říkají, že svatej Prokop voral s čerty.* (začátek knihy); *Leo je komediant. Světskej.* (str. 12); „*Neví – a co má bejt*“ ... „*Má bejt na zábavě.*“ (obojí str. 60); „*Zavři se na záchod a chvíli přemejšlej!*“ (str. 65); „*Klobouk dolů, pánové: V životě jsem neviděl tak vobouchanej otazník*“ (str. 105).

Andělé všedního dne: „*...a pak třeba pouzdrový šaty, kalhotovej komplet a šaty do áčka.*“ (str. 58); „*Uděláš malej krůček, kterej si vždycky zdůvodníš.*“ (str. 67); „*...že dokážete bejt vesel.*“ (str. 88); „*Jak dlouho jste ženatej*“ (str. 88); „*Přesně takhle se cejtim já! Jako půlka!*“ (str. 89); „*Otec je pro mě mrtvej muž.*“ (str. 92); *zažili jsme spolu krásnej příběh* (str. 103); „*...pět sotva načatejch jogurtů.*“ (str. 110)

U Šabacha se tento jev vyskytuje téměř důsledně – můžeme jej najít v běžných slovech z denního života, která jsou velmi frekventovaná. Objevuje se jak v základech slov – nejčastěji u slovesa být a jeho odvozenin – *ubejvat*, *příbejvat*, *nezbejvat* atd., tak i v koncovkách podstatných a přídavných jmen, nebo u vztažné spojky který > *kterej*, nebo zájmen každý > *každej*, svůj > *svejch*, a objevíme jej téměř u všech povídek z knihy *Jak potopit Austrálii* i v celé knize *Občanský průkaz*.

Petr Šabach

Jak potopit Austrálii: *Srdce mi bušilo v krku a cejtil jsem, že tohle může bejt rozhodující moment v mém životě.* (str. 49); *Stál a díval se pozorně, jak si nalejvám do hrnku vodu.* (str. 120).

Slova běžně užívaná: *bejvalej*, *hebnutí / hejbat se*, *stejskat*, *zejtra*, *ubejvalo*, *mlejn*, *pirátskej koráb*, *v teplákovejch soupravách*, *obaly od sejrů*, *od mejdel*, *žvejkačky*, *tejden*, *dejchat*, *vejlet*, *cejtili jsme se*, *nablejskaná*, *mejt / umejt*, *skrejš*, *takovej*

³² ČECHOVÁ, M. - KRČMOVÁ, M. - MINÁŘOVÁ, E. (2008): *Současná stylistika*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 145.

malej kráamek, zajímavovej talent, slavnej člověk, takovej ten divnej pocit, abych byl úplně přesnej, důležitéj moment, strejc, rejže, co se rychlosti tejče.

Občanský průkaz: *celej pingpongovej míček, prostě malej tlust'och se zamodralejma očima, velkej zelenej kabát, takovej nějakej hubenej tvor, nějakej mladej frajer, mezi městskejma a vesnickejma máničkama, několik velkejch skříňovejch antonů, obrovskej dav, bouřlivej jásot.*

Pokejvat / kejvat, kejchat, nalejvat, nedalo se dejchat, příští tejden, strejdové, cejtil jsem se, ze svý vejšky, dav se pokoušel rozlejt do stran, smejk s nim stranou, měl pocit, že se mejlí, Špejchar (název hospody), kufřík plnej brejlí, vyslejchali ho, v mejch letech, dobejvali se na mě.

5.1.2 Úženi -é > -ý / -í

Tento jev můžeme u Viewegha najít zejména v adjektivních koncovkách v přímé řeči postav.

Michal Viewegh

Názory na vraždu: *„A navíc je to sebezálibný až hrůza,“ tvrdil. (str. 50); „Vím,“ řekla, „má to nějaký špatný.“ (str. 123); „Nabulíkovala mi o něm příšerný věci..., (str. 88), „Je to smutný...“ (str. 126).*

Andělé všedního dne: *„...jeho záměry jsou nevyzpytatelný - ...“ (str. 15); „...předvedu vám hotový zázraky!“ (str. 15); „Protože jsem na každou svou případnou manželku kladl přehnaný požadavky.“ (str. 79); „Nenapínej mě ale dýl, než je nezbytně nutný.“ (str. 100); „A taky nemůžu najít modrý ponožky.“, „Nespárovaný,“ (obojí str. 106).*

Úženi -é > -í je opět v Šabachových knihách jev velice častý. Uplatňuje se téměř systematicky jak uprostřed slov (v základech slov) – např. místo prohlédnout > *prohlídnout*, sloveso lézt > *lízt* a jeho odvozeniny, tak zejména v adjektivních koncovkách.

Petr Šabach

Jak potopit Austrálii: *dlouhý vlasy, klidný vody, světový vůně, jednoho teplého jarního dne, plzeňský pivo, jiný kafe, loutkový divadlo, obyčejný jméno, na malým městě, mám je sepsaný (figle) ve svý tajný knize, láhev bílýho, dělá to z vás příjemnýho člověka, plný hospody, velký ryto, dej si pořádnýho majzla.*

Neodlítla ani jedna tříska, ulízt pár metrů, zahlídli jsme, lítat, navlíkat, co mu provízt, líp / nejlíp, polívka, ohlíd sem se, nezahlíd jsem, lítací drak.

Občanský průkaz: *ve velkém stylu, v malém divadýlku, svý úplně nový občanský průkazy, po studeným a uplakaným dubnu, během celý tý doby, v Sovětským svazu, na Hradčanským náměstí, u pomníku svatýho Václava, po celým širým okolí.*

Zahlíd sem je, pořádně se rozhlíd, podařilo se nám zalízt, nemoh tu zimu snýst, spolíhal na svůj platfus, nechal se odvíst (objevuje se i odvíct), vylíst na plochou střechu, dav se přelíval, moh se spolíhat, prohlíd si ho, svlíkli sme si bundy, stihli se převlíct, při převlíkání, oblíkla si bundu, nešlo to provízt technicky, v týchle době, míň / nejmiň.

5.1.3 Elize j- a zjednodušení skupiny hlásek

V přímé řeči postav v knihách Michala Viewegha se objevuje pouze elize j- u tvarů slovesa být (ovšem není to důsledné).

Michal Viewegh

Názory na vraždu: *„Ty seš nějaká vzorná holčička,“ řekl mladík s oparem.* (str. 55).

Andělé všedního dne: *„Takže ty seš jeden z těch morálních hypochondrů...“* (str. 116); *„Seš skvělá!“* (str. 122).

Elizi hlásky j- Šabach nepoužívá bezvýhradně (velmi často se objevuje v knize Občanský průkaz – v řeči vypravěče i postav, v knize Jak potopit Austrálii pouze v řeči postav, ale ne důsledně). Nejčastější je toto vypuštění u tvarů slovesa být (2. os. sg. *seš, si*, atd.), ale je možné najít tento jev i u odvozenin slovesa jít (např. *pudeš*). Nejčastější je elize j- patrná v přímé řeči postav, v řeči vypravěče není příliš důsledná – setkáme se s tvary *sem* i *jsem*. Dále si elize j- můžeme všimnout u slova ještě > *eště*.

Petr Šabach

Jak potopit Austrálii: *„Sem lapený zvíře,“ mumlal, „sem jak to lapený zvíře...“* (str. 36); *„...ty seš eště jura...“* (str. 78); *„No jen mi to pučte a já to zkusím!“* (str. 95); *„Dal byste si eště jednu hru, strejdo?“* (str. 96).

Občanský průkaz: *seděli sme tam, zkusil sem na to vsadit, takovej jako ste vy, sou to blbci, když sem o tom pozdějc přemejšlel, pomoh sem mu, zavolal sem.*

Vzali sme s sebou ešte Medvėda, na šichtu má ešte fúru času, pridal sem ešte tretí sloku, není ešte tak zle, aby to ešte posichroval.

Petr Šabach ve svých textech využívá ještě jednoho prostředku, který se u Michala Viewegha neobjevuje, a tím je zjednodušování hláskoslovných skupin ve slovech. Opět to není jev, který je důsledně používán, ale je to jeden z prostředků, kterým se odlišuje obecná čeština od spisovné. Většinou se se zjednodušením skupiny hlásek setkáme v přímé řeči. V knize Jak potopit Austrálii (pouze v některých povídkách – Mr. Class, Drak) například: *vemu, nákej, dyť, tohodle, nadevšecko, nevemeš*. V Občanském průkazu: *nejmíň, zas, nejvíc, nejdřív, někýho, hážu to dovnitř, líp, chytla se mě za ruku, míň, „Kuci, neblbněte...“, je tady něk podezřelý mrtvo, doví se datum svýho konce*.

5.1.4 Protetické v- (-v-)

Ve Vieweghových knihách se protetické v- objevuje opět v řeči postav a jeho pozice je vždy na začátku slova před samohláskou o. Užívání protetického v- ale není důsledné, lze jej nalézt pouze v několika málo případech.

Michal Viewegh

Názory na vraždu: *Říkají, že svatej Prokop voral s čerty* (začátek knihy); *„Klobouk dolů, pánové: V životě jsem neviděl tak vobouchanej otazník!“* (str. 105).

Andělé všedního dne: *„Auta jsou vo sexu, Karle.“ ... „Vo tom, že si zašukáš počtvrtý!“* (obojí str. 68); *„Já zas vobdivuju, jak to zvládáte.“* (str. 88).

Ani v Šabachových knihách není tento jev příliš častý, dokonce není ani důsledně používán. Objevuje se stejně jako u Viewegha v počáteční pozici před samohláskou o, ale můžeme jej najít i uprostřed slova (-v-) a to jak v řeči postav, tak v řeči vypravěče.

Petr Šabach

Jak potopit Austrálii: *Ta hlava, která měla vodjakživa problémy už s malou násobilkou...* (str. 7); *Von a Fialka, náš učitel zeměpisu.* (str. 7); *...a pak se zved a vodšoural se domů.* (str. 8); *„Když tě někdy bude votravovat někakej chasník, kterej čirou náhodou váží vo pár kilo víc než ty, tak tohle je jedna z cest, jak se z toho dostaneš, a ten blbej bude von.“* (str. 18); *Jen co vodsad' vypadnu, tak se*

zařídím. (str. 39); *Měl jsem představu, že by to mělo bejt něco hodně vostrýho,...* (str. 49 – 50); *„Kdepak, pane doktore, dyť já už jsem tu jenom pro vostudu,“* (str. 70); *„Já jsem z vobyčejný rodiny, a tak mi dali i vobyčejný jméno, a s takovým vobyčejným jménem – to je, jako by ses narodil bez talentu, to se musíš sakra vohánět, aby z tebe něco bylo.“* (str. 79); *„Táta,“ řek sem, „votevři, brácho.“* (str. 118); *„Překvapení, vo jakým se ti ani nesnilo.“* (str. 119); *„Vod tý doby, cos vypad, už tu byl nejmíň šestej.“* (str. 119).

...v rádiu vyhrávala dechovka, a to nás teda fakt nijak nevodvazovalo (str. 55); *A Kšanda, kterej si o žaludek svýho táty žádný starosti nepřipouštěl, mu po léta vytrvale přinášel sedmičku, to nejvobyčejnější pivo,...* (str. 62 – 63); *„...a vono to přitom venku bylo všechno naopak...“* (str. 81); *„Tak si to podťe strčít navostro.“* (str. 94); *Nohy mi brněly z toho vypitýho rumu a jazyk se mi málem nevohejbal.* (str. 126).

Občanský průkaz: *„Tak vidíš, voba sme vo kouzlo lehčí...“* (str. 63); *„Voni to ze mě prostě vytloukli ven...“* (str. 72); *„...a nakonec se všichni vožerou...“* (str. 79); *...a pak byla překvapená víc než ty tajný, protože za pár minut vlítlo do hospody komando pěkně vostrejch chlápku s vobuchama... (str. 142).*

„Ani hovno, protože ty si to zvopákneš,...“ (str. 91); *... jak se na ně před chvílí se strašným řevem vrhla masa přivožralejch mániček,...* (str. 131).

5.1.5 Méně obvyklé hláskové seskupení slov

Jedná se v češtině o „značně početnou třídu pojmenovacích jednotek s expresivní konotací.“³³ Tvoří ji dvě dílčí skupiny: do první skupiny lze zařadit spojení palatálních souhlásek č, š, ž, ř, c, j, ě, d', ň se samohláskami o, u a dvojhláskou ou; druhá skupina je tvořena spojením velárních souhlásek k, g, ch se samohláskou e. V obou případech jde o kombinační anomálie, které jsou podmíněné starými fonologickými změnami. Spojení těchto hlásek nejčastěji nalezneme na začátku slova, může se ale vyskytovat i na konci slovního základu. Neobvyklá hlásková seskupení nalezneme u citoslovcí, případně slov od nich odvozených, u expresivních výrazů, nebo i u slov přejatých.

³³ Kolektiv autorů (1986): *Mluvnice češtiny[1]*. Praha: Academia, s. 158.

Na tato slova je možné narazit u obou autorů (u Viewegha např.: *odšourat se, štamgast*), u Šabacha se ale vyskytují mnohem častěji a ve větším počtu. V textu dokreslují většinou mluvu určitých lidí (například dospívajících dětí), nebo charakter prostředí. Působí také značně komicky, čtenář si po jejich přečtení dokáže barvitě představit situaci.

Petr Šabach

Jak potopit Austrálii: *šlohnout, švanda, šplhoun, zašantročit, vodšourat se, čmárat, šmejdit, načapaný, tůrma, Kšanda* (přezdívka postavy), *Blbštajn* (přezdívka nejhlupejšího žáka), *čumět, očumovat, křapík, pučovačka, Němcour, šmak, čmuchat, šoupnout do kapsy, courat se, čmárykat, štace, štrachat, hajzlik, hejhulo pitomá* (oslovení), *hustit, hůlka špacírka, tůkám si, dej si majzla.*

Občanský průkaz: *tlust'och, láhev čůča, chňap, třešňovka* (třešňová alej), *křepčení / křepčit, kecat, št'ára, štace, šlus, šmejď, šumafuk, šněrovali sme si to, crčet, hajzl, študie, Špejchar, fňukat, došourat se, všourat se, šumafuk, škvičet, šutr.*

Pokud mezi sebou porovnáme rovinu hláskoslovnou u obou autorů, dojdeme k závěru, že využívají téměř shodných prostředků. Jediný rozdíl je mezi nimi v kvantitě, což je samozřejmé vzhledem k tomu, jakou stylizaci si autoři zvolili. U Michala Viewegha má výsadní postavení neutrální (spisovný) jazyk. Použití obecné češtiny je u něj tedy příznakové. Obecnou češtinu využívá autor nejčastěji při stylizaci přímé řeči postav, ovšem obecná čeština se neobjevuje u všech postav v jeho dílech, její používání tedy není důsledné. Naproti tomu Petr Šabach se pokouší zachovávat prvky mluveného projevu v psaném textu. Využití obecné češtiny v jeho textech je znakem bezprostřednosti, přirozenosti a spontánnosti každodenních rozhovorů. Pomocí obecné češtiny také charakterizuje postavy a prostředí, ve kterém žijí, nebo dobu, ve které se příběh odehrává. Obecně české hláskoslovné jevy jsou u něho většinou důsledně zachovávané (zejména v Občanském průkazu) jak v přímé řeči postav, tak v řeči vypravěče.

5.2 Tvarosloví (morfologická rovina)

Rovina tvaroslovná je určitým způsobem „provázaná“ s rovinou hláskoslovnou, jak je patrné z příkladů z předchozí kapitoly – například změnu -ý

> -ej, nebo úžení -é > -ý v koncovkách přídavných jmen zde neuvádím, neboť tento jev je popsán již výše.

Vzhledem k tomu, že jsem u jednotlivých autorů v rovině tvaroslovné (morfologické) našla rozdílné jevy, řadím je proto v této kapitole podle autorů, nikoli podle jevu, jak je tomu u kapitoly předchozí.

5.2.1 Tvaroslovné jevy v dílech Michala Viewegha

V knihách Michala Viewegha je rovina morfologická spisovná. Nespisovné tvarosloví se objevuje pouze v přímě řeči postav.

Zaměřila jsem se na jevy, které jsou pro Vieweghův psaný projev typické. Výrazně se projevují zejména u sloves. Spisovatel ze slovesných časů využívá préteritum a řidčeji přezens, což je pochopitelné, neboť v obou jeho knihách se jedná o vyprávění, pro které je toto použití časů typické.

V knize Názory na vraždu se hojně vyskytují přechodníky, které řadíme k prostředkům knižním. „Přechodníky vyjadřují slovesné významy, které autor projevu hodnotí z hlediska dílčího komunikačního cíle jako druhotné (nemusí však jít o děje obsahově méně závažné).“³⁴ Jsou zejména prostředkem hierarchizace dějů a syntaktické kondenzace. Viewegh použil pouze **tvary přechodníku přítomného** pro vyjádření současnosti:

Řada parkujících automobilů na přístupové silnici dosáhla téměř kilometrové délky a místní občané, ubírajíce se na pouť podél nich,... (str. 11); *„Lid posázavský,“ řekl mi, krče omluvně rameny,...* (str. 24); *Předcházející – jaksi mužné – troubení v něm zanechalo silný dojem, neboť i on stiskl klakson, nasazuje při tom bezpochyby svůj domněle laskavý usměv...* (str. 35); *V jedné ruce střevisky, druhou si přidržujíc lem bílé sukně, přešla na druhou stranu.* (str. 40); *S kamennou tváří kainarovské pásmo vyslechl, plně přítom svůj černý notes poznámkami.* (str. 79); *Paní Procházková, jediná další matka dvou dcer, šla údajně hned za ní, plníc pravděpodobně úlohu kádrové rezervy.* (str. 106).

Ve stejné knize je možné také najít množství příkladů použití **přítomného i minulého kondicionálu**, kterým autor vyjadřuje potenciálně možné děje, nebo své domněnky:

³⁴ Kolektiv autorů (1986): *Mluvnice češtiny* [2]. Praha: Academia, s. 153.

Kdyby tomu tak skutečně bylo, mohl by postranním oknem možná spatřit v protější stráni za řekou asi padesátiletého muže. (str. 17); Kdyby se byl Leo opravdu díval postranním oknem svého přívěsu, mohl někdy kolem čtvrté hodiny tohoto muže spatřit, ... (str. 18); Kdyby byla vrata zavřená, byl by asi pro syna udělal cokoliv... (str. 21); Byl by se k tomu ještě našel čas. (str. 84).

...čímž rozhodně nechci říct, že bychom tuto možnost mohli s klidným svědomím vyloučit. (str. 18); Řekl bych, že když se o chvíli později podíval ředitel do zpětného zrcátka.... (str. 78).

Výrazné je používání různých **slovesných osob**. Celá kniha je psána v ich-formě, tudíž se v ní objevují tvary 1. os. sg., ale také slovesné tvary v 1. os. pl., nebo 2. os. pl. Autor využívá těchto prostředků zejména tehdy, pokud chce něco zdůraznit, nebo vtáhnout čtenáře do děje, do popisovaného problému, nutí také čtenáře zamyslet se nad určitou situací. Využívá k tomu i typické větné konstrukce.

1. os. sg.: *Jsem přesvědčen...* (str. 13, 18); *čímž ovšem nechci říci...* (str. 18); *Nechci být přehnaně sentimentální, ale musím napsat...*(str. 24); *Vím jen, že...* (str. 26); *Pokud jde o mne...* (str. 35); *Předpokládám...* (str. 40); *Domnívám se...*(str. 44, 78); *Já vám to tedy rozhodně neřeknu.* (str. 61); *Mohl myslím říci...* (str. 78); *Řekl bych...* (str. 78).

1. os. pl.: *Řekněme tedy...* (str. 13, 14, 16, 21, 78); *Dejme tomu,...* (str. 17, 77); *Předpokládejme tedy...* (str. 18, 81); *Využijme tedy toho...* (str. 21); *Můžeme se jen domnívat...* (str. 22); *Věřme tedy, že...* (str. 25); *Tak se spokojme...* (str. 40); *Předpokládat můžeme s jistotou i to...* (str. 77); *Víme, že...*(str. 78).

2. os. pl.: *Považte!* (str. 38); *Vizte!* (str. 84).

I ve druhé knize Andělé všedního dne je morfologická rovina spisovná. V přímé řeči postav se objevují prvky obecné češtiny. Jde zejména o slovesné tvary **příčestí přítomného u sloves 4. třídy** – např.: „*Na co si tu lidi připíjej?*“ (str. 88) místo připíjejí, nebo **u sloves 5. třídy** – např.: „*Která by se zeptala stejně klidně a věcně, jako se nás ptaj, ...*“ (str. 69) místo ptají. Dalším jevem je použití tvaru **kondicionálu** bysme – např.: „*Měli bysme -*“ (str. 73), který je pokládán za nespisovný, ovšem je běžně používaný v mluveném jazyce. Uvedené jevy

v přímé řeči postav nejsou používány důsledně, jde spíše o výjimky, které autor používá ke stylizaci promluvy.

Zvláštností této knihy je, že autor používá k vyprávění ich-formu i er-formu. V **1. os. sg.** je příběh vyprávěn anděly (např.: *1 / Jofaniel: Naše drobné andělské laskavosti mi zkrátka připadají poněkud náhodné.* – str. 11); **3. os. sg.** autor využívá, pokud vypráví o lidech – například o Ester - *11 / Ester: Autobus přijíždí k zastávce, dveře se otvírají, Ester nastupuje.* – str. 49.

5.2.2 Tvaroslovné jevy v dílech Petra Šabacha

Petr Šabach ve svých knihách využívá spíše obecnou češtinu, proto zde uvádím přehled jevů, které se od spisovné normy českého jazyka liší. Některé jevy se objevují v obou Šabachových knihách, některé jen v jedné z nich. Ovšem je také důležité dodat, že ne vždy autor používá pouze jevy typické pro obecnou češtinu. V jeho knihách můžeme nalézt jak varianty spisovné, tak i varianty nespisovné. Převažují ale spíše tvary s hovorovým odstínem. Uvedené jevy najdeme v knihách v pásmu vypravěče i v pásmu postav.

V několika povídkách z knihy Jak potopit Austrálii (např. Člověk z galérie, Šakalí léta, Infarktové etudy nebo Zpráva o návštěvě vládního rady) se objevuje **forma oslovení** typická pro obecnou češtinu. Spisovatel užívá tzv. kombinovanou formu oslovení, což je substantivum *pán* v 5. pádě a příjmení v 1. pádě (spisovné oslovení má obě jména ve tvaru 5. pádu), nebo se toto oslovení objevuje bez příjmení – příjmení je nahrazeno jiným podstatným jménem. Této formy je užito v přímé řeči.

Člověk z galérie: „*Jak to myslíte, prohodil, pane Brázda?*“ (str. 77); „*Je jiná doba, pane Brázda,*“ *namítal jsem.* (str. 80); „*Jak jako mezi, pane Brázda?*“ *povídám já. ... „To byla renesance, pane Brázda.“* (obojí str. 81).

Infarktové etudy: „*Dobrý den, pane Knobloch!*“ (str. 105); „*No tak se nám ta premiéra blíží, pane Knobloch, jak se cítíte?*“ (str. 106).

Šakalí léta: „*Kdepak, pane doktor, dyť já už jsem tu jen pro vostudu,*“ ... (str. 70).

Zpráva o návštěvě vládního rady: „*Slyšel jste někdy, pane mistr, vo záhadným trojúhelníku bermudským...* (str. 158).

Dalším jevem, který se v textech Petra Šabacha objevuje, je zakončení substantiv všech rodů **univerzální koncovkou -ma v 7. p. pl.** Instrumentálové zakončení *-ma* v množném čísle se stává rodově unifikovanou koncovkou. Proniká z obecné češtiny do spisovného jazyka. V Šabachových knihách je toto zakončení podstatných jmen, ale i přídavných jmen a zájmen častější než jeho spisovná verze.

Jak potopit Austrálii: *mlátil kolem sebe ploutvema, s nima, mezi náma, s váma, klikatejma uličkama, měli jsme to všichni za humnama, neustálýho přejídání se kopama vajec, svítili jsme si svíčkama, to je jako s kartama, bílejma ubrusama, pečenejma kuřatama, s houslema, zařatejma pěstma.*

Občanský průkaz: *s těmahle, mezi náma všema, zabzučeli nad hlavama, se slzama v očích, se slzama na tvářích, pokrčil ramenama, spolu s ostatníma, probíral se fotografiema, s dvěma igelitkama plnejma věcí, bylo těsně před Vánoce, jen tak v plavkách a s peněženkama, látkovou tašku s třásněmi, velký vydání s omyvatelnejma deskama, s povolenýma kravatama, chodil mezi nás eště se dvouma svejma staršíma kamarádama, s páskama na rukávech, společnejma silama, prokličkovali mezi těma nejagresivnějšíma policajtama, tupejma kancelářskejma nůžkama mu vjeli do vlasů, měl na sobě tričko s hvězdičkama, brejle se všema možnejma dioptriema.*

Častým jevem je užívání **unifikovaných plurálových (adjektivních) tvarů**, které neutralizují rod i číslo. Je to typický jev pro mluvenou řeč, který se přenáší do spisovného jazyka. Velmi častá je unifikace u středního rodu.

Jak potopit Austrálii: *vzpomínám na všechny ty slova.*

Občanský průkaz: *rodný čísla, dvě modrý auta, pobavený světýlka, obyčejný paka, plyšový zvířátka, utemovaný okna, dočista odražený záda, jednovaječný dvojčata, na starý kolena.*

Tento jev můžeme najít i ve shodě podmětu s přísudkem.

Jak potopit Austrálii: *vzpomínám si na všechny ty slova, který tady padly.*

Občanský průkaz: *rozvinuly se jim ramena; takhle zněly pravidla; ...před budovou školy, kde stály dvě modrý auta s bílým pruhem; takovýhle jména se tenkrát moc nedávaly; kam nemohly auta; objevily se světla.*

Ze slovesných časů autor využívá převážně přítomný čas (v přímé řeči postav) a minulý čas. Opět je toto používání pochopitelné, neboť v obou Šabachových knihách se jedná o vyprávění. U **časování sloves** najdeme nejčastější obecně české formy:

V **příčestí přítomném** nacházíme v 1. os. sg. u sloves 3. třídy tvary s koncovým *-u* místo *-í*, které jsou hodnoceny jako hovorové:

Jak potopit Austrálii: *věnuju, pozoruju, neslibuju, investuju, trucuju, potřebuju, připravuju, ověřuju si, vyhraju, zapisuju, zastavuju se, diriguju, hraju, děkuju, maluju si, pamatuju se / si.*

Občanský průkaz: *nesměju se, ukusuju, ulehčuju to, patřičně to oceňuju, dobře si pamatuju.*

V 1. os. pl. jsou většinou slovesa zakončena koncovkou *-m*, která má hovorový ráz, místo spisovné varianty *-me*:

Jak potopit Austrálii: *chytneť vítr, někomu to natřem, buduť mít, přistanem si.*

Občanský průkaz: *snad to eště stihneť; „My to chceme taky slyšet...!“; rozhodli sme se, že pudeť; eště chvíli počkám a slezeť.*

Ve 3. os. pl. má přítomný čas sloves vzorů dělat a sázet podobu s *-aj* místo *-ají* a s *-ej* místo *-ejí*. Nespisovná zakončení mají i slovesa 4. třídy.

Jak potopit Austrálii: *nohy pleskaj, vypadaj, kecaj, naslintaj, říkaj, podřezávaj, maj, dělaj, lípaj pětky na čelo; musej, stojeť, uvěřeť, zhrouť se, raděť se.*

Občanský průkaz: *upíraj na mě pohledy, čekaj nás, padaj, vyžívaj se, prokoukaj svůj život, hlídaj, nemaj, nosívaj; nesouhlaseť, láhve se kouleť, zmlátěť, drážděť, neplatěť, míjeť, zrychleť na maximum, vystřeleť, připravěť, neprověřeť, patřeť, nevěřeť, říděť.*

Slovesa podle vzoru kupuje ve 3. os. pl. mají podobu *kupujou* místo *kupují*:

Jak potopit Austrálii: *zvlhčuju, zasluhuju, pochybuju, neulehčuju, existuju, otravuju, přeskakuju, objevuju se, pózuju.*

Občanský průkaz: *pacifikuju, jak nás kurtuju, jmenuju se, policajti to vyhazuju, handrkuju se, vytlačuju, potřebuju, transplantuju, představuju se, miluju se.*

Vedle těchto nespisovných zakončení se ale v knihách objevují i zakončení spisovná (*vypadají, domlouvají se*, atd.).

V **příčestí minulém** v mužském rodě bývá častá elize *-l*, a to jak u 1. os. sg., tak i u 3. os. sg.

Jak potopit Austrálii: *zalez sem / lez sem, zaklap ho (= notes), zved jsem se, přised jsem si k němu, co bych řek, slít jsem dolů, nemoh sem se ubránit, já tu básničku čet, já jsem se tentokrát zasek doopravdy, nezahlid jsem, prones jsem, abych to moh, lek jsem se, podved jsi mě.*

Občanský průkaz: *hnedka na kraji třešňovky upad i s láhví, prones Venca, vzdych sem, nakop dědu, natáh ke mně ruku, popad mě za ruku a vyštěk, nemoh dělat nic jinýho, zaklap desky, rozhlíd se po lokále, někdo vyprsk smíchy, to sem někde vyčet, ušklib sem se.*

V Občanském průkazu je elize *-l* zachována poměrně důsledně, i když je možné najít i tvary spisovné (např. *...a úsměv mi taky pohasl*); v povídkové knize *Jak potopit Austrálii* se setkáme se spisovným zakončením příčestí minulého častěji (např. povídka *Jak potopit Austrálii: Inspektor si sedl do zadní lavice a něco si čmáral do notesu.*; povídka *Dobře zašitej frajer: ...ale nemohl jsem se věčně dohadovat s chlapem...*, *Marína se protáhl a řekl:...*; povídka *Tisíc a jedna noc: Pod ním zahlédl nějaký papírek s číslem.*; povídka *Balada štědrovečerní: Předklonil se a vyplázl jazyk.*; povídka *Šakalí léta: Člověk se v tý zatracený rouře nemohl postavit ani na čtyři.*; povídka *Člověk z galérie: Pak se postavil, protáhl se, až to zapraštělo a dodal:*; povídka *Mr. Class: Byl tak zničenej, že jsem se lekl...*).

Dále se v příčestí minulém uplatňuje u vzoru tiskne rozšíření o sufix *-nul*. Častější je tento jev v Občanském průkazu.

Jak potopit Austrálii: *všimnul, šáhnul, exnula, zmáčknul, zahořknul jsem, šlohnul, zblbnul, cinknul jsem domů, plácnul jsem, cvaknul jsem si, zblednul.*

Občanský průkaz: *ve škole zhoustnul vzduch, zhoupnul se na židli, típnul vajgla, sáhnul sem pro láhev, kopnul do nás, vzdychnul si, mrknul sem, Aleš to zvládnul, trnul sem, heknul, křiknul, stoupnul, kleknul si, polknul nasucho, máchnul dlaní, zrudnul, štěknul na něj, navrhнул sem, padnul, octnul se.*

Za další prostředek obecné češtiny je možné považovat **tvary kondicionálu** – vedle spisovného bychom se objevuje tvar *bysme*, a to i v kombinaci se spojkami a je použit v pásmu postav i v pásmu vypravěče.

Jak potopit Austrálii: „*A co kdybysme vám my dva nějak pomohli?*“; ...*a kdyby nám někdo vyprávěl o kraslicích, asi bysme ho zbili.*; „*No mohli bysme to nakonec zkusit, ale budete mít dost peněz, hoši?*“.

Chtěl mě vyhecovat, chtěl, abych pochopil tu jeho uhozenou teorii.; „*Tak hele, brácho, abychom si rozuměli,*...“.

Občanský průkaz: *Byly to holt drsný časy, ale jinak bysme asi nepřežili.*; „*Proč bysme to dělali, ty vole...?!*“; „*Hele, měli bysme to udělat už jenom kvůli tomu Majáles...*“; „*Co kdybysme se šli mrknout ke koňovi?*“.

V knize Jak potopit Austrálii se objevuje **přechodník přítomný**, který se řadí ke knižním tvaroslovným prostředkům. Působí jako kontrast k prvkům obecné češtiny, i jako vyjádření určité nostalgie, není ale užíván důsledně, jde spíše o výjimky.

Povídka Šakalí léta: *Otcové, pokuřující džunky, si nás spokojeně prohlíželi ve stejnejch teplákovejch soupravách a naše matky nám připadaly mnohem starší a neforemnější, než ve skutečnosti byly, díky týhle prazvláštní módě.* (str. 46)

Povídka Kominíček pro štěstí: *Potom, škrábaje se za uchem, pozoroval, jakou že bankovku vyloví z peněženky jako odškodné za ušlý zisk.* (str. 147 – 148)

V Šabachových textech se dále můžeme setkat s několika způsoby **stupňování příslovcí**: buď je to apokopa *-i*, nebo zakončení příponou *-ejc*, nebo vynechání koncového *-e*.

Jak potopit Austrálii: *rychlej, pozděj; chytřejc, pozdějc; dál, líp.*

Občanský průkaz: *důraznějc, klidnějc, smířlivějc, nejjednodušejc, pohodlnějc, rychlejc, tišejc, teplejc, nejrychlejc, dřívějc, něžnějc, nejblbějc; nejmíň, nejvíc, míň, nejdřív, nejbliž, co nejlíp.*

Co se týče užitých prvků, spisovatelé se v rovině tvaroslovné poměrně liší; nenacházíme u nich tolik společných jevů, jako tomu je u roviny hláskoslovné. Je to opět dáno tím, jakou stylizaci projevu si zvolili. Všechny uvedené tvaroslovné jevy pochopitelně plní autorský záměr. Nespisovné prvky Michal Viewegh využívá v přímé řeči postav, a to pouze v určitých situacích – většinou je použití nespisovného jevu známka uvolněnosti rozhovoru; spisovné prvky – zejména u sloves – podporují statiku či dynamiku vypravování. V knihách Petra Šabacha je

opět patrná výrazná stylizace do obecné češtiny, s čímž je spojeno používání výše uvedených jevů. Použití obecně českých prvků podtrhuje spontánnost projevu jak v pásmu vypravěče, tak v pásmu postav a dokresluje charakteristiku postav a prostředí.

5.3 Skladba (syntaktická rovina)

Jak již bylo zmíněno výše, syntaktická stavba uměleckých textů je velmi variabilní. Autoři využívají široké škály syntaktických prostředků, které jsou vždy použity tak, aby plnily autorský záměr.

Ve všech knihách můžeme nalézt různé využití množství typů vět a souvětí, setkáme se tak s dlouhými rozvitými souvětími, nebo naopak s krátkými větami (mnohdy i jednoslovnými). Do syntaktických prostředků lze také zařadit způsob, jakým autoři udržují kontakt se čtenářem – používání různých slovesných osob (viz výše - Tvarosloví), nebo otázek apod. Oba spisovatelé použili ve svých knihách podobných syntaktických prostředků, proto je uvádím podle druhu.

Do větné stavby knih také můžeme zařadit použití lexikálních prostředků – zejména aluze, citáty, nebo i básně (viz níže – Slovní zásoba).

5.3.1 Zvýšená frekvence vět určitého typu

V knihách se objevuje zejména zvýšená frekvence **vět tázacích** a **zvolacích**, jejichž funkce je obvykle něco zdůraznit. Věty tázací mívají v textech i podobu a funkci řečnické otázky – tak je tomu často zejména ve Vieweghově novele *Názory na vraždu*. Jsou i prostředkem, který udržuje kontakt se čtenářem, nebo naznačuje určitou váhavost v rozhodování postavy. Věty zvolací se nejčastěji snaží zachytit samozřejmě zvolání, dále úžas, odhodlání, překvapení nebo i zoufalství, pohrdání, dokonce také ironii. Oba typy vět se objevují v pásmu postav i v pásmu vypravěče. Uvedená charakteristika se týká převážně pásma vypravěče, jelikož v řeči postav plní věty tázací i zvolací většinou svoji základní funkci.

Michal Viewegh

Názory na vraždu: V této knize se poměrně často setkáme s celými úvahovými pasážemi, které jsou psané tázacími větami. Udržují kontakt se čtenářem, podněcují v něm zvědavost, co se bude odehrávat v příběhu dál a zda nějaké z otázek budou později alespoň částečně zodpovězeny – na některé v textu spisovatel odpovídá, u nějakých nechává čtenáři prostor pro vlastní fantazii.

Co dělala Daniela, než si přišla na pouť pro svou smrt? (str. 16)

Vzaly snad sestry, dychtíce po čemkoliv, co by rozrazilo stojatou vodu jejich posledních prázdnin, zavděk i takovým způsobem seznámení? Nebo jejich dlouho odmítavý postoj roztál až na samém sklonku večera, kdy snad jejich vzájemná pře vyústila v pochopení tak prudké touhy? Nebo se Leo omluvil – a to tak šarmantně, že mu prostě nedokázaly odolat? Nebo snad podlehly jeho řečem o věčné nenaplněnosti a nezakotvenosti komediantského života? Nebo je zlákala Leova drsná přímočarost a jejich podlehnutí bylo jen vítězstvím dlouho nevyslyšené touhy nad výhradami rozumu? Nebo to bylo ve skutečnosti úplně jinak? – Já vám to tedy rozhodně neřeknu. (můžeme si povšimnout i toho, že otázky začínají stejným výrazem nebo; str. 60 – 61)

Co bys chtěl pro ni udělat? Bědovat? Bít se? Pít utrejš? Pozřít krokodýla? (str. 85)

Andělé všedního dne: Také v této novele najdeme množství otázek – většina z nich je formulována jako řečnické.

Carpe diem. Užívej dne. Jaké jiné poučení plyne z předčasné smrti bližního? (str. 17)

Jásali by nad malým Kájou stejně, kdyby věděli, že skončí jako instruktor autoškoly? (str. 44)

První léto mladé vdovy – je nutné něco dodávat? (str. 86)

„Když pak s lidmi nebudeme soucítit ani my – tak potom kdo?“ zeptá se (anděl Hachamel). (str. 105)

Cha! (citoslovce typické v knize pro anděla Jofaniela, naznačuje tím ironii, pohrdání a výsměch); *Šťastná sedmička! Cha!* (reakce Jofaniela na to, že Karla usmrtí tramvaj číslo sedm; str. 66)

(Ester) *Má právo žít. Má povinnost žít!* (vyjadřuje odhodlání po smrti jejího manžela; str. 57)

Petr Šabach

Jak potopit Austrálii:

Vánoce, říkal si, jsou pěkná pitomina. Všichni se na sebe najednou tvářej, a co z toho? (str. 40)

V měsíčním světle se před ním zaleskla klika. Jako nůž provokatéra. Zamyšleně si ji prohlížel. Že by to zkusil? Je to nesmysl. Jenže kdy jindy? Kdy bude zas takový mráz a kde potká tak krásnou kliku? (učitel váhá, zda olíznout kliku, nebo ne, a tím vyzkoušet, jestli jazyk v mrazu k mosazi přimrzá; str. 40)

Podlamovaly se mu nohy. „Do pytle! Tohle je teda tutovka. Panenanebi, za tohle bude další flák!“ Nemohl ze sebe vypravit ani slovo. (str. 31)

Mělo by se to psát s vykřičníkem, aby to líp vyznělo. Bejby měl holku! (str. 48)

To byla ale nuda, tyhle muzikantský šarvátky! Kam se to všechno hrabalo na Bejbyho Hejbábrybá! (str. 54)

Občanský průkaz:

Je to zvláštní věc, když je člověk nesympatickej. Stejně jako naopak. A jak to, že spousta grázlíků je hezkých, ale vyloženě zlejších, a jak to, že existují lidi ošklivý, a přitom je v nich něco, co vás k nim pořád táhne? (str. 14)

„Copak vy mě nepoznáváte?“ ptal se v duchu vystrašeně. ... „Vy mě fakt nepoznáváte?!“ (str. 99)

5.3.2 Kumulace stejných výrazů

Autoři využívají kumulace stejných slov (či celých výrazů) buď v jedné větě, nebo i v několika větách za sebou následujících. Prostřednictvím kumulace výrazů na malé ploše textu dosahují spisovatelé výrazného estetického účinku, který se přenáší na čtenáře. Je také třeba poznamenat, že v knihách nalezneme i kumulaci stejných typů vět – například tázacích (viz výše), nebo dokonce i celých částí příběhu – tak je tomu například ve Vieweghových Názorech na vraždu, kde je začátek i konce knihy stejný, čímž je naznačeno, že příběh byl napsán s odstupem jednoho roku; Petr Šabach v povídce Na podzim, když přišel Čert začíná i končí příběh totožným dopisem, čímž naznačuje, že se život vrátil do starých kolejí a život manželů zase stereotypně ubíhá.

Jak je patrné z následujících příkladů, kumulace bývá projevem intenzity zažívaných pocitů, prohlubující se nejistoty, ale i gradace, která ústí v humornou situaci a podněcuje čtenářovu představivost.

Michal Viewegh

Názory na vraždu:

Daniela klopytala v mezerách mezi kameny. Cítil jsem její vůni, její teplo, její pot, její dech, její puls, její vlasy. (str. 69)

Vzduch se plnil nejrůznějšími dohady.: Byla znásilněna? Prý byla. Prý už také někoho zatkli (pražská kriminálka byla na místě v půl páté ráno). Prý byl na včerejší zábavě. Prý je to nesmysl. Prý nemají vůbec žádné stopy. (str. 85)

Petr Šabach

Občanský průkaz:

Představte si nejtlustší holku ve třídě, jak vyhrožuje hladovkou ve jménu ideálu... A ke všemu je první ve sběru... A ke všemu je blbá... (str. 22)

(Režisér) Potřeboval mládež tak trochu nahou a tak trochu nalitou a trochu bez názoru, trochu oběť drog a systému, mládež tak trochu krásnou a trochu zlou, a tu tady měl teď přímo před sebou a jako na dlani. (str. 131)

5.3.3 Délka vět

Jelikož se ve všech analyzovaných knihách jedná o vyprávění, je tudíž logické, že i syntaktická stavba je tomuto útvaru podřízena zejména, co se týče délky vět. V textech tak najdeme dlouhá rozvitá souvětí, ale i jednoslovné věty. Níže uvádím pouze několik příkladů dlouhých rozvitých souvětí, která se hojně vyskytují ve všech textech.

Michal Viewegh

Názory na vraždu:

Dnes, když znovu přemítám o té noci, zatímco jarní vody odnášejí po proudu poslední zbytky ledu a kamenitý břeh brodu, jenž je v mé paměti už navždy očíslován policejními štítky, zmizel pod vysokými vlnami, říkám si, že smrt Daniely nemohla mít strašlivějšího zvěstovatele. (str. 71)

Andělé všedního dne:

Karel si při čekání na zelenou znovu představuje, jak ho ta ženská kouří. Chybí mi bohužel měřítko pro jakékoli srovnání (cha!), ale soudě podle četnosti, s níž se ten lechtivý výjev znovu a znovu objevuje v Karlově mysli, to musí být mimořádně příjemná představa... (str. 26)

Petr Šabach

Jak potopit Austrálii:

Hrdina, vypouklý a se sraženým čelem, tak jako se děti zkresleně vidí v zrcátkách aut nebo v lesklých koulích, ale s lehkým úsměvem, který prozrazuje samostatnost, jí trhavě klouzal po mokré tváři až k bradě, kde se chvíli pohupoval a vypadal ještě veseleji, a pak ukápl na podlahu, ale to už vyjížděl zpod víčka další smějící se spokojený chlapík, takže to vypadalo, jako by si celou tu dobu prohlížel kus filmového pásu z nějaké báječné veselohry. (str. 150)

Občanský průkaz:

„Demonstranti mají za úkol vytlačit policii za jejich linii!!!“ ozvalo se z megafonu a v tom momentu zatím nezvykle ztichle park explodoval a mě se uprostřed toho všeho zmocnila velmi zlá předtucha a ta vzrostla ještě víc v momentu, kdy se mezi hradbu těl, která mě obklopovala, obličejem vpeřil ksicht Vency Popelky a jeho vyřvané hlas teď už jen jaksi drsně škvičel, když mi oznamoval: „Ty vole! Víš, kdo je v přední řadě?! Rusňák, ty vole! Víš, co s ním dneska provedu?!“ (str. 130)

5.3.4 Parenteze

Parenteze neboli vsuvka je „samostatný, syntakticky nezačleněný, do věty nebo souvětí vložený slovní výraz nebo věta (jednočlenná nebo dvojčlenná), týkající se obsahu věty (souvětí) buď po stránce významové (např. zpřesnění, hodnocení), nebo formální (např. podotknutí k zvolené formulaci).“³⁵ Oba autoři vsuvky často využívají. V textech si můžeme povšimnout, že vsuvka bývá oddělena od obsahu věty čárkami, kulatými závorkami, nebo pomlčkami z obou stran.

Michal Viewegh

³⁵ VLAŠÍN, Š. a kol. (1987): *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, s. 264.

Názory na vraždu: V této novele nalezneme skutečně velké množství vsuvek, uvádím zde pouze několik ukázek.

Otcové, podráždění mimo jiné neustálými výdaji za nesmyslné cetky, sveřepě mlčeli, zatímco matky, znervóznělé z nepřítomnosti dětí, se poplašeně a s křikem rozhlížely kolem, ocitajíce se tváří v tvář pitvorným šklebům točících se figurek. (str. 12)

Vlastnictví takové encyklopedie – zdálo se mi – mělo tenkrát cenu zlata. (str. 22)

(Florián) Očima už pravděpodobně hledal vhodný kámen. (Nikdy totiž nezvonil, nýbrž házel kamínky do okna; postupem doby však začal vybírat kamínky stále větší, až celá věc přerostla v rozpustilou, drzou hru – vybrat co největší kámen a současně nerozbít okno. Skutečnost, že na tento rituál se smíchem přistupovali i moji jinak opatrní rodičové, byla přitom pro Floriána příznačná: Svou bodrou, milou arogancí získal na svou stranu už mnoho lidí.) (str. 23)

Andělé všedního dne:

Nebe nad Havlíčkovými sady – Ester ovšem odjakživa používá název Grébovka – je téměř bez mráčku a ranní vzduch je celkem teplý, takže snídá venku. (str. 16)

(Marie) Cestou otevře dokořán i druhé okno (jedno je pootevřené celou noc). (str. 19)

Petr Šabach

Jak potopit Austrálii:

Boženka, tak se jmenuje, nepřítomně přikývne, pusou plnou šlehačky, která chutná sladce jako ty nejsladší polibky tenkrát. (str. 155)

Dnešní chody za sebou půjdou v tomto pořadí: aperitiv, crêpes au camembert, zajíc na sladkokyselo (na jídelním lístku uvedeno jako Lepre dolceforte) a na závěr nákyp Nanette. (str. 157)

Občanský průkaz:

Na učení byl blbej (Daniel Pačes), ale jako by se ho všichni učitelé báli, včetně matykářky, která byla, jak už to tak v přírodě chodívá, dost přísná, a přesto

i ta mu podle mě dávala mnohem lepší známky, než si zasloužil, a pozor – když s ním mluvila, uhýbala očima stranou... (str. 15)

Jiřinu Pivoňkovou jsme měli rádi skoro všichni, protože se s náma bavila jako s rovnejma. Žádný „Pět a sednout!“, žádný mučení na způsob „Tak, co by sis dal sám za známku, Jendo?“, což bylo někdy dost tragikomický („Tak, co by sis dal za známku, Kratochvíle? Dvojku?! Ty myslíš, že je to na dvojku, když nám poviš, že Mendělejev byl Rus, a nic víc?! Viděls vůbec někdy periodickou tabulku prvků? Žes ji měl jednou nebo dvakrát v ruce?! Proč pořád koukáš na Fikotovou? To je podle tebe na dvojku?!“). Znáte to... Tak tohle Pivoňková nedělala. (str. 16)

5.3.5 Spojky

V této podkapitole bych chtěla zejména upozornit na používání spojek u spisovatele Petra Šabacha. Jelikož obě své knihy stylizuje do obecné češtiny, odpovídá tomu i používání spojek – zaznamenáme spojky, které jsou typické pro mluvenou podobu českého jazyka – opět používání není důsledné, setkáme se na druhou stranu i se spojkami *což*, nebo *jelikož*.

Petr Šabach

Jak potopit Austrálii: Zejména v této knize využívá Šabach vedle vztažného zájmena který (samozřejmě s obecně českými koncovkami) i vztažné zájmeno *co*.

My kluci, co jsme bydleli kolem mrakodrapu, jsme byli zatraceně bohatý.
(str. 47)

Jenom ty svoje, co jsem si sám skládal za dlouhých nocí dohromady, ty nedávám (str. 87)

Budeme jezdit na vejlety a toulat se lesem, co bydlí Pú a prasátko, anebo budem, abych si taky užil, spíš dělat pikniky s bílejma ubrusama, s pečenejma kuřatama a k tomu láhve šampaňskýho a pro něj tu nejlepší limonádu na světě.
(str. 117)

U Michala Viewegha tento mluvenostní znak nenalezneme. Spisovatel ale využívá široký repertoár spojek, s jejichž pomocí vyjadřuje vztahy ve větách i mezi větami.

5.3.6 Pásmo vypravěče a pásmo postav

Pásmo vypravěče je ve všech knihách znatelně odděleno od pásma postav (přímá řeč je značena uvozovkami).

Ve stylizaci projevu se oba spisovatelé značně liší.

Michal Viewegh využívá v pásmu vypravěče spisovnou podobu jazyka, pokud v těchto pasážích použije výraz, který je na hranici spisovnosti (například slova z obecné češtiny, vulgarismy atd.), napíše slovo kurzívou. V pásmu postav již využívá i prvky mluveného jazyka, zejména při stylizaci neformálních rozhovorů.

Naproti tomu Petr Šabach využívá v textech prvky mluveného jazyka. Jeho knihy jsou vystavěny zejména na spontánním dialogu postav. Jevy obecně mluvenostní se u něho z rozhovorů postav přenášejí postupně do celého vypravování – tedy i do pásma vypravěče. V jeho knihách tak zaznamenáme znaky typické pro mluvenost, jako jsou spontánnější a citovější charakter výpovědi, volná struktura vět a často asociační řazení motivů i myšlenek. Příznačné pro takovéto projevy je zvýšená frekvence ukazovacích a odkazovacích prostředků. Typické je používání kolokvialismů, hovorových slov, expresivně zabarvených slov a frazémů – často na hranici spisovnosti.

5.4 Slovní zásoba (lexikální rovina)

Lexikální výstavba uměleckých děl je velice bohatá a i lexikální rovina je propojena se všemi ostatními jazykovými podsystemy. Jak již bylo zmíněno, spisovatelé ve svých dílech využívají celé šíře národního jazyka. „Šíře slovníku je důsledkem stylové disimilace typické pro umělecké texty: autor se snaží neuzívat bez zvláštního důvodu téže pojmenovací jednotky na menším úseku textu. Snaha o disimilaci vyjádření vede k bohatému užití synonymních lexémů.“³⁶ Základem je neutrální slovní zásoba, kterou ale většinou autoři překračují a využívají v dílech slova z různých vrstev mateřského i cizího jazyka. „Za neutrální (nepříznakový) lexém se pokládá lexém spisovný, frekventovaný, stylově a

³⁶ ČECHOVÁ, M. a kol. (2003): *Současná česká stylistika*. Praha: ISV nakladatelství, s. 275.

dobově nezabarvený a neexpresivní.³⁷ Ostatní lexémy jsou příznakové – dá se hovořit o příznakovosti dané časovou platností, citovostí a funkčněstylovou příslušností.

Volba lexikálních prostředků je důležitá zejména k samotné výstavbě literárního díla. K tomuto účelu se používají taková slova, která text originálním způsobem oživují, upoutávají čtenářovu pozornost, či dodávají samotnému sdělení určité zabarvení, ať už emotivní, nebo expresivní. Dále také vyjadřují a odhalují vztah postav k tomu, co se v příběhu odehrává. Tento vztah může být kladný i záporný.

Michal Viewegh i Petr Šabach ve svých knihách používají opravdu bohatý a rozmanitý jazyk, jak si můžeme povšimnout na následujících příkladech. Volba lexikálních prostředků je provedena s ohledem na vyprávěný příběh, je zde patrná orientace na postavy a jejich svět.

U obou autorů jsem našla mnoho příkladů stejného využití lexémů, řadím je proto podle použitého druhu jazykového prostředku.

5.4.1 Výrazy z obecné češtiny

Slova z obecné češtiny řadíme do nespisovné slovní zásoby. Obecná čeština je všeobecně užívaná v běžné mluvě, je poměrně rozšířená a její prvky pronikají i do spisovné češtiny, především do její mluvené podoby.

Ve Vieweghových textech jsou obecně české výrazy psány většinou kurzívou (zejména v Názorech na vraždu), pokud jsou použity v pásmu vypravěče, jinak se vyskytují i v pásmu postav. Nejsou příliš časté.

Michal Viewegh

Názory na vraždu: *běž do hajzlu; barák; „Žádný srání s mladou paní!“; „Je v tom fůra sebeironie, přece“; namítal jsem.; pásek (nevychovaný mladík); psaní mi leze na mozek; v řece někdo zamordoval učitelku; kukr (dalekohled).*

Andělé všedního dne: *průšvih; po rozvodu ho vyrazili (vyhodili z práce); „Ale prdlajs!; s náklonností byl šmytec; je to nemlich to samý; igelitka, pohřebák.*

³⁷ ČECHOVÁ, M. - KRČMOVÁ, M. - MINÁŘOVÁ, E. (2008): *Současná stylistika*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 170.

Naproti tomu texty Petra Šabacha jsou plně obecně českých výrazů – je to dáno i tím, že autor většinu textů do obecné češtiny stylizoval. Mezi obecně českými výrazy najdeme mnoho výpůjček z cizích jazyků, nebo i slova vzniklá univerbizací, či slova vztahující se k určitému prostředí (viz níže). S některými výrazy se můžeme setkat v obou knihách.

Petr Šabach

Jak potopit Austrálii: *hustit do někoho něco, cigára, šmejdit očima, kumbál, brynda, řetízák, kšeft, vypadnout ze školy, kašlat na něco, švihnout sebou, srab, nakecat / nekecat / kecat, brácha, cvaknout si, ksicht, maník, figl, barák, pošťák, strejda, šmak, žvejkačka, rádiovka, šmejď, malér, habaděj, blekotat, dávej bacha!, kvartýr, jaká je to klika (štěstí), klapnout, tajtrlík, cirkulárka, hubeňour, auťák.*

Občanský průkaz: *občanka, fakt (Jinak to fakt nešlo!); fakticky jsem se vyděsil, no ne?; frajer, furt mi připomínal, flaška, kilo (stokoruna), litr (tisícikoruna), bylo mi to fuk, šumafuk, šlus, byl sem grogy, vyhandlovat, odtáhnout (odejít), civěl na mě, švára (švagr), estébák, prachy, kecla (sedla) si na zadek, nechal mě trčet v kanceláři, řezal (mlátil) ho po hlavě, flákat se / poflakovat se, vyfasovat dobrou učitelku, mlsně na ni čuměli, zdrhnout (emigrovat, utéct), makat, spláshit (sehnat), vykašlali by se / kašlat na něco / „Na to já vám kašlu!“*

5.4.2 Profesní mluva a slang

Základním rysem těchto forem je mluvenost, jelikož profesní mluva i slang patří do sféry mluvených projevů (nemají úplnou jazykovou strukturu, především postrádají gramatiku).

S určitým sociálním prostředím je spjata i slovní zásoba, čehož autoři ve svých dílech náležitě a záměrně využili k zasazení a dokreslení celého příběhu. Zvyšují tím také věrohodnost textu.

„**Profesní mluva** je soubor termínů a frází užívaných skupinou zaměstnanců při pracovním procesu. ... Je pro ni typická zejména významová jednoznačnost lexikálních jednotek v daném prostředí a vyjadřovací úspornost.“³⁸

Michal Viewegh použil profesní lékařskou mluvu v knize Andělé všedního dne –

³⁸ HLADKÁ, Z. (2003): Lexikologie. In: Kolektiv autorů Ústavu českého jazyka FF Masarykovy univerzity v Brně, *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 94.

postava Ester a její manžel Tomáš jsou povoláním lékaři. V příběhu čteme slova jako *sedmička* (zub), či *cétéčko* (počítačová tomografie neboli CT). K charakteristice zdravotních problémů používá autor i odborných termínů ze stomatologie – *měkká tkáň* (dásněň), *cystogranulom* (váček pod zubem), *stomatolog pronikl hedstrémem až k apexu, píštěl*; nebo onkologie – *hypoechogenní neostře ohraničené ložisko nádoru; tumor v hlavě pankreatu, který způsobuje dilataci žlučovýchodů; histologie z ložiska; dekubit* (odumření tkáně).

U Petra Šabacha je použití profesní mluvy a slangu také rozmanité: v knize Jak potopit Austrálii využívá výrazů z hospodského prostředí – *desítka, dvanáctka, sedmička* (vše pivo), *ovocňák*; nebo z kuchařského prostředí – *dranzírák* (druh nože).

„**Slang** je soubor slov a frází užívaných skupinou lidí spjatých stejným zájmem, eventuálně též profesí. ... Pro slangovou slovní zásobu je charakteristická velká synonymičnost, expresivnost, uplatnění jazykové hry, metaforičnost apod.“³⁹ Petr Šabach takového slangu využívá v knize Jak potopit Austrálii – v povídce Mr. Class je to slang žonglérů či kabaretních umělců - *volta* (karetní trik založený na nenápadném přehození karet v ruce), *skořápky, řetizek* (hry o peníze). V Občanském průkazu narazíme na slang hudební – *virbl* (víření na bubnu), *elpičko*; školní – *kluk z děčka* (z 8. D), *tělocvikářka, základka*; vězeňský – *holub, kuň* (druhy dopisů ve vězení), *mukl, bachař, samotka*; nebo i slangovou mluvu mladých lidí té doby – výraz pro příslušníky VB – *fízl, estébák, tajnej; fízlárna* (policejní stanice), *lítačka* (policejní volha), *šťára* (policejní kontrola), *šlapat chodník* (dělat pochůzkaře) apod.

5.4.3 Slova z cizích jazyků

Přejímáním slov z cizích jazyků dochází k obohacování slovní zásoby. Oba spisovatelé cizích slov v textech využívají většinou k ozvláštňení textu, nebo k charakteristice postavy, či pro dokreslení situace, nebo prostě i proto, že čeština nemá vhodný ekvivalent a cizí slovo je v dané situaci velmi výstižné a není možné použít překlad. V některých případech jsou cizojazyčné výrazy součástí například

³⁹ HLADKÁ, Z. (2003): Lexikologie. In: Kolektiv autorů Ústavu českého jazyka FF Masarykovy univerzity v Brně, *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 94.

přirovnání či narážky. Cizojazyčná slova, sousloví, či rovnou celé věty se objevují ve všech čtyřech knížkách a to jak v řeči vypravěče, tak i v řeči postav. U některých cizích slov je zachován původní pravopis, u jiných je již počeštěn; některá slova vnímáme jako aktivní součást mluveného jazyka a nemáme problém jim porozumět, jiná jsou méně obvyklá – u těch uvádím vysvětlení.

Velmi často se v knihách objevují slova přejatá z **německého jazyka**.

Michal Viewegh

Názory na vraždu: *fůra, lufták, Ein Kessel Bunes* (název televizního pořadu), *vercajk, kukr* (dalekohled).

Andělé všedního dne: *Der Engel verrichte* (andělské pověření), *nemlich - je to nemlich to samý, mordparta*.

Petr Šabach

Jak potopit Austrálii: *fór, kšeft, šmak, machr, štace, foch, furt, flaška, ksicht, cvok, kastlík, šmejd, akorát, luft* – byl jednou nohou v luftě.

Občanský průkaz: *fasovat / vyfasovat, fasuňk, fungl - fungl nový kolo, plac, být cimprlich, šichta, špás, šlus, posichrovat, hergot, šiknout se, platfus, vyhandlovat, nýmand, štangle salámu, fízl, gauner, futra, flek* – dát ti z fleku sedum let, *Cepelini* (kapela Led Zeppelin).

Neméně častá jsou slova původem z **anglického jazyka**. V angličtině se v knihách objevují i celé věty nebo například názvy písní, či hudebních skupin. Z příkladů je také patrné, že některé anglické výrazy můžeme označit za neologismy (*baby-box, home-video*).

Michal Viewegh:

Názory na vraždu: *design, pražská hard-rocková skupina, nonstop, New Yorker* (nápis na tričku); *Never more* (citát z básně Havran od Edgara Allana Poea), „*Come night; come, Romeo, come!*“ (citát ze Shakespeara).

Andělé všedního dne: *OK, billboard, pick-up* (druh auta), *baby-box, dealer, Times New Roman* (druh písma), *light* – *smetana light, displej, home-video, džínsy, show, I Believe in Angels* (název písně skupiny Abba), *Good Morning America, Wake up America, Oprah* (vše názvy televizních pořadů), *blafovat* (podvádět), *fitnesscentrum*.

Petr Šabach

Jak potopit Austrálii: *Bejby, Bejbina, splín, lajna* (line = čára), *rabiš* (z *Aj rubbish* = odpadky), *zip, rock'n'roll, leader of the gang* (vůdce gangu, party), *camelky* (cigarety – Camel = velbloud), *Lucky Strike* (cigarety) *džez, Mr. Class* (název povídky, doslova „Pan Třída“ – v povídce se hlavní postava jmenuje Mrklas), *šejkr* (shaker).

Občanský průkaz: jména – *Charlie, Paul, John, Adam Brown*; názvy hudebních skupin – *Experience, Monkees, Stouni* (Rolling Stones), *Who*; názvy písní – *Starway to Heaven, Whole Lotta Love, Ten Years After, All Along the Watchtower, House Burning Down*; *bigbít, beer, tramvaj, yuppies, hipíci / hipísáci / hipís* (hippies), *headquarters* (hlavní velitelství), *plíz* (please).

Další početnou skupinou jsou výpůjčky z **francouzského jazyka**.

Michal Viewegh

Názory na vraždu: *Femme fatale, á la, klišé, barák*.

Andělé všedního dne: „*Bonjour*.“, *Quel est votre nom, s'il vous plait?*“ (Dobrý den, Jak se jmenujete, prosím vás?); *voyeur*.

Petr Šabach

Jak potopit Austrálii: názvy jídel – *crêpes au camembert* (palačinky), *Lepre dolcemente* (zajíc na sladkokyselou), *malér, dranzírák* (druh nože).

Občanský průkaz: *žaket, Le grand jeu* (velká hra), *rapír* (stará soubojová dlouhá, úzká bodná i sečná zbraň), *refýž* (vyvýšené nástupiště městské dopravy), *par avion* (letecky), *á la; Ce n'est pas sérieux! Collaboration avec Honza! / Collaboration avec Petr!* (To je nespravedlivé! Spolupráce s Honzou / Petrem! – napsáno na písemných pracích z francouzštiny), *louisdor* (stará zlatá francouzská mince), *trik*.

V textech se objevují i slova původem z **italského jazyka**.

Michal Viewegh

Názory na vraždu: *staccato*.

Andělé všedního dne: *pizza, capricciosa, quattro formaggi* – *Jedna capricciosa, jednou quattro formaggi* – druhy pizz).

Petr Šabach

Občanský průkaz: *činzáno, intermezzo, árie, piánko* (piano = pomalu, potichu).

Dále se v textech vyskytují slova (nebo i části vět) ze slovanských jazyků, a to hlavně z **ruštiny**, ale i **polštiny** či **slovenštiny**.

Michal Viewegh

Názory na vraždu: Rj – „*Nu što, kalegi,*“, *Nádo robótať v ogoródě!*

Slovenština - ...*balíky s preukazateľně nedělitelným obsahom sa prijímajú až do váhy 20 kg.*

Andělé všedního dne: Rj – „*Po smrti není nic, Ester. Kaněc filma.*“.

Petr Šabach

Jak potopit Austrálii: Rj – *chandra* (sklíčenost, splín), *sputnik*.

Občanský průkaz: Rj – *glasnosť, perestrojka, sovět - Sovětskej svaz, sovětskej poustevník.*

Polština – *poplatalo sie wszystko w glowie.*

Objevují se i slova z klasických jazyků jako je **řečtina** či **latina**.

Michal Viewegh

Andělé všedního dne: Latina – *Carpe diem.* (Užívej dne.), *debil, centrum* (ve složenině *fitnesscentrum*).

Řečtina - *graffiti*

Petr Šabach

Jak potopit Austrálii: Řečtina – *demiurg* (Bůh)

Občanský průkaz: Latina – „*per vaginam*“, *Per aspera ad astra!* (Přes překážky ke hvězdám!), *genius loci* (duch místa), *idiot, fakt, majáles.*

Řečtina – *falanga* (sevřený osmiřadý šik těžkooděnců s dlouhými kopími).

5.4.4 Aluze

Aluze neboli narážka je „nepřímý odkaz k politickému, historickému, literárnímu aj. kontextu, začleněný do stavby literárního díla.“⁴⁰ Existuje i tzv. polocitátová aluze, „odkazující k jinému slovesnému útvaru, obvykle literárnímu dílu, volnou parafrází nebo využitím charakteristických prostředků textu, k němuž odkazuje. Je blízká citátu, ale na rozdíl od něho se zapojuje do díla těsněji, bez

⁴⁰ VLAŠÍN, Š. a kol. (1984): *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, s. 18.

vnějších příznaků cizosti.⁴¹ Abychom v textu aluze poznali a pochopili, je k tomu nutné, aby autor i čtenář měli shodnou nebo podobnou zkušenost.

Aluze má v textech především zábavnou funkci, jejím prostřednictvím se autoři snaží popisovanou postavu nebo určitou situaci přiblížit čtenáři, nebo ji vtipně komentovat.

V knihách obou spisovatelů aluze najdeme. Jak je patrné z následujících ukázek, autoři nejčastěji narážejí na jiná literární díla (čtenářům většinou dobře známá), nebo na předchozí text, televizní pořady, dále na historické události, instituce či slavné osobnosti nebo i na texty písní.

Michal Viewegh

Názory na vraždu:

Never more, říkal jsem si. (okomentování situace; autor lituje, že již nikdy neuvidí v řece cikánku, jak koupe hada; aluze na verš z básně Havran od E. A. Poea - Never more – nikdy více; str. 70)

Zdá se, že zatímco mne tyto hry na dialog psychicky vysilují, ředitel se jimi jaksí osvěžuje, přičemž můj většinou zdvořilý mladický radikalismus je pro něj pouze tím, čím byla krev panen pro čachtickou paní. (aluze na pověst i na knihu o čachtické paní; str. 79)

Vybrali jsme jim odpovídající kostýmy (Buřilová v něm vypadala skvěle!), vzali je do divadelní šatny, četli jim i jiné básníky a vůbec jsme je očkovali vakcínou, která je měla v budoucnosti ochránit před televizními pořady typu Ein Kessel Bunt. (narážka na „pokleslé“ zábavní pořady, učitelé připravovali žáky na recitační soutěž, kde studenti představili básně Josefa Kainara; str. 79)

Možná její slova (slova paní Cuřínové) dopadla na úrodnou půdu už jen díky zmínce o vyhánění, které je v Sázavě mimořádně populární už od jedenáctého století, kdy kníže Spytihněv a posléze Břetislav II. přesně tímto způsobem naložili se slovanskými mnichy. (popis situace, kdy paní Cuřínová a ostatní obyvatelky Sázavy chtěly vyhnat z městečka kolotočáře, aluze na vyhnání mnichů ze sázavského kláštera v roce 1097; str. 112)

Andělé všedního dne:

⁴¹ VLAŠÍN, Š. a kol. (1984): *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, s. 18.

Na modrém blankytu za okny kabinetu hynou bělavé páry. (popis počasí, narážka jak na Máchův Máj, tak i na předchozí vyprávění, z kterého vyplynulo, že Marie právě probírá se studenty Máj; str. 41)

Moderátorka ohlásí píseň skupiny Abba I Believe in Angels. (narážka na anděly jako jedny z hlavních postav knihy, I Believe in Angels = Věřím na anděly; str. 41) - celou knihou se „táhnou“ narážky tohoto typu – další z nich např.: z díla K. H. Máchy vybraný verš z Máje: *Dívčina krásná, anjel padlý!* (str. 32), *U Anděla přeseď na tramvaj.* (str. 50) atd.

Připomíná si jeho slova: papež jako dealer víry. Černoprdelníci. Páter Vyklouz... (narážky na katolickou církev; str. 50)

Petr Šabach

Jak potopit Austrálii:

Opatrně jsem se zeptal, koho, že myslí. „Přece doktora. Doktora sudkulatýrystupije, velikýho šamana tujekáratentoryje! Mám ho plný zuby!“ (z povídky Šakalí léta, narážka na pohádku od Boženy Němcové Jak se Honzík učil latinsky, reakce Bejbyho na to, že doktor, který ošetřuje jeho babičku, je hloupý a nevzdělaný, charakteristika postavy; str. 53)

Občanský průkaz:

Ty trumpety obsluhovali dva kluci, který je nějakej čas nato zahodili do křoví, pořídili si kytary se snímačema a volali na sebe ve škole: „Paule!“ a „Johne!“, protože se zbláznili, a to mě vždycky dohánělo k až slzám, protože kdybyste je viděli! Ten, co si nechal říkat „Paule“, měřil skoro dva metry a byl zrzavej včetně obočí a řas a všichni dobře víme, že takhle Paul nevypadal, a ten druhej, to byl prostě malej tlustoch se zamodralejma očima... (narážka na Beatles – na Paula McCartneyho a Johna Lennona; str. 5 – 6)

Pivo ...Miluji piva, mlčenlivé soudruhy... (báseň Pivo, kterou složil Aleš Kovanda, tento verš je aluze na báseň Věci od Jiřího Wolкера: Miluji věci, mlčenlivé soudruhy...; str. 38)

Nic proti školním režisérům, sám sem jednou jakožto hrající režisér uvedl ve školní aule Tři mušketýry a troufám si říct, že nedopadli nejhůř a že mnou prosazená árie „Vyvalte sudy, dneska se bude pít!“ sklidila dokonce potlesk na

otevřený scéně. (aluze na píseň Škoda lásky, v angličtině Roll out the Barrels = Vyvalte sudy; str. 47)

Vždycky když na něj (Mít'u) dneska pomyslím, tak vidím před očima zavražděného Marata. (Mít'a zemřel tak, že se „pařil“ ve vaně ve velmi horké vodě a pak si lehl do sněhu, z čehož chytil těžký zánět ledvin a zemřel v nemocnici; narážka na obraz od Jacquese Louise Davida: Zavražděný Marat z roku 1793, na kterém je vyobrazen mrtvý Marat ve vaně; str. 68)

„Tady? A jakej? Nějakej Mengele?!“ (reakce Charlieho, který měl odřená záda v Pankrácké věznici a odpovídal na to, že by se na něj měl podívat nějaký doktor; str. 92)

(Markýz vypadal) Jako přerostlej Šmudla, Šmudla, kterej ztratil kamarády a čepici k tomu, vypadal tenhle maskůtek zdejšího výčepu. (popis postavy, narážka na jednoho ze sedmi trpaslíků, zřejmě podle animovaného filmu Sněhurka a sedm trpaslíků; str. 116)

...a inženýr Slezák tvrdil, že to byla taková menší noc dlouhejch nožů... (situace, kdy se v hospodě opili „estébáci“ a servírka na ně zavolala policii, která je „ztřískala“ – přirovnání k Noci dlouhých nožů z roku 1934, kdy Hitler nechal zlikvidovat velitelský oddíl SA i s některými odpůrci nacistického režimu; str. 142)

Hořce jsem se zasmál: „Tence, tence, život visí na podprsence, ob-la-di, ob-la-da...“ (reakce na to, že se v případě nejvyšší nouze se má volat Triola, Ob-la-di, Ob-la-da je název písně skupiny Beatles; str. 149)

Aleš vystoupal po schodech, podal svůj dopis bratrovi budoucího prezidenta a ten mu slíbil, že ho v pořádku předá. (předal dopis bratru Václava Havla; str.160)

...lidi mu neřekli jinak než druhej Štercl. Taková s ním bejvávala sranda... (Štercl byl známý komik; str. 167)

„Ce n'est pas sérieux?“ (narážka na předchozí text; byl to vzkaz na písemné práci z francouzštiny autorova syna a syna jejich rodinného přítele, jinak toto je narážka, okomentování situace, kdy se autor dozvěděl, že na něho tento přítel „donášel“; str. 171)

Seděli jsme tu jednou a rozebírali ten zásah na CzechTeku, protože Medvědův syn v tom Mlýnci byl. (str. 172 – 173)

Řek sem si, že bych se měl rozpomenout na nějaký svý policajty fatal, policajty svýho života. („osudové policajty“ – z francouzského femme fatal – osudová žena; str. 176)

5.4.5 Citáty

Citát je „zlomek jiného jazykového projevu (literárního díla, reklamního sloganu, novinové zprávy, písně apod.), včleněný do struktury díla. V novém prostředí si citát ponechává dřívější vazby k původnímu textu. Dochází tak ke konfrontaci literárního díla s textem, k němuž citát odkazuje.⁴² Konfrontace může mít podobu přihlášení se k hodnotám původního textu, nebo bývá polemikou s ním, či ironickým popřením nebo parodií.

Zejména v knihách Michala Viewegha je možné zaznamenat v textech citáty, které do jisté míry korespondují se samotným příběhem – v *Názorech* na vraždu jsou citáty, které se týkají lidí a jejich povah či vzhledu, v druhé novele *Andělé všedního dne* najdeme citáty týkající se smrti a andělů. Citáty dokreslují nebo i částečně přibližují situaci nebo postavu čtenářům. U některých citátů v textech najdeme i autora, u jiných ne – je to dáno například tím, že některé jsou velmi známé, tudíž není nutné dodávat jméno jejich autora. Viewegh cituje české i zahraniční básníky a prozaiky, nebo slavné osobnosti většinou pohybující se v oblasti kultury.

Michal Viewegh

Názory na vraždu:

Aby mě postavy vzrušovaly – tvrdil Maupassant –, musejí být mými sousedy. (autor vlastně vystavěl příběh na tom, že lidi ze svého okolí zná, tudíž se domnívá, že ví, jak se v době kolem vraždy Daniely mohli chovat, nebo jak mohli reagovat, kdyby to nebyli jeho sousedé, pravděpodobně by události vraždy nezaznamenal; str. 42)

⁴² VLAŠÍN, Š. a kol. (1984): *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, s. 56.

Vzpomněl jsem si na citát z Babela, kterým Pražáka nedávno posměšně charakterizoval Florián: „Muž s podzimem v srdci, brýlemi na nose a krvi v penisu.“ („popis“ Pražáka, v situaci, kdy se s ním autor potká na pouti; str. 53)

Fellini prý řekl o Rossellinim, že měl schopnost přirozeně se pohybovat na onom nezaměnitelném pomezí mezi lhostejností odstupu a neohrabaností ztotožnění – přesně to chybělo Floriánovi. (reakce na chování autorova kolegy vůči řediteli školy; str. 65)

Never more, říkal jsem si. (str. 70)

Andělé všedního dne:

Motto dne od Woodyho Allena: Chcete-li pobavit Pána Boha, seznamte ho se svými plány do budoucna. (motto dne je napsané v novinách, které čte Ester; str. 18)

„Smrt mějte za jistou,“ recituje nám tu a tam Hachamel. „Pak smrt i život vám zesládnou. A rcete životu: Jestli tě ztratím – ztrácím, co jen blázen by mermomocí držel.“ (citát ze Shakespeara; str. 28)

Velmi časté jsou v knize citáty z Máchova Máje:

Dívčina krásná, anjel padlý. (str. 32)

„Po modrém blankytu bělavé páry hynou / lehounký větrík s nimi hraje; / a vysoko – v daleké kraje / bílé obláčky dálným nebem plynou a smutný vězeň takto mluví k nim.“ ... „Obnažil vězeň krk, obnažil nádra bílé / poklekl k zemi, kat odstoupí, strašná chvíle.“ (tématem Mariiny hodiny je právě Máchův Máj; str. 32)

„Nad temné hory různý den vyvstav májový budí dol nad lesy ještě kol a kol – lehká mlha – bloudí sen,“ zarecituje bez jediného zaváhání. (str. 45)

*Třináct let... Když jsem ji v jalovcích objímal, už se jí sunul pod záda hrob.*⁴³ (citace z Romance pro křídlovku od Františka Hrubína, anděl Hachamel si tyto verše recitoval, když pozoroval třídu třináctiletých žáků a přitom si vzpomněl na Čiňanku, která zemřela předešlý den, a bylo jí také třináct; str. 31)

Věřit v Boha by vzhledem k tomu, jaký svět stvořil, mohla být holá bezbožnost. John Banville. (str. 31)

⁴³ Verš ovšem v Hrubínově Romanci pro křídlovku zní: *Když jsem ji v janovcích objímal, už se jí pod záda sunul hrob.*

HRUBÍN, F. (1964): *Romance pro křídlovku*. Praha: Československý spisovatel, s. 58.

„K prameni se vzpínám k tvému jménu, z drobků lásky skládám věčnost její, i síla vod tká věčně křehkou pěnu, trhanou víry, hnanou do peřejí,“ recituje Hachamel. (úryvek z básně od Františka Halase Jednou v září – do knihy je možná zařazen proto, že báseň svým názvem koresponduje s dobou děje novely, která se odehrává v úterý 5. září 2006; str. 43)

Šalba krásy stranou světa zve. (opět Halasův verš – z básně Je čas ze sbírky Tvář; str. 83)

„Milostná loďka rozbila se o všední život, napsal Majakovskij v dopise na rozloučenou.“ (str. 83)

Jak řekl apoštol Pavel: „Nechť jsou dveře vašeho domu vždy otevřeny cizincům, neboť mnozí z nich mohou být anděly...“ (str. 94)

„Víš, co řekl svatý Augustin?“ obrátí se Jofaniel na Ilmuth. „Miluj Boha - a číň, co chceš.“ (str. 116)

Ve Vieweghově novele Andělé všedního dne najdeme i jakési „pravdy“ o lidském životě, smrti, umírání, Bohu, víře, nebo i plynoucím čase. Kniha je těmito pravdami doslova „prosycena“, tyto věty jsou volně vkládané do příběhu a čtenáře nutí se nad nimi zamyslet, na chvíli se zastavit a popřemýšlet o svém vlastním životě. Některé z nich jsou vážné, jiné spíše úsměvné až ironické. Většinou jsou to postřehy samotných andělů.

Náhoda je způsob, jakým Bůh anonymně vykonává zázraky. (str. 11)

Ty nejjednodušší pravdy objevují lidi až jako poslední. (str. 41)

Nechci se rouhat, ale stejně mi někdy připadá, že lidský život je špatně zorganizovaný poznávací zájezd. (str. 44)

Štěstí předpokládá nevědomost. (str. 46)

Pokud ještě rozumíte tomu, jak jste kdysi mohli někoho milovat, jste pořád zamilovaní. Vyhaslá láska je vždycky k neuvěření. (str. 47)

„Lidské předtuchy nejsou než pracovní nekázeň andělů.“ (str. 60)

Nic neodhalí povahu člověka tolik jako přípravy na sebevraždu. (str. 72)

Náhoda je způsob, kterým Bůh anonymně provádí své neomluvitelné škodolibosti. (str. 81)

V mládí jen málokdo tuší, že život není nic jiného než loučení se životem. (str. 83)

Pro ty, kdo přemýšlejí, je lidský život komedie; pro ty, kteří cítí, je to tragedie. (str. 95)

S každou smrtí bližního je nás méně. Navenek vyhlížíme normálně, ale ve skutečnosti jsme pochodující torza. (str. 100)

Vaše děti nejsou vašimi dětmi: Jsou syny a dcerami touhy Života po sobě samém. Procházejí vámi, ale nevycházejí z vás, a ač jsou s vámi, přesto vám nenáleží. (str. 106)

Pokud Bůh existuje, je slitovný; skutečně krutý Bůh by nechal lidi prohlédnout. (str. 119)

Petr Šabach citáty příliš nevyužívá. Jediným případem může být povídka Balada štědrovečerní z knihy Jak potopit Austrálii. V povídce najdeme citace z Erbenovy balady Štědrý den ze sbírky Kytice. Citáty doplňují děj povídky, mladý učitel si v nepříjemné situaci uvědomí pravdu Erbenových veršů (chtěl vyzkoušet, zda v mrazu skutečně jazyk přimrzne k mosazné klice – myslel si, že ne, ale chtěl si to osobně ověřit. Bohužel mu nikdo nepomohl jazyk „odlepit“, ani v povídce není řečeno, zda se učiteli nakonec podařilo vysvobodit, můžeme se jen domnívat).

„Hoj, ty Štědrý večere, ty tajemný svátku...“ „Hospodáři štědrovku, kravám po výslužce...“ (toto je příklad použití v přímé řeči postavy – učitel baladu recituje žákům; str. 39)

Prej hrachu jeho družce... Di do háje, chlape! (žák Blbštajn, kterého hodina příliš nezajímá, ji v duchu takto komentuje; str. 39).

Lépe v mylné naději snít, před sebou čirou temnotu, nežli budoucnost odhaliti, strašlivou poznati jistotu, huhlal do klinky. (závěr povídky, učitel přimrzl jazykem k velké mosazné klice u školních dveří; str. 42).

5.4.6 Expresivně zbarvené jazykové prostředky

„Expresivně zbarvená slova vyjadřují volní nebo citový vztah mluvčího ke skutečnosti. Expresivní zbarvení je buď trvalým, zpravidla formálně fixovaným znakem slova, nebo znakem přechodným, závislým na postavení slova v kontextu.“⁴⁴

⁴⁴ VLAŠÍN, Š. a kol. (1984): *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, s. 107.

Expresivně zabarvená slova se dělí podle kladného a záporného hodnotícího příznaku. Mezi kladně zabarvená slova patří familiární slova, hypokoristika (domácká jména), dětská slova, nebo eufemismy (zjemňující slova). Mezi záporně zabarvená slova patří pejorativa (hanlivá slova), augmentativa (zveličelá slova), slova zhrubělá, vulgarismy a dysfemismy.

Kladně zabarvená slova najdeme v textech například tato:

Michal Viewegh

Názory na vraždu: *plavečky žen, nožík, puchýřky, sprška kamínků, bradička, pěstičky, bratříček.*

Andělé všedního dne: *žáček Kája, Filípek, zoubek, pusinka, stařík, kolínko, holčička; Zdeněk už se vydal na druhý břeh (zemřel).*

Petr Šabach

Jak potopit Austrálii: nejvíce zdobnělin se objevuje v povídce Na podzim, když přišel Čert, kde je z použití těchto slov cítit velice kladný vztah ke zvířeti – *kocourek, potvůrka černá, hlásek kocoura; Otylka.* V jiných povídkách – *lidičky, komínček, vinárnička.*

Občanský průkaz: *Anička, Pepča (učitelka tělocviku), Venoušek, Daník / Daněk, Ivánek, Míťa, maminka, tatínek, hospodská příhodička, prvňáčci, maskůtek, štůsek dopisů, nestál o to ani trošičku, dělat si pohodlíčko.*

Pokud ale spisovatelé použijí expresivně zabarvená slova, jedná se častěji o **slova se zápornou expresivitou**. Michal Viewegh používá těchto slov většinou v řeči postav, pokud je použije v řeči vypravěče, „zjemňuje a omlouvá“ je tím, že slova napíše v textu kurzívou.

Michal Viewegh

Názory na vraždu: *pitomec; idiot; běž do hajzlu; hovadina; „Vyser se na ni, Andrej!“; hajzl; buzerovat; „Leda hovno,“ podpořil mne nesmiřitelně bratříček.; vlez mi na záda; chrápat s někým; vůl (nadávka); svině; chytil paní Cuřínovou za prdel.*

Andělé všedního dne: *dědek; blbec; představuje si, jak ho ta ženská kouří; kozy (prsa); kunda; píča; mrdat; šukat; nechat si ho vyhulit.*

Vzhledem k tomu, že Šabach stylizuje své prózy do obecné češtiny, je používání expresivně zabarvených slov téměř „nutností“ a také se v jeho

povídkách a novelách objevují ve větším množství, než je tomu u Michala Viewegha. Využívá je jak v pásmu vypravěče, tak v pásmu postav. Pomocí těchto jazykových prostředků většinou vystihuje mluvu (mladých) lidí v neformálních situacích. Vyjadřuje tím určitý negativní postoj k situaci, rozhořčení či odpor. Velmi často se v jeho textech setkáme s tím, že záporně zabarvená expresivní slova jsou doprovázena ještě hodnotícím adjektivem (obvykle vulgárním), které ještě více zdůrazní určitou vlastnost nebo jev.

Petr Šabach

Jak potopit Austrálii: *fotr, brácha, taťka, kámoš, volovina, ptákovina, šaškárna, zatraceně dobře, zatraceně bohatý, chytrolín, maník, frňák, parchanti, zhebnout, exnout (umřít), šlohnout, zachraňovat kejhák, vykvajznout se na něco, nádiva, tajtrlík, srab, šplhoun, otrapa, vometák, drapnout (chytit), zdejchnout se, lidi od fochu, pupek, zasluhujou do držky, chytristiky (výmysly), zblafnout, dřepět, okounět, dát si majzla.*

Občanský průkaz: *huba, tlusťoch, dlouhatánskej stůl, obrovitánská radost, klábosit, dědula, přihrnout se (přijít), schrupnout si, být z něčeho vyvalenej, šněrovat si to (jít), byla trochu lízlá (opilá), vyhmátnout (najít někoho), přihli jsme si z flašky, vzít roha (utéct), zdekovat se, lámat si palici, zpiťář, chlastat, blbec, kretén, kokot, zabejčit se, vrahoun, krávošina, žvásty, průser, oslovení ty vole, nasrat se, krávy na entou, mlsně čumět, kurvy celnický.*

zkurvený tajný, pravej debil, debilní plátěná čepička, přiblblý pivoňky, debilní úsměv na rtech, temnej a pekelnej zmetek, blbej tělocvik, různolící buran odněkud z rusínský prdele, posraný dva roky, nasraný Rusáci, velkej a nepříjemnej malér, svinsky komediantský způsob, těžký prachy, malej nasranej týpek.

Poměrně často se v knihách vyskytují celé pasáže, které jsou silně expresivně zabarvené, či vyloženě vulgární – zejména přímá řeč postav:

„Jmenuji se Daniel Pačes!“ zvolal vedle užaslý učitelky, která z jeho strany očekávala taky spíš rozpaky, a pak ještě tak jako zvesela, s výrazem na samý hranici šibalství, dodal: „Ale později, až se lépe poznáme, mi někteří z vás budou moci říkat Daňku!“ No, nenasralo by vás tohle? Jaký „později“ a jaký „někteří“? Takže sem na něj okamžitě houk: „Polib nám prdel, Daňku!“ a bylo vystaráno... (str. 14).

„Di do prdele!“ vyjel na mě Venca Popelka. „To seš tak blbej?“ ... „Já toho kurvu Pačesa zabiju!“ prones tónem, kterej nepřipouštěl odpor, Venca. „Ser na něj!“ řekli sme. „Fakt, že ho zabiju...“ nedal si to Venca vymluvit. „Jak ten kretén jezdí do školy furt na tom svým posraným kole, tak sem si vysledoval trasu, kterou von nemění....“ (str. 29)

5.4.7 Přirovnání

Velice častým jevem je v knihách používání přirovnání, která jsou velmi pružným výrazovým prostředkem k náladovému zabarvení myšlenek. „Podkladem přirovnání je podobnost, a to nejrozmanitějšího druhu, podobnost v tvaru, barvě, velikosti, v duševní vlastnosti, v činnosti, účinku atd. Podobnost může být povšechná, ale častěji se týká jen některého dílčího znaku.“⁴⁵

Spisovatelé nejčastěji přirovnávají za pomoci spojek *jak, jako, jakoby i jako by, coby, než, ani*, výrazu *á la*, nebo se setkáme i s případy, kdy přirovnání spojku nemají.

Autoři často používají přirovnání názorná a intenzifikační – ta jsou v jazyce zautomatizována a často se ustalují jako frazeologické obraty - např.: Viewegh: *chlap jako hora, sedět vzpřímeně jako vzorná školačka, pobíhat jako smyslů zbavený, štíhlá jako proutek, rozkveté jako kytka, mít někoho rád jako vlastního syna, vítat někoho jako hrdinu, vybit se jako baterka, zrudnout jako školák, dopadnout na všechny čtyři jako kočka.*

Šabach: *poslušný jako beránek, být šťastnej jako blecha, smrdět jako tchoř, být jako puma = opilý, připadat si jako spráskanej pes, mečet jako koza, dřít jako vůl, být utahaný jako kotě, svalit se jako špalek, dovádět jako kluk, stát nehybně jako svíce, zadřít se jako tříška, držet se jako klišť, tvářit se jako blázen, stát jako socha, zůstat stát jako opařený, přeskočit jako jiskra, vyletět jako čert, zblednout jako stěna, pochodovat jako loutka, sedět jako hodnej chlapeček, zavýt jako zvíře, zrudnout jako rak, bili nás jak žito, byla tma jako v pytli, chovat se jako velká voda, mít něco jako na dlani, falešný jako pětník.*

⁴⁵ BEČKA, J. V. (1992): *Česká stylistika*. Praha: Academia, s. 130.

Autoři používají přirovnání hlavně k oživení textu, velmi často jsou přirovnání zdrojem komiky, výstižně, vtipně a originálně dokreslují či vystihují určitou situaci či událost, nebo popis postavy, věci.

Michal Viewegh

Názory na vraždu:

...její červená sukně plála nad tím vyprávěním jako prapor ohrožené slušnosti. (str. 15)

...servírovala nebohého redaktora jako minutku. (str. 19)

...vyzvedla si nás coby neposlušné syny. (str. 38)

Tma seděla na okenním parapetu jako hebká černá kočka (str. 40)

Ze silnice - tvrdí má matka - vypadala pouť jako zvláštní požár. (str. 42)

Pouť ... žhnula stovkami svých světél jako žhavá ocel pod povrchem strusky. (str. 47)

Sešel jsem do kuchyně k matce, nešťastný a nevrlý jako kocourkovský kronikář. (str. 51)

Smrt je větší než rozměr A4. (str. 72)

Z této výšky připomíná naše významná obec menší obloženou mísu, z níž už kdosi ujedl. (str. 93)

Daniela se zimomřivě choulila do bílého svetru; vypadala jako reklama na čistou vlnu. (str. 98)

Nepamatuji si už žádný z jejích názorů; vím jen, že mi stále dávala jakési milostné testy á la „Libáte se zavřenýma očima?“ (str. 104)

Všechna ta ano odkapávala pravidelně jako netěsnící kohoutek. (str. 117)

Andělé všedního dne:

Cynický jako chirurg z M. A. S. H. (str. 13)

Každý nový den je něco jako bonus. (str. 17)

Odvěť je jako cestovat sám. ... Přesně tak si připadá: jako osamělý cestovatel. (str. 17)

V obličeji sestry byl šťastný výraz ženy sledující finále mexické telenovely. (str. 39)

Lidskou fyziologii si představuji asi jako polární liška tropy. (str. 59)

„Umět čerpat povzbuzení i z pohledu na americké turisty, to už není pouhá dovednost,“ dobírám si ho. „To je zázrak. Něco jako chození po vodě.“ (str. 70)

Cítím marnost a vztek jako učitel v pomocné škole. (str. 111)

Jsem unavený jako brzdy v Alpách. (str. 112)

Ohlušující, jakoby biliárový střet s nákladákem odmrští zdemolované volvo na chodník. (str. 112)

Petr Šabach

Jak potopit Austrálii:

Hlava ... je najednou lehká jak po litru červenýho. (str. 7)

Připadal jsem si tenkrát jak načapaná tupost. (str. 8)

Člověk má divnej pocit, když si tak říká, kam co na tý zeměkouli vrazit, jako když si děláte vaječnou placku a šperkujete ji rajčátkem. (str. 11)

Přes čelo se mu mihl stín, jako by nad ním přeletěl velkej pták. (str. 12)

Hučel do mě jako beran. (str. 15)

Ruce má jako já jsem celej. (str. 16)

V hlavě měl cvrčka jak bábovku. (str. 32)

V měsíčním světle se před ním zaleskla klika. Jako nuž provokatéra. (str. 40)

...a měl neskutečně hubený a dlouhý nohy do O. (str. 45)

Bejbině se točila sukně jak cirkulárka. ... A my,...hlavy vylepaný jak nějaký trestanci z teplákových ostrovů... (obojí str. 55)

...na rtech dámám šumělo šampaňský jako kysličník na roztržený kůži (str. 72)

Dávalo to všechno ze začátku asi takovej smysl, jako kdyby se dával písmenkovou polívkou. (překotně vyprávěl, str. 88)

Sledujou mě jako pacienta na infekčním oddělení (velmi opatrně a ostražitě, navíc přes sklo – přirovnání z povídky Za sklem; str. 103)

...má hlas vysokej jak eunuch (str. 118)

...a jeho výplatní pásky lepila do školních sešitů jako botanik květy do herbáře (str. 145)

Slova uznání držel pod jazykem tak, jako srdíčkáři svou tabletu nitroglycerínu. (str. 148)

V létě, kdy slunce nemilosrdně praží, vypadají tyhle kostky z opuky, jako by tady pánbů kdysi přišel o pár zubů. (nevypadají příliš vzhledně, str. 152)

Občanský průkaz:

Vešli sme do tý tělocvičny váhavě a ve střehu jako nějaký gladiátoři do arény. (str. 18)

Byl to takovej nějakej hubenej tvor s neuvěřitelně přesnou pěšinkou ve vlasech, která vypadala jako jizva po úderu sekerou. (str. 23)

Vyrazili s náma jako by konečně chytli lupiče z velký vlakový loupeže... (str. 24)

Sepsali se mnou moje nacionále a ne iniciály, jak říkal ten policajt, co nás vyslychal, což zabralo dobrou čtvrt hodinku, jelikož pro policajty představovala klávesnice vždycky něco na způsob magický tabulky a občas před ní tiše žasli, asi tak, jako žasnou některý lidi při pohledu na púlnoční nebe plný hvězd. (str. 25)

*Zeptal se mě na jméno a poté vytrčil proti stroji oba ukazováčky jako dva hroty rapírů a s výrazem *Per aspera ad astra!* se pustil do vyfukávání mýho příjmení. (naznačení, že policista nebyl příliš zručný v psaní na stroji; str. 37)*

Bolestivě ho vošmikali, takže vypadal jako trestanec s prašivinou na hlavě. (str. 88)

Lidi v parku vybuchli jak stadion plnej diváků po vítězný penaltě. (str. 134)

5.4.8 Metafora

Od přirovnání se metafora liší tak, „že nepřirovnává něco k něčemu, ale v zájmu nového poznání skutečnosti konfrontuje významy tím, že nahrazuje slovo nebo slovní obrat slovem nebo slovním obratem jiného druhu, z jiné smyslové oblasti, z jiné sféry věcí, jevů a představ, a to na základě dialektické jednoty v rozmanitosti, překvapivé podobnosti vzhledu (barvy, tvaru), rozměru, množství, stavu, vlastností, pohybu nebo funkce.“⁴⁶ Mezi dvěma pojmy je vztah podobnosti – čili vnější vztah.

Oba autoři ve svých knihách používají obrazná pojmenování. Zvyšují tím atraktivitu díla, jelikož metafory (i jiná obrazná pojmenování) vyžadují čtenářovu

⁴⁶ VLAŠÍN, Š. a kol. (1984): *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, s. 225.

spolupráci, rozvíjejí jeho aktivitu, umožňují mu použít fantazii a také zvyšují estetickou funkci díla.

Michal Viewegh

Názory na vraždu: *impozantní pomník trojnásobného mateřství* (pozadí paní Cuřínové); *znamenitá kuchařka* (drbna); *ospalý karneval* (společenský život obce); *modrá kolébající se loď* (autobus); *zvláštní požár* (osvětlená pouť); *obrovské „C“* (tvar ohybu řeky); *králové s korunkami pivní pěny* (muži s pivními břichy); *řídký zlatý med* (osvětlená řeka).

Andělé všedního dne: *švejk manželství*; *Monte Christo z Nuslí* (Zdeněk, jedna z postav knihy, se rozhodl po rozvodu obětovat život pomstě); *orální sex byl jeho celoživotní Mount Everest*; *navzdory ne právě příznivým startovním podmínkám* (doba po narození); *lidské mraveniště* (Praha); *pouze fata morgána její nejhorší obavy* (fata morgána = ložisko nádoru); *dealer víry* (papež).

Petr Šabach

Jak potopit Austrálii: *pirátskej koráb, ktorej kalil klidný vody* (Bejby – postava ze Šakalích let – chodil klátivě); *dlouhý nohy do O*; *skleněná klec* (místnost, se skleněnou stěnou, kde vypravěč dabuje); *zajatec zatuchlé tmy* (jednotlivý prst u nohy); *potvůrka černá* (kocour jménem Čert); *vyšoká noha* (barová židle); *prstýnek vlasů, lesy smyčců*.

Občanský průkaz: *Sovětskej svaz – mírová hráz*; *změnil se v šíleného skřeta* (malý Daniel Pačes se vztekal); *švestkově modrý příslušníci* (policie); *přerostlej Šmudla* (charakteristika jedné z místních postav, měl holou hlavu, laskavě se smál); *skřítek zavřiočko* (kámen, který se házel po policii); *štvavá vysílačka* (rádio Svobodná Evropa); *plechový krabice* (autobusy).

5.4.9 Tažená metafora

Na základě metaforické obraznosti, přímých příměrů a rozmanitých analogií vznikají celé texty nebo jejich části – jedná se většinou o tzv. taženou metaforu, jejíž podstatou je to, že jedna vyvolává druhou.⁴⁷ Tažená metafora je typickým obrazným vyjádřením užívaným hojně v publicistice, ale jak je vidět, dobře se uplatňuje i v uměleckých textech.

⁴⁷ ČECHOVÁ, M. a kol. (2003): *Současná česká stylistika*. Praha: ISV, s. 214.

Bývá prostředkem, který ozvláštňuje text, upoutává čtenářovu pozornost a v případě literárních děl vyplývá z kontextu, velice barvitě také připodobňuje určitou situaci nebo dokonce postavu.

Na uvedených příkladech si můžeme všimnout, že spisovatelé se při psaní nechávají inspirovat různými odvětvími lidské činnosti. Vznikají tak skutečně originální a zdařilé metafory.

Michal Viewegh

Názory na vraždu: Na ukázce textu si můžeme všimnout, jak autor vypodobnil jednu z postav knihy – v obci známou „drbnu“ paní Cuřínovou. *Paní Cuřínová – a ještě se k tomu dostaneme – byla znamenitá kuchařka, jejíž názory dovedly takřka z ničeho přes noc vykynout do fantastických rozměrů.* (str. 15) ... *Kusé a většinou i protichůdné zprávy o tajemném Pražákovi, který se chystá v Sázavě usadit, se onehdá donesly i paní Cuřínové. Jistě je pečlivě rozložila na svém kuchyňském stole, kde veškeré informace tradičně shromažďovala a třídila, a posléze rozhodovala o způsobu jejich úpravy: Některé po nepatrném dochucení podávala za syrova, jiné – pokud se měly na jazyku jenom rozplynout – bylo třeba dlouho dušit. V případě Pražáka však dlouho neváhala. ... Jinými slovy: servírovala nebohého redaktora jako minutku.* (str. 19)

Přibližně uprostřed tohoto ohybu, pod černou klenbou stromů, žhnula pouť stovkami svých světél jako žhavá ocel pod povrchem strusky. Víno, elektrická hudba a dívčí smích ještě rozněcovaly všechen ten žár a pořadatelé – červené pásky na vykasaných rukávech košil – štěrbinami svých očí pohlíželi až do samého středu parketu, kde byla teplota nejvyšší. K ránu, až žár dostoupí vrcholu, pořadatelé coby hutníci pouť-pec odpíchnou a všechna ta světla a horkost stečou po svahu k řece, měníce se syčivě v pozlátkový kov. (str. 47)

Andělé všedního dne: V tomto případě autor (vlastně jeden z andělů) připodobňuje Karlův život ke sportovnímu utkání. „Seš skvělá,“ říká jí Jofaniel. „Celej zápas nic moc, ale v poslední minutě Karel díky tobě nádherně zaskóroval!“ (str. 122)

Petr Šabach

Jak potopit Austrálii: Situace učitele Fialky v povídce Jak potopit Austrálii: A v té chvíli se Fialka chytil lana. Stál opřenej o mapu a zíral na tu neuvěřitelnou spoustu vody před sebou, vznášel se nad tou modrou plání jako kormorán, kroužil a plachtil po větru, střemhlav se snes dolů a prorazil tu jemnou slanou krustičku, stal se rybou, mlátil kolem sebe ploutvema a vychutnával lehkost svobody. (str. 13)

Takhle hlavní postava v povídce Kominiček pro štěstí popisuje svoji životní situaci – jednou se cítí jako námořník, podruhé jako malíř. „Je to, jako bych byl nějaký námořník, kterej má v každým přístavu stejnou ženskou,“ říkal si hořce. „Je to, jako by tahle postel byla lod' a já ji všude vozil s sebou. Jako bych s tímhle zplihlým prostěradlem čekal v mrtvý vodě na vítr.“ Jednu nohu měl přehozenou přes pelest a lhostejně pozoroval, jak mu při každém úderu srdce poskočí. Dotýkal se tou nohou podlahy. Kotvil. (str. 146)

Celá léta v duchu maloval tenhle zvláštní obraz. Do proudu fantazie namáčel štětce představ a z chuchvalců barevných světél skládal pomalu pocit vzrušení, který se zmocňuje malíře, cítícího, že dokáže tu blikající neónovou pomíjivost zaklít pomocí armády pomačkaných tub, a pozorně a s vyloučením náhody klade vedle sebe pytlácká oka barev v očekávání, zda se do nich nelapí sama krása. Pokoušel se tehdy zachytit na tom obraze svou pravou tvář – svůj veraikon. (str. 146 – 147)

5.4.10 Personifikace

Personifikace je „druh metafory, spočívající v tom, že neživé věci, popř. abstraktní pojmy mluví a jednají jako živé osoby, lidské bytosti.“⁴⁸

Tento jazykový prostředek se v textech podílí na zvýšení jejich estetické funkce, neboť působí na čtenářovy city.

Michal Viewegh

Názory na vraždu: horké záchvěvy vzduchu s sebou přinášely pach dezodorantů a potu; hlas pouti přelétal nad našimi hlavami, aby se rozlámal nad řekou; tma

⁴⁸ VLAŠÍN, Š. a kol. (1984): *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, s. 272.

seděla na okenním parapetu jako hebká černá kočka, smyslně předla a mňoukala a lákala k plíživým výletům na teplé střechy; sršivé záblesky stále více modraly.

Andělé všedního dne: do zad se nám opírá dopolední slunce; štěstí a mládí z ní doslova tryskalo; tramvaj se vymaní ze sevření domů; čas zamrzl.

Petr Šabach

Jak potopit Austrálii: klika se zaleskla; šampaňský šumělo; na nebi stál měsíc v úplňku; houbička se smála; oko (plyšového medvěda) se rozhlíželo sem a tam; dráty se plazí, zalízej do děr a zase se z nich soukají dál; vítr šeptá; knír objal skleničku; plamínek zápalky se líně protáhne; plátek (masa) pod paličkou zavzdychal.

Občanský průkaz: objal mě nověj druh hrůzy; noc padala z nebes; počasí se zbláznilo; celá věc žila vlastním životem; teploty se pohybovaly kolem třicítky; teplounkej vánek proměnil Dejvice.

5.4.11 Oxymóron

Oxymóron vyjadřuje „spojení dvou jevů, které se vzájemně v doslovném významu vylučují.“⁴⁹

Tento prostředek v textech není příliš častý. Opět je použit k oživení textu a také k tomu, aby čtenáře donutil o určité situaci přemýšlet. U Šabacha má i oxymóron humorný nádech.

Michal Viewegh jej použil v knize Andělé všedního dne – Rodiče navzdory všem našim chabým pokusům nepřijeli. (Andělé se snažili nějak „přinutit“ rodiče nemocné dívky, aby za ní alespoň před smrtí přijeli; str. 11).

Petr Šabach použil oxymóron v obou svých knihách. V knize Jak potopit Austrálii čteme například: *Tušil, že nemůže vzpomínat na věc, kterou vidí poprvé.* (str. 28); (plyšový medvěd) *měl v tváři mrtvě veselý úžas* (str. 83); (papírový drak) *dobrácky pouštěl hrůzu* (str. 126). V Občanském průkazu je také několik případů oxymóronu: *měl totiž sadistickěj, a přitom plachej výraz* (str. 11); *bylo to i nad temný slunce jasnější* (str. 127); *hlasitě mi zašeptal do ucha* (str. 127).

⁴⁹ PETRŮ, E. (2000): *Úvod do studia literární vědy*. Olomouc: Rubico, s. 112.

5.4.12 Metonymie

Metonymie je druhým základním typem (kromě metafory) obrazného pojmenování, které se zakládá na přenášení významu. „Vzniká přenesením pojmenování na skutečnost, která je s původní spjata nějakou prostorovou, časovou, kvalitativní, funkční, příčinnou a jinou souvislostí, či soumezností.“⁵⁰

Častým případem užití metonymie je snaha výraz zestručnit – toho si můžeme všimnout například u Viewegha – Andělé všedního dne – *sedmička* (tramvaj, která zabije Karla ale i zub, který bolí Ester); (Marie) *miluje Préverta*.

U Šabacha se spíše objevuje metonymie hodnotící – a to zejména záporně hodnotící, některé výrazy lze posuzovat jako nadávky. V knize Jak potopit Austrálii v přímé řeči postav se setkáme s výrazy jako: *ty hejhulo pitomá*, *ty bramboro* (oslovení pomocníka).

5.4.13 Synekdocha

„Synekdocha záleží v tom, že se celek označí jen některou svou částí nebo naopak, ale řidčeji, část se označí slovem pro celek.“⁵¹ Nejjednodušší případ použití synekdochy je synekdochický singulár, což je užití singuláru místo plurálu.

V knihách Michala Viewegha – Názory na vraždu: v jednu chvíli dav vzdychl; Andělé všedního dne: cítí bolest světa; představovali hlas rozumu; hrstka šťastlivců.

U Petra Šabacha v knize Občanský průkaz: co by se za nehet vešlo; jedna láhev necinká; Sovětský poustevník – náš vzor (jedno z dobových hesel); *nebyla tam ani noha*.

Metonymie a synekdocha jsou v textech méně stylově aktivní. Objevují se pouze okrajově, pro zpestření textu. Jsou to další z básnických prostředků, které nutí čtenáře k aktivitě – k zamyšlení se nad použitým jazykovým prostředkem a samozřejmě se podílí na zvýšení estetické funkce díla.

⁵⁰ HLADKÁ, Z. (2003): Lexikologie. In: Kolektiv autorů Ústavu českého jazyka FF Masarykovy univerzity v Brně, *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 98.

⁵¹ BEČKA, J. V. (1992): *Česká stylistika*. Praha: Academia, s. 140.

5.4.14 Ironie, sarkasmus a humor

„Ironie (a její vystupňovaná podoba sarkasmus) záleží ve formulaci, jejíž skutečný význam je opačný nežli ten, který by při doslovném chápání textu z formulace vyplýval.“⁵²

Humor je „jedna z forem komična, jejíž doménou je úsměvné a chápající hodnocení směšné situace nebo objektu. ... Slučuje v sobě prvky komična i tragična, v účinu pak smích i pláč.“⁵³ Michal Viewegh využil v knize *Andělé všedního dne* i specifický druh humoru, a to černý humor. Je to humor „užívající takových prostředků (motivů, situací a výroků), jež jsou vůči humornému, komickému kontextu nebo záměru emocionálně protikladné (tj. drastické, tragické, až nelidské).“⁵⁴

Oba autoři s těmito jazykovými prostředky hojně pracují. U Viewegha se můžeme setkat s tím, že některá z postav v jeho knihách je ironická – například v *Názorech na vraždu* je to sám autor i jeho kolega učitel Florián, v novele *Andělé všedního dne* je takovou postavou anděl Jofaniel. U Šabacha je situace podobná – jednotlivé postavy v jeho dílech jsou humorné či ironické. Postavy většinou vtipně komentují nějakou situaci, pomocí humoru také situace zlehčují. Kniha *Občanský průkaz* je celá psaná s humorem, (hořkou) ironií až sarkasmem – i vážné situace jsou tu vždy vtipně odlehčeny.

K navození humorné situace nebo ironického komentáře využívají autoři především jazykové prostředky, jako jsou výrazy z obecné češtiny, aluze, expresivně zabarvená slova, přirovnání (vše viz výše), nebo také rým (viz níže), dále například stylizaci mluvy běžné řeči dětí či dospívajících, a v neposlední řadě také svých vlastních zážitků – knihy jsou silně autobiografické. Často se v jednotlivých knihách setkáme s tím, že humorné jsou celé pasáže, někdy dokonce celá kapitola či povídka.

Michal Viewegh

Názory na vraždu: V této novele jsou autorovi zdrojem humorných situací zejména manželé Cuřinovi (v knize jeho sousedé).

⁵² PETRŮ, E. (2000): *Úvod do studia literární vědy*. Olomouc: Rubico, s. 113.

⁵³ VLAŠÍN, Š. a kol. (1984): *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, s. 140.

⁵⁴ Tamtéž, s. 62.

Dnes ráno jsem si v koupelně vzpomněl, jak jsem před lety Cuřínovi fotil rozvod vodovodního potrubí: Cuřín sice fotí amatérsky sám, ale na potrubí si netroufl, protože jako obvykle nevěděl, jak ho vměstnat do hledáčku své zrcadlovky. Několikrát jsem mu už vysvětloval, kterým rámečkem v zaměřovači se musí kdy řídit, ale navzdory tomu mi stejně čas od času přinese k vyvolání pouze pouštní plochy svých domovních zdí. Dům totiž představuje Cuřínovo ústřední téma. Počínaje dnem, kdy Cuřínovi zakoupili sousední parcelu a začali se stavbou, jsem byl – ve jménu dobrých sousedských vztahů, jak to vyjádřila matka – nucen snad každý týden pracovat na Cuřínově gigantickém fotoseriálu: Skrývka. Bagrování základové jámy. Základová jáma. Grunty. Štorcky. Jen výjimečně probleskla spárou mezi cihlami úzká tvář paní Cuřínové. Doufal jsem, že zastřešení stavby přinese mému trápení konec, ale Cuřín zakoupil blesk a všechno začalo nanovo: Sklepy. Ložnice. Omítnutá ložnice. Prádelna. Vzhledem k formátu (nikdy víc než 6 krát 9) Cuřína tajně podezírám, že ty fotografie nosí v peněžence: Místo manželky sušárnu.

Dnes fotografuje Cuřín už jen celkový pohled. K interiéru se vrací pouze tehdy, když jeho paní zakoupí něco nového, třeba chemlonový gobelín s něžným motivem oranžového kolouška – to je pak samozřejmě třeba vzít. (str. 28)

Zážitky autora ze svatby jeho kolegy Floriána: Cítil jsem se nesvůj mezi těmi cizími lidmi z vesnic ještě menších, než je Sázava, a navíc mne později posadili po pravici něčího strýčka, který mi po celou dobu oběda podrobně líčil, jak mu zarůstají nehty. Opíraje se o slušnou znalost děl Terézy Novákové a Antala Staška, snažil jsem se strýčka pochopit a být k němu milý, ale Florián vycítil mé rozpaky a jako zkušený učitel mě přesadil. (str. 35 – 36)

Když jsem si před chvílí vařil kávu, stál Cuřín už zase na balkóně s dalekohledem na očích – říkal jsem si, že kdyby byl býval na vojně u pohraničníků, brávil by si jistě služby dobrovolně. Vydrží se dívat celé dlouhé minuty na jeden a tentýž strom. ... Bratr říká, že to je frustrace z dětství, kdy prý mu rozšlápli stavebníci Malý optik. (str. 94)

Andělé všedního dne:

(anděl Jofaniel) Občas mě napadá, kdo vybírá onu hrstku šťastlivců, kteří se v posledních chvílích života mohou těšit z naší náklonnosti? Skutečně Bůh?

Nebo výběrová komise při OSN? Cha! Naše drobné andělské laskavosti mi zkrátka připadají poněkud náhodné. (str. 11)

Karel je smířen s tím, že doba, kterou ženy ráno tráví v koupelně, se s věkem prodlužuje – ale oněch čtyřicet minut, na které se jeho manželka dostala začátkem letošního školního roku, už opravdu pochopit nedokáže. Čtyřicet minut netrvá ani plastická operace obličeje. (str. 20)

Johana už přichází: v černém tílku a legínách téže barvy. Černá zeštíhluje, ale zázraky nedokáže, konstatuje bez škodolibosti Ester. (str. 57)

(rozhovor andělů Nith-Haiaha a Hachamela) „Jsi unavený,“ říkám Hachamelovi tiše. „Měl by sis odpočinout.“ „Máš naprostou pravdu. Psychologové doporučují každých pět let změnit zaměstnání. Už devět století přesluhuji.“ (str. 71)

„Kondiční jízda pro urnu,“ prohodí Ester. „To jste ještě nezažil, co?“ (mladá vdova Ester poprosila Karla, zdali by při jedné z jízd v autoškolě nemohli vyzvednout urnu s popelem jejího zesnulého manžela; str. 85)

Kamarádi a kolegové jí (Ester) telefonicky zvou na chaty a chalupy, ale všechna pozvání odmítá. Copak nechápou, že pár týdnů po Tomášově kremaci opravdu nemůže grilovat? (str. 86)

Petr Šabach

Jak potopit Austrálii:

(z povídky Šakalí léta) Vzpomínám si, jak mě jednou naši vzali na Dalibora a jak jsem tenkrát definitivně zahořknul na celou tu partu kolem opery. Seděli jsme v lóži a kolem samej plyš a samet a reostaty zhášely světla a já jsem si říkal, že se teda nechám koupit. A fakt jsem se snažil. Jenže tenhle Dalibor se nakonec projevil jako naprostej křapík, protože když už moh bejt venku z díry, mříže přepilovaný a jednu nohu v luftě, tak se najednou zarazil a začal o tý svý svobodě zpívat árii, jako že je zachráněnej a volnej. A stráže už dupaly na schodech, a on pořád zpíval. No a když nám to všechno zapěl, tak se snažil vysoukat ven, a vtom ho drapli. Co čekal, do pytle! Seděl jsem úplně zdrcenej a uvažoval jsem o tom, jak je možný, že je někdo takhle tupej. (str. 54)

(z povídky Člověk z galérie) A pomalu se zvedl a vzal ty konve, na jedný z nich stálo fixkou na lepicí pásce Gotika a na druhý Baroko, a šoural se s nima

pryč. A když byl pár metrů ode mě, otočil se, chvíli vraštil čelo a zeptal se: „Nebylo něco mezi?“

„Jak jako mezi, pane Brázda?“ povídám já.

„No mezi gotikou a barokem.“

„To byla renesance, pane Brázda.“

A slyším ho, jak mumlá: „No to jsem to dopracoval, vohnutej jak vůl, ale zato panečku v renesanci.“ (str. 81)

Občanský průkaz:

O modrou knížku se pokoušel kdekdo normální, a v tom byla právě ta potíž, že normální.

„Pan Štajner!“ volala na jednoho z Alešovejch kamarádů z Letný sestřička v čekárně u psychiatra.

„Pan Štajner!“ vyklonila se přísně ze dveří, a když ho zahlídla, přiběhla k němu a zatřásla s ním tak, že mu hlava párkrát pinkla o zed’.

„Vy jste mi nerozuměl?! Dvakrát jsem vás volala jménem!!!“ a Pepa Štajner vyskočil a hrozně moc se jí omlouval a omlouval se i doktorovi v ordinaci: „Nezlobte se...“ říkal jim, „ale já jsem se začel...“ a při těch slovech si tiskl na prsa Ferdu Mravence, to velký vydání s omyvatelnejma deskama si na to tenkrát sehnal. Na obalu byl Ferda a ostatní broučci a nad nima se klenulo nebe modrý až dočerna, byla to vlastně velikánská modrá knížka, kterou tu hodlal směnít za tu sice menší a bez obrázků, ale zato mnohem, mnohem cennější. A taky že ji dostal, a když mu to doktor oznámil, tak se rozkřičel, že: „Já nechci žádnou modrou knížku...!“; jen aby to eště posichroval. (str. 63 – 64)

V Jiřském klášteře sem pracoval jako noční hlídač už druhým rokem a měl sem štěstí, protože sem byl ve dvojici s inženýrem Slezákem, s mohutným sedumdesátníkem a majitelem tý nejkrásnější pleše, ale hlavně s velikým antibolševíkem a milovníkem života. (str. 137)

„Dost bylo koketování se Západem!“ řekl si Aleš a nastoupil ke stavebnímu družstvu Praha-východ. (str. 161)

5.4.15 Frazeologismy

„Frazém je ustálená kombinace alespoň dvou slovních forem, která má celistvý význam (zpravidla nerozložitelný na významy jednotlivých složek) a jejímž charakteristickým rysem je, že minimálně jeden z jejích komponentů je v dané funkci omezen na tuto kombinaci (popřípadě na několik málo dalších).“⁵⁵ K typickým znakům frazému patří metaforičnost a expresivnost, ale i archaičnost. Podle slovníku české frazeologie a idiomatiky dělíme frazeologismy na slovesné, neslovesné, přirovnání a výrazy větné.

Autoři využívají frazémů opět k oživení textu, ke stručnému a rychlému pojmenování situace, kterou si čtenář dobře představí, jelikož spisovatelé používají poměrně známé a rozšířené frazémy, jež jsou přirozenou součástí běžné komunikace.

Michal Viewegh

Názory na vraždu: *být bez sebe štěstím, stálo při něm štěstí, poslouchat jen napůl ucha, chtě nechtě, byl jsem z toho jelen, pamatovat lepší léta, uštědřit lekci, dát za pravdu, nechtěl jsem za žádnou cenu potkat Danielu, sehrát roli, pro změnu v bledě modrém, úhel pohledu, potřebovat něco jako sůl, mít čisté svědomí, mít na srdci, padnout na úrodnou půdu.*

Andělé všedního dne: *hrát fěr, správný grif, nemůžu si pomoci; nic máň, nic víc; udělat jedním vrzem, s vypětím všech sil, zalapat po dechu, vystřelit si z někoho, (ne)tlačit na pilu, pojmenovat věci pravým jménem, bylo to venku.*

Petr Šabach

Jak potopit Austrálii: *hop nebo trop, páchnout na sto honů, bafat ostošest, mít ryto, bermudský trojúhelník, mít nohy do O, mít sto chutí, vyhrát na celé čáře.*

Občanský průkaz: *nemít na výběr, být na vrcholu blaha, být otázkou času, nebude to mít dlouhého trvání, hrát divadýlko, nechat podusit ve vlastní šťávě, hlava nehlava, být otázkou času, vrátit se do původních kolejí, ostrý hoch, malé vápno, podle mýho názoru.*

⁵⁵ HLADKÁ, Z.(2003): Lexikologie. In: Kolektiv autorů Ústavu českého jazyka FF Masarykovy univerzity v Brně, *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 71.

5.4.16 Rým

I přesto, že jsou oba spisovatelé prozaici, můžeme v jejich dílech nalézt jednoduché rýmy, v Šabachově Občanském průkazu dokonce celé básničky. Rým má za úkol v textech čtenáře pobavit a také velice trefně vystihnout a popsat situaci.

Rým je „zvuková shoda dvou konců slov na konci veršů, poloveršů a v některých případech i syntaktických celků v próze.“⁵⁶

Ve Vieweghově knize se setkáme s rýmem ve větách (básně se v jeho textech nevyskytují – kromě citací částí básní) v přímé řeči postav, ale i v pásmu vypravěče.

Názory na vraždu: „*Žádný sraní s mladou paní!*“ (str. 48); *Už to jede, už se to točí, báječná jízda na našem kolotoči.* (k dokreslení pouťové atmosféry, str. 127).

Petr Šabach využil rýmu zejména v knize Občanský průkaz. Do textu jsou vložena celá dobová hesla, která se samozřejmě rýmují – např.: „*Sovětskej svaz – mírová hráz.*“ (str. 6); dále jsou rýmy součástí celé věty – např.: „*Tomu už nikdy, říkali by všichni, ten je naprosto vypitej. Ten už má z mozku motorovou housku!*“ (str. 74)

„*Chtělo by to něčím natřít, tohle je strašný... měl bys to fakticky někomu ukázat...*“ radil Charliemu Franta. ... „*Elce pelce do pekelce, do prdele, a komu asi?!*“ (str. 92)

...*učitel se od momentu, kdy na něj bachař ukázal, začal chovat jako absolutní magor, kterej se zbláznil z představy, že se může vrátit mezi ty své prvňáčky a učit je, že „Alenko stůj! Auto houká! Na něm pytle samá mouka,*“ ... (str. 96)

Na Špejchar, na ten samej, co o něm Aleš složil básničku: „Po desátém pivě, chodím často křivě. Od Koruny na Špýchar, proč bych taky pospíchal!“, se chodilo v zimě, v létě, ale je fakt, že hlavně v tý zimě. (str. 100)

„*Včera si tu dřepěl celej den a napadlo tě akorát: Prosím vás, Bertolde Brechte, tak už mě proboha nechte!*“ (str. 109)

Hořce jsem se zasmál: „Tence, tence, život visí na podprsence, ob-la-di, ob-la-da...“ (str. 149).

⁵⁶ PETRŮ, E. (2000): *Úvod do studia literární vědy*. Olomouc: Rubico, s. 124.

Na začátku knihy je pod názvem Občanský průkaz připsáno „s poetickými ilustracemi Aleše Kovandy.“ Tyto ilustrace nejsou nic jiného než básničky, které vtipně doplňují text. Jejich autorem je spisovatelův spolužák Aleš Kovanda, o kterém se v knize dozvíme, že velice rád skládal verše, nejraději takové, které pobavily jeho kamarády. Jednoduché básničky většinou reagují na prožívané situace nebo na nějakou historku. Některé básně jsou také předělvkami jiných básní či písňových textů (viz reakce na srpen 1968), jiné jsou originály. V básních je použit rým střídavý (abab) – viz příklad básničky, která reaguje na negramotnost policejního velitele, nebo rým sdružený (aabb) – viz básnička *Předpověď na zítra*, dále také jevy a slova obecně česká, někdy i vulgarismy. Básní najdeme v knize celkem dvanáct (počítáme-li pouze ty, které jsou psány ve verších).

*Jaký to počasí bylo a co to s náma dělalo, trefně vystihuje Alešova básnička
Předpověď na zítra:*

*Jak už to poznali mnozí,
nastává počasí kozí.*

*V Praze i ve Mníšku pod Brdy
nenosej děvčata podprdy.*

*Pod blůzou nenosej nic,
zvláště když je velikej hic.*

*A tak to počasí kozí
hormony spláshit nám hrozí... (str. 18 – 19)*

Reakce na srpen 1968:

Kde domov můj, kde domov můj?

Tanky hučí po lučinách,

kulky bzučí po skalinách,

v sadě skví se Rusů pět,

zemský ráj to na pohled.

A to je ta země česká,

vůkol je mléko a jednotky,

*strdí bys marně hledal,
dávaj ho v Rusku do vodky. (str. 73)*

Tato básnička byla reakcí na to, když jim příslušníci policie v hospodě vyprávěli, že měli nadřízeného, který byl negramotný:

*Majore, majore,
ty chlape zelený,
pověz, ty magore,
proč si tak střelený?*

*Já ti to nepovím,
sám tomu nehovím,
zelený mozek mám,
přemýšlet neumím... (str. 105 – 106)*

Závěr

Z rozložení jednotlivých kapitol diplomové práce je patrné, že je dělena na teoretickou a praktickou část. Teoretickou část tvoří obecný úvod, který je dále rozpracován v části praktické. Nalezneme zde krátké informace o stylu umělecké literatury a dále také nezbytné minimum týkající se vývoje a současných tendencí umělecké literatury v období po roce 1989.

Samotné rozdělení kapitol a podkapitol v praktické části práce je záměrně zvoleno tak, aby vynikl rozdílný či shodný přístup při práci s textovou a jazykovou výstavbou literárních děl.

Jak je zřejmé ze základní charakteristiky literárních děl obou autorů, jsou jejich díla kratšími literárními útvary. Knihy Michala Viewegha jsou novelami; Petr Šabach zvolil pro svou prvotinu *Jak potopit Austrálii* vyprávění ve formě povídky, *Občanský průkaz* je rovněž novelou.

Největší rozdíly mezi knihami je možné najít v rovině hláskoslovné a tvaroslovné. Dá se říci, že Michal Viewegh je v podstatě spisovný v obou rovinách. Pokud se u něho nespisovné prvky objevují, je to převážně v pásmu postav – tedy v přímé řeči. Jestliže je nespisovný prvek použit v pásmu vypravěče, je obvykle napsán kurzívou. Naproti tomu Petr Šabach je v podstatě nespisovný. Kvantita nespisovných prvků se ale i u něho liší – znamená to, že ani on nepoužívá nespisovné prvky důsledně. Nejvíce patrné je to v povídkové knize *Jak potopit Austrálii*. Některé povídky jsou psány důsledně obecnou češtinou – samozřejmě se vším, co k tomu patří – tedy s hláskoslovnými i tvaroslovnými jevy obecně českými. Na druhé straně část povídek je psána spisovným jazykem v pásmu vypravěče a obecná čeština je použita jen v pásmu postav. *Občanský průkaz* je stylizován celý do obecné češtiny. Ovšem ani v této knize není nespisovné hláskosloví a tvarosloví zachováno důsledně; se spisovnou normou českého jazyka se zde ale setkáme spíše sporadicky. Z nejčastěji používaných hláskoslovných jevů je to změna *y-* v *-ej*, úžení *é-* v *i-* / *y-*, elize *j-* na začátku slov a zjednodušování skupin hlásek a dále protetické *v-* (*-v-*). Tvaroslovné jevy jsou u obou spisovatelů značně odlišné – zajímavé je použití slovesných tvarů u Michala Viewegha, který využívá knižní prostředek, a to přechodník přítomný, a dále

působivě střídá použití jednotlivých slovesných osob. Petr Šabach má tvarosloví většinou nespisovné – v knihách se objevuje univerzální instrumentálová koncovka *-ma*, unifikované plurálové koncovky neutralizující rod i číslo, v přičestí minulém elize *-l* nebo nespisovný tvar *bysme*.

Syntaktická rovina jednotlivých děl je velice variabilní. Spisovatelé se v syntaktické rovině příliš neliší – využívají ve větší či menší míře všechny typy větných konstrukcí. V dílech si lze povšimnout, že syntaktická rovina je ovlivněna tím, že se jedná o vypravovaný příběh – převažují tedy konstrukce používané při stylizaci vyprávění. Autoři často využívají zejména střídání délky vět, které se pohybuje od vět jednoslovných až po dlouhá rozvitá souvětí. Zdůrazňujícími prvky ve větách bývá kumulace stejných výrazů, a to jak na začátku několika za sebou jdoucích vět, tak i v rámci jedné věty. U Petra Šabacha navíc do syntaktické roviny proniká i mluvenostní prvek, a tím je zejména používání spojek, jak je patrné z příkladů uvedených výše.

Nejdelší část práce je věnována lexikálním prostředkům. Oba spisovatelé využívají celé šíře národního jazyka, v důsledku čehož používají širokou škálu výrazových prostředků. Nebrání se ani vypůjčení slov, spojení slov či dokonce celých vět z cizích jazyků. Z celé lexikální kapitoly je patrné, že oba spisovatelé využívají velmi podobných prostředků. Jelikož Petr Šabach stylizuje své texty většinou do obecné češtiny, objevuje se v jeho knihách více výrazů z této vrstvy jazyka nebo větší množství expresivně zabarvených slov – mezi nimi i značný počet vulgarismů. V knihách najdeme také poměrně velké množství citátů, aluzí a přirovnání, které většinou text ozvláštňují, nebo lépe určitou situaci přibližují a vystihují. Autoři se nebrání ani používání obrazných prostředků, jakými jsou metafora i tažená metafora, personifikace, oxymóron, metonymie a synekdocha. Tyto prostředky, které jsou typické především pro lyriku, zvyšují a zdůrazňují estetickou funkci textů, neboť působí na čtenářovy city. Znakem děl obou autorů je především humorně vyprávěný příběh, proto v textech najdeme komické pasáže, které jsou místy ironické až sarkastické. Zajímavým prostředkem ozvláštňujícím text je včlenění vtipných jednoduchých rýmovaných částí – u Petra Šabacha najdeme i celé básničky.

Nakonec je nutné poznamenat, že tato práce si všímá pouze čtyř vybraných knížek – od každého spisovatele jsou to dvě knihy, které byly analyzovány a porovnány. Tudíž závěry, ke kterým tato práce dospěla, nelze paušalizovat na celou tvorbu jmenovaných autorů. Rozbor všech dosud publikovaných knih těchto prozaiků by jistě byl záležitostí mnohem podrobnější práce.

Literatura

Odborná literatura

- BEČKA, J. V. (1992): *Česká stylistika*. Praha: Academia.
- ČECHOVÁ, M. (1996): *Čeština - řeč a jazyk*. Praha: ISV.
- ČECHOVÁ, M. a kol. (2003): *Současná česká stylistika*. Praha: ISV nakladatelství.
- ČECHOVÁ, M. - KRČMOVÁ, M. - MINÁŘOVÁ, E. (2008): *Současná stylistika*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- HUBÁČEK, J. - JANDOVÁ, E. - SVOBODOVÁ, J. (2002): *Čeština pro učitele*. Nakladatelství Vade Mecum Bohemiae, s. r. o.
- CHLOUPEK, J. a kol. (1991): *Stylistika češtiny*. Praha: SPN.
- LEHÁR, J. - STICH, A. - JANÁČKOVÁ, J. - HOLÝ, J. (2004): *Česká literatura od počátků k dnešku*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- MACHALA, L. (2001): *Literární bludiště: Bilance polistopadové prózy*. Praha: Nakladatelství Brána Knižní klub.
- MACHALA, L. (1996): *Průvodce po nových jménech české poezie a prózy*. Olomouc: Rubico.
- PETRŮ, E. (2000): *Úvod do studia literární vědy*. Olomouc: Rubico.
- HRUŠKA, P. - MACHALA, L. - VODIČKA, L. - ZIZLER, J. (2008): *V souřadnicích volnosti: česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: Nakladatelství Academia.
- Kolektiv autorů Ústavu českého jazyka FF Masarykovy univerzity v Brně (2003): *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Kolektiv autorů (1986): *Mluvnice češtiny [1], [2]*. Praha: Academia.
- Kolektiv autorů (1987): *Mluvnice češtiny [3]*. Praha: Academia.

Prameny

- HRUBÍN, F. (1964): *Romance pro křídlovku*. Praha: Československý spisovatel.
- MÁCHA, K. H. (2003): *Máj*. Praha: Academia.
- NĚMCOVÁ, B. (1984): *Bylo nebylo. Pohádky pro nejmenší*. Praha: Albatros

ŠABACH, P. (2005): *Jak potopit Austrálii*. Praha: Paseka.

ŠABACH, P. (2006): *Občanský průkaz*. Praha: Paseka.

VIEWEGH, M. (2003): *Názory na vraždu*. Brno: Petrov.

VIEWEGH, M. (2007): *Andělé všedního dne*. Brno: Druhé město.

Slovníky

ČERMÁK, F. (1988): *Slovník české frazeologie a idiomatiky. Výrazy neslovesné*. Praha: Academia.

ČERMÁK, F. (1988): *Slovník české frazeologie a idiomatiky. Výrazy slovesné*. Praha: Academia.

KARPATSKÝ, D. *Malý labyrint literatury*. Praha: Albatros, 2001.

Akademický slovník cizích slov A – Ž (2001). Praha: Academia.

Slovník českých spisovatelů od roku 1945, Díl 2 M – Ž (1998). Praha: Nakladatelství Brána Knižní klub.

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky (2007). Praha: Academia.

VLAŠÍN, Š. a kol. (1987): *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel.

Časopisy

BUKOVJANOVÁ, K. (2007): Knihovnička: české prózy. *Literární noviny*, 18, s. 16.

FIALOVÁ, A. (2007): Smrt, láska a andělé á la Viewegh. *Tvar*, 18, s. 20.

GILK, E. (2006 – 2007): Tematizace maloměsta v nové české próze. *Český jazyk a literatura*, 57, s. 69 – 74.

HRON, J. (2006): Knihovnička: prozaická. *Literární noviny*, 17, s. 16.

MAGLIONE, C. (2001): Nové uplatnění obecné češtiny v literatuře. *Naše řeč*, 84, s. 74 – 80.

SIROVÝ, A. (2006): Přízraky z minula dvojmo a rozpačitě. *Literární noviny*, 17, s. 11.

Internetové zdroje

<http://www.czlit.cz>, 30. 3. 2008

<http://www.viewegh.cz>, 30. 3. 2008

http://cs.wikipedia.org/wiki/Michal_Viewegh, 30. 3. 2008

<http://www.cesky-jazyk.cz>, 30. 3. 2008

<http://www.spisovatele.cz/petr-sabach>, 30. 3. 2008

http://cs.wikipedia.org/wiki/Petr_%C5%A0abach, 30. 3. 2008

<http://www.cesky-jazyk.cz/zivotopisy/petr-sabach.html>, 30. 3. 2008

<http://www.pwf.cz/cz/archiv/rozhovory/2182.html>, 5. 12. 2009

Národní knihovna

<http://www.nkp.cz>, 11. 8. 2009

http://sigma.nkp.cz/F/1FMCK5XAJJTNPBUIQMMA3HC75MV8ASEC23R7NH31X53YLEA9RX-45982?func=find-b&find_code=WRD&x=46&y=7&request=Petr+%C5%A0abach+Ob%C4%8Dan sk%C3%BD+pr%C5%AFkaz&filter_code_1=WTP&filter_request_1=&adjacent=N, 11. 8. 2009

http://sigma.nkp.cz/F/78JYAFY1BX54N1IRPPV8LKK52PIHETD5IVVVIVIV43K1T1SXB5-49131?func=find-b&find_code=WRD&x=27&y=11&request=Michal+Viewegh+and%C4%9B1%C3%A9+v%C5%A1edn%C3%ADho+dne&filter_code_1=WTP&filter_request_1=&adjacent=N, 11. 8. 2009

Obrázky

Michal Viewegh

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/1d/Michal_Viewegh%2C_Brn o.jpg, 24. 3. 2009

<http://ld.johanesville.net/viewegh/zivotopis?bio=1&fig=2>, 24. 3. 2009

Petr Šabach

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/fa/Petr_Sabach.jpg, 24. 3. 2009

<http://ld.johanesville.net/sabach>, 24. 3. 2009

Přílohy

Příloha 1 – Michal Viewegh

Příloha 2 – Michal Viewegh – Názory na vraždu

Příloha 3 – Michal Viewegh – Andělé všedního dne

Příloha 4 – Petr Šabach

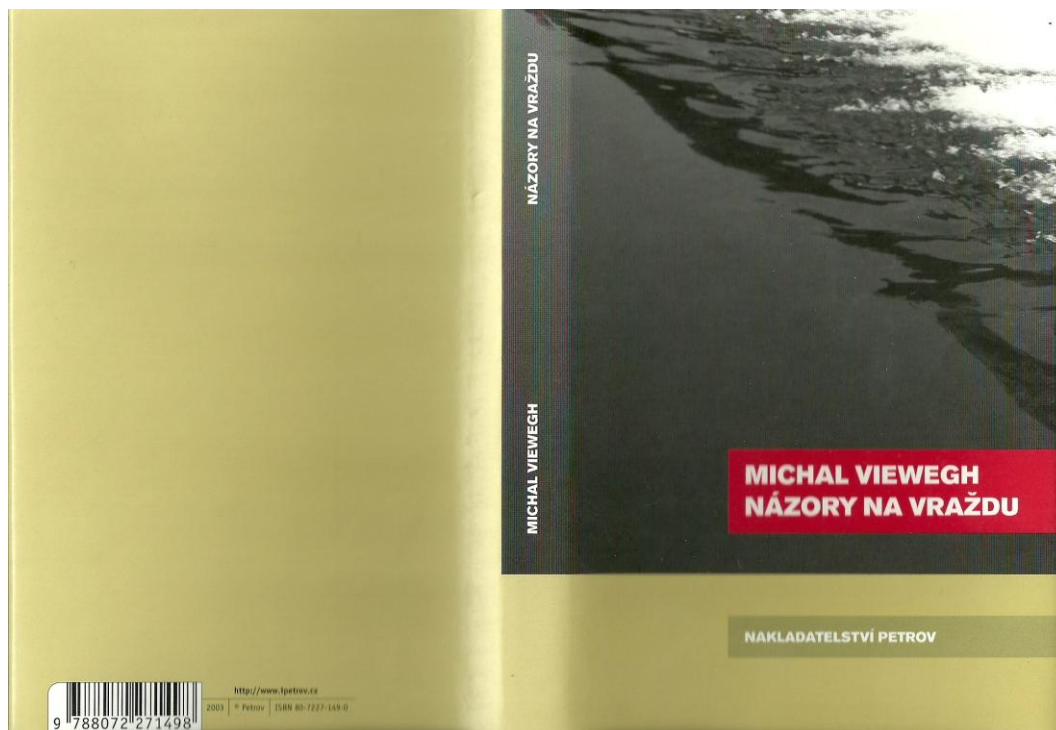
Příloha 5 – Petr Šabach – Jak potopit Austrálii

Příloha 6 – Petr Šabach – Občanský průkaz

Příloha 1 – Michal Viewegh

Příloha 2 – Michal Viewegh – Názory na vraždu

sukně obejalo ten impozantní pomník trojnásobného mateřství? Snad. Řekněme tedy, že obsluha řetízkového kolotoče právě ohlásila blížící se konec jízdy a že Leo už předem přesně – byť ve zlomku sekundy – plánoval, jak do ženy zezadu ztěžka narazí, předstíraje přitom, že jde o nahodilou srážku. Ale byla to skutečně chlipnost, která způsobila, že Leovy prsty se s podivným předstihem prohnuly do oblouků, které pak se zarážející přesností přilehly k těm horkým oblínám? Nebyl to jen hloupý žert prostoduchého komedianta? A není možné, že Leo seskočil z podlážky střelnice spíše znuženě, a nikoli tedy žádostivě, a že si chtěl toliko dopřát osobité rozptýlení v podobě pohoršeného měšťáka? Buď jak buď, italská zmrzlina rychle tála v odpoledním slunci, mohu to osobně dosvědčit. Na vlastní uši jsme s Floriánem slyšeli také sršivý praskot na kladkách autodromu, jakož i vzdálené hučení jezu, a s jistotou lze konečně předpokládat i to, že kdybychom přistoupili blíže k rozpálené stěně Zámku hrůzy, slyšeli bychom i kovové rachtání pojíždějících vozíků.

„Posázaví,“ řekl nejednou Florián Daniele, „jest onen královský nástroj, který čeká, až k němu přijdeme se srdcem ochotným a sáheme prsty, které jsme dříve zbavili prachu všech předsudků, v jeho struny.“

Paní Cuřínová byla – zdálo se – nanejvýš rozhořčená. Uražena, alespoň to tak navenek vypadalo. Hlasitě se dovolávala účasti u svých dcer (které možná na

okamžik přestaly spatřovat v matce guvernanku a uvídnuly v ní rovnocennou společnici, jež je stejně jako ony přístupna všem dobrodružstvím blížící se noci) a záhy také u všech přítomných, přičemž její červená sukně plála nad tím vyprávěním jako prapor ohrožené slušnosti.

„On mne snad chtěl docísta znásilnit,“ řekla mi rozrušeně, neboť syna svých dlouholetých sousedů nemohla – jak se zřejmě domnívala – v žádném případě vynechat.

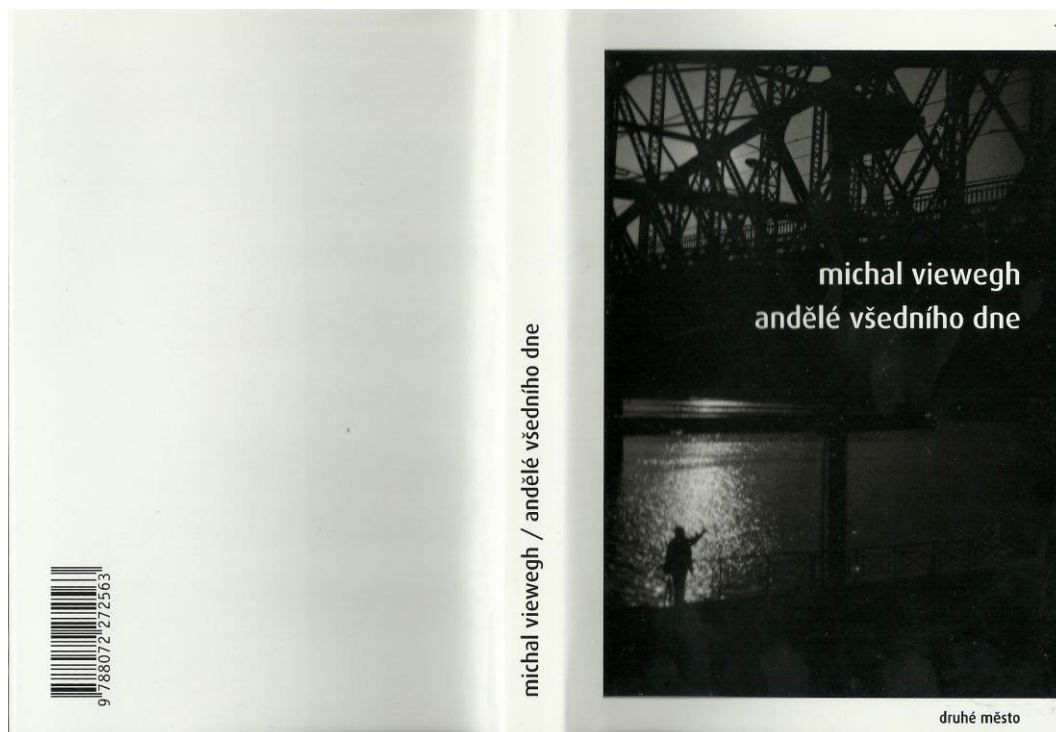
„Ale to snad ne,“ namítl Florián.

Bylo to ostatně pro Cuřínovou typické: Během již zmíněných let v jejím bezprostředním sousedství jsem si mnohokrát všiml, jak pronásí drobné i větší polopravdy bez sebemenšího uzardění, ospravedlňujíc se v duchu možná tím, že si je ještě bude vyčítat, ale později na tento plánovaný návrat pokaždé zapomene.

„Ten komediant,“ řekla nám, „je u mě docela obyčejné prase.“ Jak patrně, paní Cuřínová si své názory vytvářela velmi rychle. Utvořit si vlastní názor trvalo paní Cuřínové často kratší dobu než kupříkladu ušlehat sníh nebo utřít česnek. Paní Cuřínová – a ještě se k tomu dostaneme – byla znamenitá kuchařka, jejíž názory dovedly takřka z ničeho přes noc vykynout do fantastických rozměrů.

Zavěšena do svých nedávno plnoletých dcer, sdělila nám, že za těchto okolností nemají holky na večerní zábavě co pohledávat; vypadalo to, že nás svým příkladným rodičovským postojem chce přimět k dodatečnému zápisu do komplexního hodnocení.

Příloha 3 – Michal Viewegh – Andělé všedního dne

„Asi by se mu nelíbilo, že vy sedíte vpředu, a on pojedete v kufru...“

Usilovně se snaží vtipkovat, ale cítí už ten známý tlak. Roste. Ester ví, co přijde, je proti tomu bezmocná.

„Vadilo by vám, kdybych —“

Nedokáže otázku dokončit. Prudce se ke Karlovi přitiskne, aby neviděl křeč, která jí zkříví obličej.

Na zádech ucítí jeho nesmělou dlaň.

22/ JOFANIEL

Cestovní výlohy Hachamel jako každý šéf ostražitě hlídá, ale našťástí chápe, že před autosalon Audi nelze přijet favoritem.

„K chrámu kapitalismu nemůžu přijet v pojízdném pomníčku socialismu,“ upozornil jsem ho.

V očích, které už viděly všechno, zajiskřilo.

„Síly dobra jsou sice omezené, ale na poslední model mercedesu ještě máme,“ pravil hrdě.

Sříbrný mercedes třídy R zaparkují tak, aby mě Filip viděl vystupovat. Nikdy bych nevěřil, že kožené polobotky mohou mít takhle pohodlnou podrážku. Musím konstatovat, že tenhle příležitostný materialismus je velmi osvěžující. Odjakživa nás straší padlými anděly — ale v měkkých italských mokasínech a novém obleku Hugo Boss ta představa abych tak řekl ztrácí na

děsivosti... Cha! Filip dokonce vstává od stolu a vychází mi v ústrety. Nechci se rouhat, nicméně i solventnost obsahuje přinejmenším stopu božského původu.

„Dobrý den,“ říká a ukáže na mercedes. „Co může Audi udělat pro to, abyste zradil svou lásku?“

Nejsem odborník na psychologii zákazníka, ale podle mě na to jde dobře.

„Svézt mě,“ odpovím se záměrně neurčitou výslovností.

Zasměje se, přestože i on ví, že jsem ten vtip ukradl z billboardu (není čas vymýšlet nic původního). Filip rozpačí, všechny ty nablýskané modely má za zády.

„Vyberte si.“

Musím uznat, že nonšalance mu sluší.

„Q 7. Samozřejmě.“

„Nejlepší volba. Nebudete litovat.“

„Není to pro mě. Kupuju to tátovi.“

Uznale přikývne.

„Klobouk dolů!“

„Vzorný syn,“ krčím rameny.

„Odchod do důchodu? Kulaté narozeniny?“

„Ne,“ vrtím hlavou. „Nával sentimentu.“

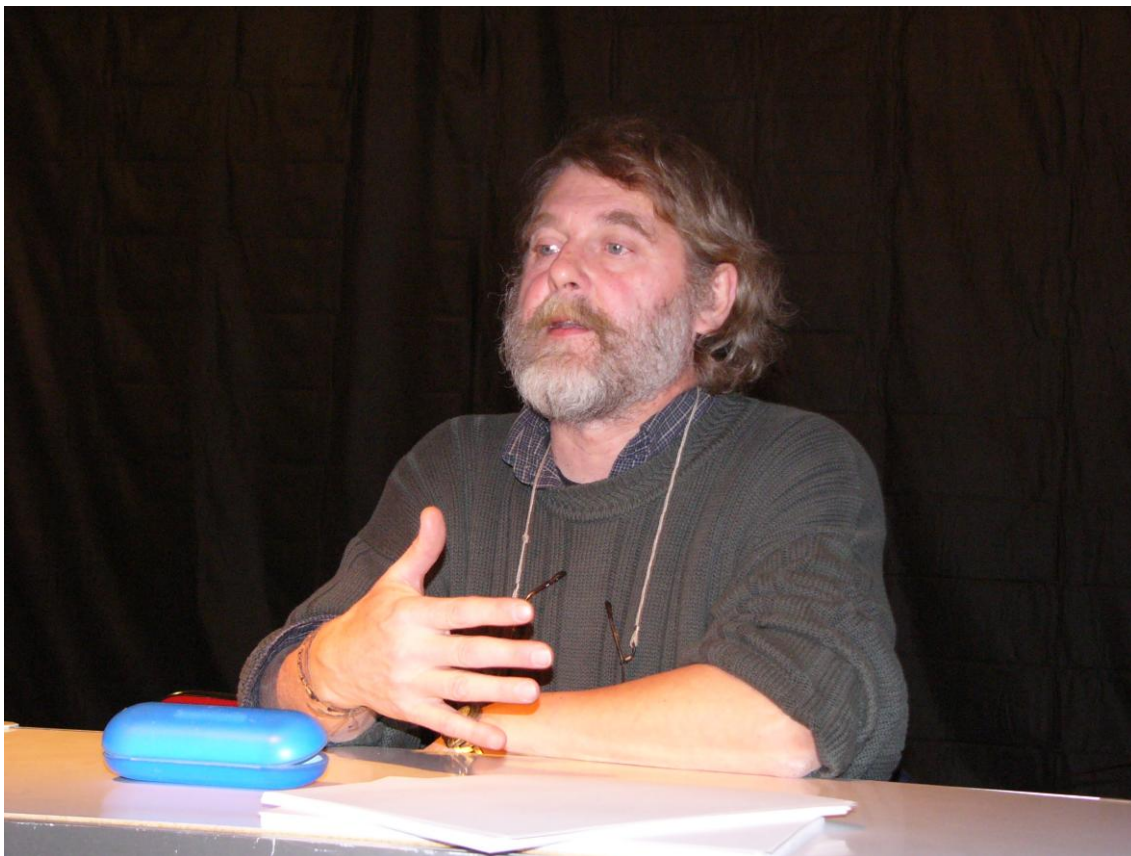
„Máte to v ruce,“ pochválí mě během zkušební jízdy. „Jedíte závodně?“

Pobaví mě to, neboť důsledně vzato spadám spíše do kategorie *sváteční řidič*.

„Hodně cestuju po světě.“

„Co děláte — jestli se můžu zeptat?“

Příloha 4 – Petr Šabach

Příloha 5 – Petr Šabach – Jak potopit Austrálii

plachta. Šoupli jsme tu loďku na vodu. Bylo to ovšem se vši parádou. Vyhrávala u toho kapela a na břehu se mačkala spousta lidí. Prokop měl kratší řeč a pak poslal láhev šampaňského přesně jako v kuželkách, tak aby se rozprskla o lodní bok. Aspoň tak mi to tenkrát připadalo. Loďka se rozjela. Vlítla mezi kameny u břehu a na chvíli se tam vklínila, ale hned se z toho maléru vyposkakovala a dál už plula klidně a hrdě. S napnutou plachtou. Vlastně s Austrálií. Vlastně je jedno s čím. Fialka na nás něco hulákal z paluby, ale byl už tak daleko, že mu nebylo vůbec rozumět. Loďka za sebou nechávala jen tenkou brázdou v mapě světa.

Dobře zašítej frajer

Když se u mě Marína zastavil, aby mi řekl, že ve městě je cirkus, nijak to se mnou nehlo. Nemám cirkusy moc v lásce. Je tam buď horko, nebo zase zima, a v každém případě puch. A ke všemu to, co k nám jezdí, ani pořádně cirkus není. Je to obyčejnej, o něco větší stan, plnej záplat a zbytečného hluku. To já mám mnohem radši, když jsem někde pěkně v teploučku a takhle uklizenej si vymejším různý ptákoviny. Dovedu se celý hodiny koukat do zdi a vidím přitom na tý zdi takový věci, že by jednomu vstávaly vlasy na hlavě. Nadevšecko mám rád tohle vysedávání, připadám si jako naloženej v nějaký zvláštní marinádě, která mě omývá a prostupuje jak utopence v láhvi. A jestli něco nemiluju, tak je to násilí a krávl. Takže jsem jenom mávl rukou, když mně Marína říkal o tom cirkusu.

Jenže tentokrát, i když na mě jinak celkem dá, si prostě nenechal poradit. Hučel do mě jako beran, že tam spolu musíme jít.

Příloha 6 – Petr Šabach – Občanský průkaz

před sebou, pili třešně a Aleš do noci, která na nás pomalu padala z nebes, recitoval:

„Konec prázdnin
Prázdniny se nachylují,
ostružiny černají,
dva caparti u kolejí
sladké plody sbírají.

Ze strnišť už vítr fouká:
Slyšíš? V dáli vláček houká.
Přešel děti ve chvíli,
prázdniny jim skončily...“

„Ty si vůl!“ řek sem mu láskyplně.
„Máš pravdu, taky mi přišlo, že je to trochu morbidní, tak sem přidal ještě třetí sloku, aby bylo vidět, že nejsem žádné cynik a mám děti rád:

Smutno hledět na koleje,
neříkej, že nikoli.
Vždy však dobré na všem zlém je,
už nemusej do školy.“

„Fakt seš vůl!“ zved sem se a on taky a rozešli sme se s tím, že: „Tak se, vole, opatruj...!“

INTERMEZZO

Třikrát mě totiž zatkli v Praze, jednou, když jsem si opilý vyzpěvoval na Národní třídě, jednou, když mě s výkřikem BUZERANTE napadl knirkatý fízl a srazil na půlnoční chodník, jednou, když jsem přišel o svůj deník plný nekonvenčních názorů na sex, politiku a sny, a z Havany mě vykopli par avion detektivové v maskáčích a z Prahy mě vykopli par avion detektivové v československém obleku s kravatou...

(Allen Ginsberg)

Ginsberg králem Majáles - výraz proletářského internacionalismu.

(Majáles 1965, jedno z mnoha hesel tehdejších dní)

Občanský průkaz sme obdrželi rok poté, co Allena Ginsberga deportovali z Prahy jakožto krále Majáles, který byl však pak svržen a nahrazen Pavlem Sedláčkem. Samozřejmě že sme se Majáles zúčastnili. Jak jinak. Pamatuju si na legrační salámovou policii, která se se štanglí turisty namísto obušku producovala v areálu PKOJF, a vim bezpečně, že mi až do té doby jméno Ginsberg neříkalo vůbec nic. Aleš tenkrát tvr-